

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

FEYZA HEPÇİLİNGİRLER'İN ÇOCUKLARA YÖNELİK YAZMIŞ OLDUĞU
ESERLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİZGİN ŞİMŞEK

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

FEYZA HEPÇİLİNGİRLER'İN ÇOCUKLARA YÖNELİK YAZMIŞ OLDUĞU
ESERLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİZGİN ŞİMŞEK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Süheyla SARITAŞ
Balıkesir,2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Sosyoloji Anabilim Dalı'nda 201512541011 Numaralı Mizgin ŞİMŞEK'in hazırladığı "Feyza Hepçilingirler'in Çocuklara Yönelik Yazmış Olduğu Eserlerindeki Toplumsal Cinsiyet Yansımaları" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 31.05.2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

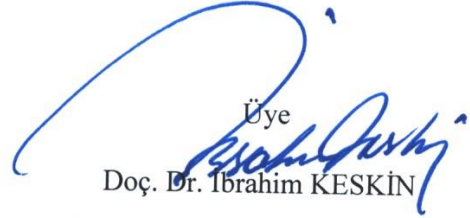

Üye (Danışman)

Prof. Dr. Süheyla SARITAŞ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Yonca ALTINDAL

Üye

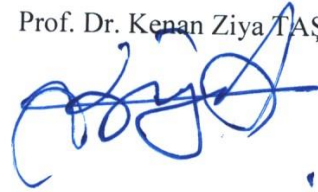
Doç. Dr. İbrahim KESKİN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

28.06.2019

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ

ÖNSÖZ

Çocukluk dönemi yaşantılarımız sadece kişilik ve karakter oluşumunda önemli olmamakla birlikte cinsiyet kavramına yüklemiş olduğumuz anlamı da şekillendirdiğimiz bir dönemdir. Bu dönem, annenin hamilelik döneminde çocuğun cinsiyetini öğrendikten sonra dış dünyayı bu cinsiyete göre şekillendirmesiyle başlamaktadır. Ailenin çocuğun erkek ya da kız olmasına göre hazırlık yapması ile başlayan süreç, her ne kadar bilinçli yapılıyor gibi görünse de farkında olmadan beraberinde bazı davranış kalıplarını da getirmektedir. Çocuklarımızı uyuturken ya da onlara belli takım bilgileri aktarırken onlara yaş ve gelişim dönemlerini uygun eserler okumaktayız. Okuduğumuz bu eserler aynı zamanda bireyin bir ileri seviyede toplumun bakış açısını yansıttığı alanlar olduğundan, çocuğun dinlediği bu eserler gerçek hayatta olmuş ya da olması muhtemel olayları ele aldığından ya da belli bir mesajı vermeye yönelik bilgiler içerdiğinden bunların nasıl bir konseptte sunulduğu önem arz etmektedir. Üzerinde durduğumuz toplumsal cinsiyet kalıpları bu okunulan eserlerde kendisini farklı şekillerde hissettirebilmektedir. Bizler bu farklı şekillerde sunulan bilgileri gerçekmiş gibi kabul etmekte ve hayatımıza yansıtmaktayız.

Feyza Hepçilingirler'in okul öncesi ve okul dönemindeki çocuklara yönelik yazmış olduğu eserlerde toplumsal cinsiyet algısı ile ilgili verileri incelemek ve analiz etmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Yazarın eserleri analiz edilirken toplumsal cinsiyetin sadece kadına yüklemiş olduğu anlam itibarıyla değil; aynı zamanda erkeğe yüklemiş olduğu anlam itibarıyla de ele alınmıştır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet genel manada göz önüne alınarak okumalar yapılmış ve analizler bu perspektiften ele alınmıştır.

Çalışmayı yürütürken destek olan ailem, arkadaşlarım, dostlarım ve tez danışman hocam Prof. Dr. Süheyla SARITAŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Mizgin ŞİMŞEK

ÖZET

FEYZA HEPÇİLİNGİRLER'İN ÇOCUKLARA YÖNELİK YAZMIŞ OLDUĞU ESERLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET YANSIMALARI

ŞİMŞEK,Mizgin

Yüksek Lisans, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı:Prof. Dr. Süheyla SARITAŞ

2019, ix+98 Sayfa

Feyza Hepçilingirler'in çocuklara yönelik yazmış olduğu eserlerdeki toplumsal cinsiyet yansımaları olan tez önemini çocukluk döneminden almaktadır. Çocukluk dönemi cinsiyet, cinsel rol, cinsel kimlik gibi durumların şekillendiği ilk dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde ebeveynler çocuklarının cinsiyetinin kız ya da erkek oluşuna göre belli tutum ve davranışlar içerisinde görmek istemekte, bunları dayatmakta ya da bunları farkında olmadan beklemektedirler. Toplumsal cinsiyet çalışmaları her ne kadar kadın çalışmaları üzerinden ilerlese de toplumun cinsiyete yüklemiş olduğu anlam sadece kadınlarla sınırlı kalmayıp aynı zamanda erkeklere de belli misyonlar yüklemektedir. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının ağırlıklı olarak kadın, kadının ezilmişliği ve kadının statüsü üzerine yapılması toplumun diğer yarısı olan erkeklerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Ataerkil zihniyetin sıkıntılarını sadece kadınlar çekmeyip buna aynı zamanda erkeklerin de maruz kalmasından kaynaklı erkeklerin de bu ataerkil zihniyetin kurbanları olduğunun farkına vardırılması, değişim ve dönüşüm konusunda ilerlemenin cinsiyeti ötekileştirmeden ele alınarak yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmada önemli bir zaman dilimi olan çocukluk dönemi ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin Feyza Hepçilingirler'in eserlerinde ne seviyede olduğu, toplumsal kalıp yargıların cinsiyet perspektifinde nasıl ele alındığı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Toplumsal Cinsiyet, Çocuk eserleri, Feyza Hepçilingirler

ABSTRACT

GENDER REFLECTIONS IN FEYZA HEPÇILINGIRLER'S WORKS FOR CHILDREN

Şimşek,Mizgin

Master of Arts, Department of Sociology

Thesis Advisor:Prof. Dr. Süheyla SARITAŞ

2019, ix+98 pages

The importance of the thesis comes from Feyza Hepçilingirler's works and the reflections of gender in her works on childhood. Childhood is the first period that sex, sex role and sex identity are shaped. Parents want to see certain gender behaviors and attitudes during this period, or they expect from their children those certain gender attitudes whether we are boys or girls. Even though gender studies have been progressing through women studies, they include not only women but also men who have to certain gender missions just like women. Gender studies are related more likely women because women are the ones who are the most neglected by society. Besides, the problems of patriarchal mentality should be understood well because it affects not only women but also men who both are kind of victim in this mentality.

In this study, it has been investigated how the relationship between childhood and gender issue is important in the works of Feyza Hepçilingirler and how social stereotypes are handled in her works as well.

Keywords:Child, Gender, Child Literature, Feyza Hepçilingirler

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Yöntemi.....	6
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Problemi	7
1.4. Araştırmanın Önemi.....	7
1.5. Tanımlar	8
1.5.1. Cinsiyet	8
1.5.2. Cinsiyet Rolü.....	8
1.5.3. Toplumsal Cinsiyet	8
1.5.4. Ataerkil Yapı.....	8
1.5.5. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları	9
1.5.6. Okul Öncesi Dönemi Çocuğu	9
1.5.7. Okul Dönemi Çocuğu	9
2. ÇOCUKLUK DÖNEMİ CİNSİYET KAVRAMININ OLUŞMASINDA KURAMCILARIN ELE ALDIĞI GÖRÜŞLER	10
2.1. Biyolojik Kuram	10
2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	10
2.3. Bilişsel Gelişim Kuramı.....	11
2.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	12
2.5. Psikanalitik Kuram.....	12
3. TOPLUMSAL CİNSİYET ÇALIŞMALARININ SERÜVENİ.....	14
3.1. Toplumsal Cinsiyetin Ortaya Çıkışı.....	14
3.2. Kadın ve Erkeğin Konumlandırılışı: Kamusal Alan/Özel Alan.....	15
3.3. Toplumsal Cinsiyetin Oluşmasında Eğitimin Yeri ve Önemi	17
3.4. Toplumsal Hareketlilik Kapsamında Kadın ve Erkek	20
3.5. Aile ve Evlilik	22
3.6. Annelik.....	25
3.7. Beden İmgesi ve Cinsiyet	28
3.8. Erkeklik.....	31
4. FEYZA HEPCİLİNGİRLER'İN HAYATI VE ESERLERİ	33
4.1. Hayatı	33

4.2. Eserleri.....	35
4.2.1. Çocuk Eserleri.....	35
4.2.2. Diğer Eserleri.....	35
5. FEYZA HEPCİLİNGİRLER'İN OKUL DÖNEMİ ÇOCUKLARINA YÖNELİK YAZMIŞ OLDUĞU ESERLERİ.....	37
5.1. Anne Kimdir?.....	37
5.1.1. Özet.....	37
5.1.2. Analiz ve Yorum.....	37
5.2. Kanatlı Nokta ve Pelin.....	39
5.2.1. Özet.....	39
5.2.2. Analiz ve Yorum.....	39
5.3. En Güzel Kim?.....	40
5.3.1. Özet.....	40
5.3.2. Analiz ve Yorum.....	40
5.4. Üç Valiz İki Sandık.....	41
5.4.1. Özet.....	41
5.4.2. Analiz ve Yorum.....	42
5.5. Sihirbaz Babam.....	43
5.5.1. Özet.....	43
5.5.2. Analiz ve Yorum.....	43
5.6. İnsanları da Küçültebilir misin?.....	51
5.6.1. Özet.....	51
5.6.2. Analiz ve Yorum.....	51
5.7. Harflerimizin Gizli Dünyası.....	52
5.7.1. Özet.....	52
5.7.2. Analiz ve Yorum.....	52
5.8. Ya Armut Ağacı Olursam.....	57
5.8.1. Özet.....	57
5.8.2. Analiz ve Yorum.....	57
5.9. Yanlışlıklar Ne dediniz, Anlamadım.....	57
5.9.1. Özet.....	57
5.9.2. Analiz ve Yorum.....	58
5.10. Off, Dilim!.....	63
5.10.1. Özet.....	63
5.10.2. Analiz ve Yorum.....	63
5.11. Türkü Çocuk.....	66
5.11.1. Özet.....	66

5.11.2.	Analiz ve Yorum	67
5.12.	Ayvalık'tan Gelen Mektup.....	71
5.12.1.	Özet	71
5.12.2.	Analiz ve Yorum	72
5.13.	Ardahan'dan Gelen Mektup.....	74
5.13.1.	Özet	74
5.13.2.	Analiz ve Yorum	74
5.14.	Ezber Bozan Hatice Teyze.....	76
5.14.1.	Özet	76
5.14.2.	Analiz ve Yorum	76
5.15.	Masal Bozan Feride Teyze.....	77
5.15.1.	Özet	77
5.15.2.	Analiz ve Yorum	77
5.16.	Çirkin Prenses	79
5.16.1.	Özet	79
5.16.2.	Analiz ve Yorum	80
5.17.	Yazarlık Sınıfı	81
5.17.1.	Özet	81
5.17.2.	Analiz ve Yorum	82
6.	FEYZA HEPCİLİNGİRLER'İN OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ ÇOCUKLARA YÖNELİK ESERLERİ	85
6.1.	Küçülme Oyunu	85
6.1.1.	Özet	85
6.1.2.	Analiz ve Yorum.....	85
6.2.	Sevilmek İsteyen Köpek Balığı.....	85
6.2.1.	Özet	85
6.2.2.	Analiz ve Yorum.....	86
6.3.	Kara Kuzu'nun Kulağı	86
6.3.1.	Özet	86
6.3.2.	Analiz ve Yorum.....	86
6.4.	Kara Kargalar ile Ak Martılar	86
6.4.1.	Özet	86
6.4.2.	Analiz ve Yorum.....	87
6.5.	Beyaz Gülün Öyküsü	87
6.5.1.	Özet	87
6.5.2.	Analiz ve Yorum.....	87
7.	SONUÇ.....	88

1. GİRİŞ

Toplumsal yaşamın dinamik yapısı geçmişten beri sosyolojinin en temel konularından biridir. 18. yüzyıldan beri dünyada yaşanan toplumsal olaylar önemli toplumsal değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Bu dönemde yaşanan Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi gibi toplumsal olaylar olumlu olduğu kadar olumsuz değişimleri de beraberinde getirmiştir. Sosyoloji bu olayların olumsuz etkilerini azaltmak için çözüm üretmek yoluna giderken aynı zamanda kendi uzmanlık alanını da genişletmiştir. Sosyolojinin kurumsallaşmaya başladığı ilk dönemlerde bu bilim daha genel konular üzerinde yoğunlaşırken zaman içerisinde çalışma alanını daha spesifik konulara yöneltmiştir. Bunlar arasında yer alan toplumsal cinsiyet konusu son yıllarda sosyolojinin önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının sosyal bilimlere önce "feminist çalışmalar" olarak girdiğini sonra "kadın çalışmaları" daha sonra ise "toplumsal cinsiyet çalışmalarına" evrildiği yönünde genel bir kabul bulunmaktadır (Ecevit, 2011: 3, Alptekin, 2011: 35). Koyu feministlerin cinsiyete yönelik çalışmaları toplumsal cinsiyet kavramının alt zemini oluşturmaktadır. Cinsiyetin sorgulanmaya başlaması, cinsiyete yüklenen anlamın toplum tarafından oluşturulduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Sosyalleşme sürecini konu alan araştırmalar, iki cinsin doğuştan itibaren önce farklı renklerde giydirilerek (kızlar pembe, erkekler mavi), sonra farklı oyuncaklara yönlendirilerek (kızlara bebek, erkeklere araba), farklı okulları seçmeleri için etkilenecek (kızlar sosyal bilimler ve edebiyat, erkekler fen bilimleri ve mühendislik) nasıl farklı toplumsallaştırdıklarını ortaya çıkarır (Ecevit, 2011: 5). Eğer bir kadın yemek yapabiliyorsa bir erkek de yemek yapabilir, çünkü yemek yapmak için rahim gerekmez (Bhasin'den akt. Ay, 2003: 9). Toplumsal cinsiyet kavramını ilk olarak kullananlardan olan feminist akademisyen Ann Oakley şöyle der:

Toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir, erkek ve kadınların 'eril' ve 'dişil' olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret eder. İnsanların erkek ya da kadın olduğu çoğunlukla biyolojik göstergelere göre anlaşılabilir. İnsanların eril ve dişil olduğu ise aynı şekilde anlaşılabilir; ölçütler kültürel, yere ve zamana göre değişiklik gösterir. Cinsiyetin değişmezliğini kabul etmek zorunludur, ama böylece toplumsal cinsiyetin değişkenliği de kabul edilmelidir" (Bhasin'den akt. Ay, 2003: 8).

Oakley cinsiyetin doğal, biyolojik organlardaki görünür farklılıklar ve buna bağlı olarak üremedeki farklılıklara işaret eder, değişmez ve her yerde aynıdır. Ancak toplumsal cinsiyetin kültürel yani insan eliyle oluşturulmuş, erkeklik ve dişilik niteliklerine uygun roller ve sorumluluklara büründüğünü ve değişken olduğunu belirtmeye çalışmıştır. Kadın ve erkek cinsiyetine sahip olmak, doğal ve doğuştan olarak adlandırılırken, kadınlık ve erkeklik ise toplumsallaşma süreci ile beraber kültürel bir yapılanmaya işaret etmektedir. Kadının ve erkeğin nasıl davranması gerektiğini, üzerine hangi görevlerin düştüğünü, ne çeşit rolleri üstlenmesi gerektiğini öğreten toplum ve kültür cinsiyetin, toplumsal cinsiyetten ne şekilde ayrıştığını ortaya koymaktadır (Hepşen, 2010: 14).

Geçmişte anne karnındayken bebeğin cinsiyeti ile ilgili bilgi sahibi mümkün olmamasına rağmen, bugün gelişen teknoloji ile birlikte gebeliğin daha ilk döneminde bebeğin cinsiyeti öğrenme imkânı bulunmaktadır. Dolayısıyla birey daha dünyaya gelmeden nasıl bir dünyaya gözlerini açacağına planlarını kurmaya başlamaktadır. Çocuklara verilen adlar, giyilmesi gereken kıyafet, kıyafetin rengi, oynanacak oyuncaklar, seçilecek meslekler, roller belirlenmektedir. Kız ve erkek çocuklara ortak verilen isimler olsa da genellikle dişi ton ifade eden ‘feminen’ isimler erkek çocuklarına verilmekte şiddetle kaçınılır erkek çocuklarına verilen isimler tipik olarak erkeğin güç ve iktidarını (Kahraman, Şahin...) vurgularken, kız çocuklarına verilen isimler çocukların yumuşaklık ve güzellik (İpek, Narin...) özelliklerini öne çıkarmaktadır (Günindi, 2016: 24). Toplumsallaşma süreci ile toplumun yüklediği roller, beklentiler ve kalıp davranışlar öğreniliyor/öğretilmektedir. Çocuklar da toplumun belirlediği klişelere göre yetiştirilir. Çocukların toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmelerinde kültür ve toplumsallaşma önemli yer tutmaktadır. Kadınlık ve erkeklik rolleri çocuklara en erken dönemlerden itibaren aktarılmaktadır.

Cinsiyet ve cinsiyete yüklenen anlamın şekillendiği ilk durak çocukluk dönemidir. Cinsiyet kimliği ise kişinin kim olduğunun önemli bir parçasıdır ve ergenlikten çok önce üreme organlarının keşfedilmesi ile başlar. Ergenlik döneminde birey kadın ya da erkek olduğu konusunda ayarlamalar yapar, ama bu ayarlama süreci her yaşam döneminde bir başka boyutuyla devam eder. Kendinizi ya da bir başkasını tanıtmamız istenildiğinde genellikle en başta söyleyeceğiniz özellik cinsiyet olacaktır. Cinsiyet, kişinin kadın ya da erkek oluşumuza atıfta bulunan, doğduğumuzda

vücudumuzun üreme organlarına göre isimlendirilen kavramdır (Dökmen, 2010: 26-27).

Cinsiyet kimliğinin kazanılması ile ilgili çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Bu kuramlardan biri olan Bilişsel-Gelişim Kuramı teorisyenlerinden olan Kohlberg'e göre cinsiyet üç aşamada oluşur: cinsiyet kimliği, cinsiyet kararlılığı, cinsiyet değişmezliği (Kohlberg'ten akt. Çiftçi, 2011:17). İki yaş çocuğunun kendi cinsiyetini fark etmesi ile cinsiyet kavramı gelişir. Ancak çocuk kendi cinsiyeti hakkında istikrarlı bir bakış açısı oluşturmamıştır, çocuk, kadın ve erkeği birbirinden ayırt edebilir. Dört yaş ise çocuğun kendisi hakkında kız mı erkek mi olduğu yönünde bir cinsiyet kimliği oluştuğu ve cinsiyetini doğru olarak söyleyebildiği, ama cinsiyeti geçici olmayan bir durum olarak görmediği dönemdir. Cinsiyet kimliğinin tam olarak kazanıldığı altı yaştan sonra artık cinsiyet de değişmez bir özellik olarak algılanmaya başlar (Dökmen, 2010: 28).

Cinsiyet kazanımı ile ilgili diğer kuramcı ise Psikanalist kuramın kurucusu olan Freud'un Psiko-seksüel Gelişim kuramıdır. Bu kurama göre de toplumsal cinsiyet rolleri üç aşamada kazanılır: Cinsiyetler arasında farklılıkların farkında olmadığı dönem, farkında olmaya başladığı dönem ve Ödipal dönem. Çocuk ilk olarak sırasıyla 1. Oral dönem: (0-18 ay) dünyayı ağız ile algıladığı dönem 2. Anal dönem: (1,5-3,5 yaş) anüs kaslarının gevşeyip sıkması ile haz aldığı dönem 3. Fallik dönem: (3,5-6 yaş) cinsel organı keşfetme ve yönelme 4. Latent dönem: (6-12 yaş) cinsel ilgilerin silikleştiği dönem 5. Genital dönem: (12-18yaş) cinsel dürtülerin tekrar ortaya çıkması ve yetişkinler gibi yorumlandığı dönem olarak bu süreçlerden geçmektedir (Kalan, 2010: 78).

Biyolojik kuramcılar cinsiyetler arasındaki farklılıkları biyolojik farklılıklara ve hormonlara yüklerken, sosyal öğrenme kuramcıları cinsiyete yüklenen anlamların içinde bulunduğu sosyal çevre ile şekillendiğini savunurlar. Sosyal çevre içerisinde cinsiyetine uygun davrandığı davranışlar ödüllendirilirken uygun olmayan davranışlar ise cezalandırılmaktadır.

Cinsiyet kazanımı ile ilgili bir başka kuram ise toplumsal cinsiyet şeması kuramıdır. Bu kuram çocuğun içinde bulunduğu çevrede kadın ve erkeklerin nasıl davranması gerektiğini, toplumsal rollerini kategorize etmiş ve kafasında bu iki cinse ait bir şema oluşturmuştur ve kendisini bu şemalar doğrultusunda tanımlayıp bir tanesine yerleştirmektedir (Pehlivan, 2017: 503-507).

Yukarıda sözü edilen kuramlar doğrultusunda cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin şekillenmesi erken çocukluk dönemi önemli rol oynamaktadır. Toplumsal cinsiyetin inşasında özellikle aile ve sosyal çevrenin rolü yadsınamaz. Burada temel rol ilk olarak çocuğun bakımından sorumlu anne, baba, nine, dede, bakıcı gibi yakın çevredir. Daha sonrasında sosyal çevrede olan akranları, akrabalar ve okul çevresi kitle iletişim araçları, kitaplar, şarkılar, filmler gibi unsurlar da söz konusu beklentileri somutlaştırır ve çocuğun bu kurallar ve davranışları içselleştirmesini sağlayacak ortamlar hazırlar. Aileler, çocuklarına ahlaki değerleri benimsetmek, olmasını istedikleri kişilik özelliklerine sahip bireyler yetiştirmek adına ayrıca çocukların hayal dünyalarının genişlemesi gibi olumlu özellikler kazandırabilmek için çocuğun gelişim seviyesine uygun kitaplar okurlar. Okunan bu kitaplar her ne kadar belli bir amaca hizmet vermek adına okutulsa da başka yönleri ile de cinsiyet kavramına yüklenen anlamın inşa ettikleri alanlar olarak da görev üstlenmektedirler. Kitaplar, çocukların hayat serüvenlerinde olması muhtemel olayları ve olaylar arasında bağlantılar kurup anlamlandırabilmesine, bu olayları sırasına göre ve neden sonuç ilişkisine göre kavrayabilmesine olanak sağlayan doğal bir öğrenme ortamı yaratır. Kitap kurgusu itibarıyla, çocukların hayatı algılayışlarına uygun olaylar dizisi, çocukların hem kendi yaşamlarından kesitler bulmasına ve öğrendiklerine daha fazla ilaveler yaparak bilgi hazinelerini genişletmelerine hem de sanatçı tarafından kurgulanmış yaşam durumlarından yeni deneyimler edinmelerine katkı sağlar (Köseler, 2009: 4).

Kitaplar aracılığıyla birey kitabı yazar yetişkinin dünyasından hayattaki toplumsal kalıplarımızı öğrenir ve onların kendilerine benzer bakış açılarına sahip roller benimseyip onlar gibi bir yetişkin olmaya aday gösterilir. Kitaplar ve diğer iletişim araçları sürekli içinde bulunduğu kültürel çevreden etkilenen dinamik alanlardır. Burada hem çevrenin hem de kendimizin kalıp yargıları yansıtılmaktadır. Bu kalıp yargılarını da besleyen çocukluk dönemi itibarıyla de görsel, işitsel ve yazılı iletişim araçlarıyla biçimlenmektedir. Çocukluk dönemi materyalleri o dönemin gelişim düzeyine uygun olarak görsel öğeler ağırlıkta hem kulağa hem de göze hitap edecek şekilde zihnimize daha etkin bir şekilde yer edinmektedirler. Çocukluk döneminde çocuğa uygun hazırlanan materyaller ile verilmek istenen ana düşünce çocuğa çok rahat bir şekilde empoze edilebilmektedir. Çocuk okuduğu metinlerde kendi algılayış süreci ile farklılaşan ve aynı olan rolleri biçimlendirdiği bir süreç içerisine girmeye başlar. Böylece kitaplar çocukların kendi bakış açılarını

oluşturdukları önemli bir alan halini alır. Bu süreç çocuğun sosyolojik ve psikolojik durumlarını şekillendirir ve bu eserlerde çocuk kendisini bir kategoriye koyar ve kendisine uygun bir yerde konumlandırır. Cinsiyet kategorisinde cinsiyetini kadın ya da erkek oluşuna göre konumlandır. Güzel mi? Başarılı mı? İyi mi? Genç mi? Uyumlu mu? gibi kategorileri de bu okumalar ile öğrenmiş bulunur. Bunları öğrenen çocuk haliyle dış çevreyi ve kendisini de bu kalıp yargılar içinde yorumlamaya başlar. Hikayelerde oluşturulan kalıplaşmış sorular kültürün bir aktarıcısı konumuna gelerek, kalıplaşmış roller oluşur ve bu roller karakterler aracılığıyla da metinler arasında kendisini hissettirir. Kalıplar toplumda kısır bir döngüye neden olmakta ve sosyal iletişim ve süreçleri etkilemektedir. Çocuklar için hazırlanan kitaplarda ana karakter çocuğun beğenebileceği bir şekilde sunulur, bunda temel amaç çocuğun ana karakter ile özdeşim kurabilmesidir. Çocuğun özdeşim kurduğu alan ailesi ile bir bağ oluştururken sonraki süreçlerde bunların yerini kitap, arkadaş, filmlere bırakmaktadır. Okumayı bilmeyen okul öncesi dönemi çocuklarında ise çift yönlü uyarıcılara hem görsel hem de işitsel şekilde maruz kalmakta ve çocuğun alması gereken toplumsal kalıp yargılar ve roller daha hızlı ve rahat benimsetilmektedir (Soyer, 2009: 14-18).

Toplumsal cinsiyet kavramının çıkış noktası kadın çalışmaları ve feminist araştırmalara dayansa bile şu an son şekli ile toplumun diğer yarısını oluşturan erkekleri de kapsamaktadır. Erkeklik düşüncesini besleyen başat öğeler nelerdir? Erkek olmanın artı ve eksileri nelerdir? Erkekler var olan konumlarını nasıl pekiştirmekte ya da bu konumlandırılıştta beklenilenin dışında davranırsa toplum içinde nasıl algılanacak? Erkek beden imgesine yüklenen anlamlar nelerdir? Hegemonik erkeklikten¹ erkekler nasıl etkilenmektedir? Toplumsal yükümlülükler onlarda ne şekilde algılanmaktadır? Bu sorular değişik formlarda kadınlara yönelik sorulmuş ve sorgulanmıştır. Ancak son süreçlerde toplumsal cinsiyet araştırmaları kapsamında bunu erkeklere yönelik de sorgulayıp eşitlik ve adalet kavramlarını iki cinsiyet için de aradaki farkı azaltacak şekilde ele almak gerekmektedir. Bugün erkek deyince aklımıza gelen bağlantılı kavramlar; çalışkanlık, başarı, sertlik, dayanıklılık, kararlılık, cesaret, güç, talep edilen, duygularını pek ifade edemeyen tarzında olurken kadınlar ise duygusal, fedakâr, talep kar, kırılğan, yumuşak, duygularını ifade edebilen kalıplar içerisinde düşünülmektedir. Bu düşünülen şeyler toplumsal süreç içerisinde dilin de etkisi ile örtük bir şekilde

¹Hegemonik Erkeklik: Raewyn Connell'in dört erkeklik tipinden biridir. Connell bu kategoriye oluşturan erkeklerin, kadınları ve geri kalan diğer erkek kategorilerini de baskıladığını söylemektedir. (Yürek & Balcı Karaboğa, 2018:956).

yeniden üretilmekte ve pekiştirilmektedir. Peki tüm erkekler ve kadınlar böyle midir? Bu durumların kendilerine yüklemiş oldukları sorumluluklar acaba kendi istedikleri doğrultusunda mı gerçekleşmektedir? Burada önemli bir kavram olan hegemonik erkeklik ortaya çıkmaktadır. Hegemonik erkeklik hem kadınlar hem de diğer erkeklik biçimleri üzerinde kurduğu iktidar nedeniyle hegemoniktir. Hegemonik durumlar içinde bulunduğu kültürden etkilenmektedir ve bundan kaynaklı her toplumun kendi erkek tiplmesi vardır ve bu erkek tiplemesinin kriterleri doğrultusunda erkekler arasında da sınıfsal hiyerarşiden dolayı bir ezilmişlik durumu yaratmaktadır. Üst sınıf erkeği olabilmek için elinde güç, para, başarı, statü, araba, ev olmak zorunda bunlar olduğu sürece alt sınıf erkeğinden öndesin ve onlara bu dolaylı sembolik şiddet ile baskı ve üstünlük kurabilirsin (Cengiz & vd.,2004: 51-59).

Tüm bu bilgiler ışığında ilk olarak cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve bunlarla bağlantılı kavramlar açıklanmaya çalışılmış, cinsiyet kavramının nasıl oluştuğu kuramcılarının kendi kuramları çerçevesinde ele alınmış, Feyza Hepçilingirler'in çocuklara yönelik eserlerinde ağır basan toplumsal cinsiyet araştırmalarının serüvenleri anlatılmış ve Feyza Hepçilingirler'in bu eserlerinde toplumsal cinsiyetin ne şekilde verildiği ve neye dikkat edildiği, hem kadın hem de erkeğe yüklemiş olduğu misyon doğrultusunda analizi yapılmaya çalışılmıştır.

1.1.Araştırmanın Yöntemi

Bu tez çalışmasında Feyza Hepçilingirler'in çocuklara yönelik yazmış olduğu eserlerde toplumsal cinsiyetin izleri içerik analizi yöntemi kullanılarak aktarılmıştır.İçerik analizi yöntemi; metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma tekniğidir (Stone & Ark'dan akt. Koçak & Arun, 2006: 22). Bu kapsamda Feyza Hepçilingirler'in yazmış olduğu 22 tane çocuk eseri derinlemesine bir okuma ile incelenmiştir. İncelemeler sonucunda toplumsal cinsiyetin kadın ve erkeğe yüklemiş olduğu roller ne kadar yansıtılmış, bu konuda örtük olarak ya da doğrudan toplumsal cinsiyeti ele alan ne gibi aktarımlar yapılmış bunlar değerlendirilmiştir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı toplumsal cinsiyet kavramının ilk şekillenmeye başladığı çocukluk dönemi yaşantılarımızın cinsiyet kavramı üzerinden toplumun yorumlaması

ve bu yorumlama sürecinde toplumsal rol ve kalıplarımızın okumuş olduğumuz ve bize okutturulan çocukluk dönemi eserlerinde kendisini ne şekilde var ettiğini ortaya çıkarmaktır. Toplumun değişim ve dönüşümünde toplumun üyesi olan iki cinsiyetin de ataerkil sistem içerisinde ne şekilde ezildiklerini ortaya çıkarıp bu sistemin sadece kadını ezen, sömüren bir sistem olmayıp aynı zamanda erkeği de sömüren, ötekileştiren, ikincil konuma düşüren bir sistem olduğunu ark ettirebilmektir. Aynı zamanda çalışmada yeni yetişen nesillerde cinsiyete yönelik dayatılan rollerin eskisinden farklı olarak cinsiyetsiz, insani vasıfları ele alan eşitlikçi bir farkındalık yaratıp, toplumu da bu konuda bilinçlenip cinsiyete yönelik ötekileştirici düşünen kalıplardan arınarak çocuklarına bunlara yönelik eserler okumaları ve almalarına katkı sağlaması hedeflenmiştir.

1.3.Araştırmanın Problemi

Bu çalışmanın problemi Feyza Hepçilingirler'in çocuklara yönelik yazmış olduğu eserlerde kadın ve erkek nasıl konumlandırılmıştır? Bir başka deyişle;

Kadın ve erkek kamusal ve özel alan ayrımında nasıl ele alınmıştır?

Kadın ve erkek toplumsal rollerini ataerkil sistemin dayattığı şekilde mi yaşamış yoksa bunu tersini ortaya koyan bir sistem mi oluşturulmuş?

Kadın ve erkeğin beden imgelerine yönelik çıkarımlar ne şekilde olmuştur?

Kadın ve erkeğin cinsiyet olmalarına yönelik ne türde söylemsel cümleler kullanılmıştır?

1.4.Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın önemi önemle üzerinde durulması gereken çocukluk dönemi kitapları içeriklerinin toplumsal cinsiyet bağlamında analiz edilerek toplumun bilinçlenmesi ve gelecek nesillerin de bu bilinçte yetişen bireyler olarak sosyoloji literatürüne katkı sağlamasıdır.

1.5.Tanımlar

1.5.1. Cinsiyet

Batılı kuramlar 'sex' ve 'gender' kavramlarını kullanarak bize cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını açıklamaya çalışmışlardır. Sex cinsiyeti ifade ederken yani kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarını açıklarken gender ise toplumsal cinsiyete karşılık gelmekte ve toplumun biyolojik farklılığa yüklemiş olduğu rolleri kapsamaktadır (Ersoy Çak, 2010: 105).

1.5.2. Cinsiyet Rolü

Annelik, babalık, öğretmenlik, askerlik gibi toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmesini beklediği cinsiyetle ilişkili olup sosyalleşme süreci ile elde edilir (Dökmen, 2010: 29).

1.5.3. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eder; kültürel bir yapıyı karşılar ve genellikle bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içerir. Toplumsal cinsiyet, bireyi kadınsı ya da erkeksi olarak karakterize eden psiko-sosyal özelliklerdir (Sever'den akt. Dökmen,2010: 20).

1.5.4. Ataerkil Yapı

Ataerkil sistem erkek egemenliğini ifade eder. Ataerki kelimesinin anlamı '*aile reisi sayılan adam*' in yönetimi anlamına gelir. Yani egemenlik erkeğin yönetimi altında bulunan kadınlar, çocuklar, köleler, ev hizmetlerini kapsamaktadır. Ataerkil sistem her toplumsal yapıda kendisine değişik şekilde yer bulur. Her ne kadar her toplumda Aynı olmasa bile genel ilkeleri aynı kalmak da denetim yine erkeklerin elinde bulunmaktadır (Bhasin, 2003: 20).

Modernlik düşünesi ile birlikte ataerkil yapı değişim ve dönüşüme uğramaya başlamış ve bu sistemin aynı zamanda erkeği de erkeğe karşı ötekileştiren, hor gören, ikincil konuma düşüren bir sistem olduğu düşüncesi hâkim olmuştur. Alt sınıf erkeği yaşadığı eril iktidarın yarattığı hegemonyadan kurtulmak, erkek olmak için

vazgeçtikleri insani değerlere kavuşmak uğruna daha eşitlikçe ve özgür düşünme şekli savunulmuştur (Sancar, 2013: 186).

1.5.5. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları

Toplumun, kadınların ve erkeklerin göstermelerini beklediği özelliklere toplumsal cinsiyet kalıp yargıları denir (Kalan, 2010: 79). Bu kalıp yargıların sürdürülmesinde ailenin ve diğer toplumsal kurumların yanı sıra kitle iletişim araçlarının, çocuk kitaplarının, reklamların, film ve küplerin vb. de rolü vardır (Dökmen, 2010: 32).

1.5.6. Okul Öncesi Dönemi Çocuğu

0-6 yaş arasını kapsayan okul öncesi dönem, gelişimsel olarak çocukluk dönemi kapsamında yer alan ve pek çok gelişimsel deneyimin ve becerinin kazanıldığı diğer adı ile “oyun çağı” olarak ta bilinen dönemdir.

1.5.7. Okul Dönemi Çocuğu

Çocuğun aile ortamından çıkıp sosyalleşmeye başladığı ilk dönemdir. Bu dönemin başlangıcı ilkokula yeni başlama, son yılları ise çocuğun ergenlik dönemine denk gelmektedir. 7-11 yaş aralığını kapsamaktadır.

2. ÇOCUKLUK DÖNEMİ CİNSİYET KAVRAMININ OLUŞMASINDA KURAMCILARIN ELE ALDIĞI GÖRÜŞLER

2.1.Biyolojik Kuram

Biyolojik yaklaşım, daha çok hormonları, beyin yapısı ve işleyişini cinsiyet farklılıklarının nedeni olarak görür ve cinsiyet farklılıklarının biyolojik faktörlere bağlanması, çoğu zaman erkek üstünlüğünün kabulü anlamına gelmiştir. Freud'un "anatomî kaderdir" ilkesi bu yaklaşımda "biyoloji kaderdir" ilkesine dönüşmüştür (Dökmen, 2003: 52).

Feminist araştırmacıların temel sorularının başında erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkları oluşturan doğal özellikleri midir yoksa yaşadıkları toplumun özellikleri nedeniyle mi farklıdırlar? Bununla ilgili 'doğacı görüş' ve 'gelişmeci görüş' farklı tezler ortaya atmıştır. Doğacı görüş, erkekler ve kadınlar arasında fiziksel ve biyolojik farklılıklar olduğunu ve tarihsel olarak işbölümlerinin bu farklılıklar üzerine ilerlediğini, erkeklerin güçlü olduklarından dolayı savaşçı ve avcı olabilmeleri evden/haneden uzaklaşmalarına neden olurken kadınların fiziki olarak zayıf olmaları ve çocuk doğurma özellikleri onları eve bağımlı kılmıştır (Ecevit, 2011: 5).

Biyologlara göre kadın ve erkeğin üreme yeteneği sonucu olarak biyolojik farklılıklarından kaynaklı üstlendikleri roller kadınları evle ilgili işlerden sorumlu tutarken (edilgen davranış örüntüsü) erkeği dış çevreyle mücadeleden sorumlu (başat davranış örüntüsü) tutmuştur (Güldü & Kart, 2009: 101).

2.2.Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramında edimsel koşullanma, model alma ve taklit sürecinden bahsedilir.

Cinsiyetine uygun davranışlarda bulunan çocuklar ödüllendirilir bulunmayanlar ise cezalandırılır. Atılgan ve saldırgan davranış erkek çocuklarda pekiştirirken, kız çocuklarında pekiştirilmez. Gözlenen figürler (ana, baba, öğretmen, arkadaş, beğenilen herhangi bir kişi, televizyondaki kahraman vb.) model alınır ve bu figürlerin davranışları uygun bir zamanda taklit edilir. Özellikle ana-babalar, diğer yetişkinler, akranlar ve yeterli ve güçlü figürler model olarak alınmakla birlikte televizyon, kitap ve diğer kaynaklardaki figürler de model olarak alınabilir (Dökmen, 2003: 60-61).

Sosyal öğrenme kuramına göre bazı toplulukçu kültürlerde uygun cinsiyet rol davranışları açıkça tanımlandıkları için kurallar katı konulmuştur. Bundan kaynaklı cinsiyetteki modellerin davranışları arasında tutarlılık olacak ve bu da uygun davranışların ödüllendirilip cinsiyet rollerinin sonraki kuşaklara aktarılması olasılığını arttıracaktır. Bazı bireyci kültürlerde ise cinsiyet rolleri açıkça tanımlanmadığı için cinsiyet modelleri arasında farklılıklar olacaktır (Güldü & Kart, 2009: 105).

2.3.Bilişsel Gelişim Kuramı

Kohlberg'in öncüsü olduğumu bu kurama göre bireyin kendisi ve dış dünyaya ilişkin bir bakış açısı vardır. Bunu dengeli sürdürebilmek için bilişsel tutarlılığa ihtiyaç hissetmektedir. Bunun ilk basamağı kız ya da erkek çocuğu olduğunu bilmesi ve daha sonra bu cinsiyetlerin ne yaptığını öğrenerek cinsiyetine uygun düşünme ve davranması takip eder. Sonrasında kızım ya da erkeğim gibi şeklinde algılamaya başlar ve cinsel kimliğini oluşturur. Böylece durağan cinsiyet rolü oluşur. Çocukların maskülen ve feminen özellikleri benimsemeleri kendilerini bu şekilde kimlikleşmeyi istemelerinin sonucudur (Güldü & Kart, 2009: 105).

Bu kurama göre cinsiyetin gelişimi bilişsel süreçleri takip eder. Bu aşama çocuğun ilk olarak kendi cinsel kimliğini daha sonra diğerlerinin cinsel diğer insanlarınkini öğrenir. Yani çocuk ilk olarak kadın ya da erkek cinsiyetini anlar sonra bunlardan hangisine ait olduğunu kavrar ve sonra bunları birbirinden ayıran özellikleri öğrenip onlara uygun davranış kalıplarını öğrenirler (Çıtak, 2008: 14).

Bilişsel kuram cinsiyet şemasına odaklanmıştır. İlk olarak cinsiyete ait genel bir şema düşünen çocuk cinsiyetle alakalı kategorik düşünür ve kadın ve erkeğin davranışlarını kategorize eder; kadın dikiş diker erkek kamyonla oynar gibi. Daha sonra cinsiyet şemasına ait ayrıntılı düşünmeye, kendi cinsiyetine uygun olan davranışlarını seçmeye ve onları ayrıntılı eylem planlarını öğrenmeye başlar. Diğer cinsiyet şemalarını da bilir ama kendi şemasındaki kadar bilgiye sahip değildir. Bu cinsiyet şemaları davranışı yönetir, bilginin organize edilmesini sağlar, dikkati yönetir, hangi bilginin kodlanıp geri getirileceğini belirler, cinsiyet ile alakalı bilgilerde belirsizlik olduğunda devreye girip belirsizliği düzeltir. Bazen de cinsiyet ile alakalı kodlamada cinsiyeti uygun olmayan bir durum ile karşılaşınca bilginin anlamlandırılmasında hata durumları yaşayabilir ve şemasında anlam veremediği bilgi olduğunda farklı bir şekilde yorumlamaya başlar. Örneğin, ocakta yemek pişiren bir erkek gördüğünde onu ocağı

tamir ediyor gibi düşünebilir ya da erkeği kadına benzetmeye çalışabilir çünkü cinsiyet şemasındaki özelliklere uygun bir durum ile karşılaşmamıştır (Dökmen, 2003: 77-80).

2.4.Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Sandra Bem'in ortaya attığı bu kurama göre cinsiyet kimliğini kazanan çocuk içinde bulunduğu kültürün kendisine ve diğer insanlara cinsiyet ile bağlantılı olan şeyleri büyüyerek öğrenirler (Güldü & Kart, 2009: 105).

Toplumsal cinsiyet şema kuramına göre çocuk kendi cinsiyetine yönelik bir şema içerisinde davranmaya başlar. Şema bilişsel bir yapıdır ve çocuğun bilgilerini organize eden bir çağrışım ağıdır. Bir şema gelen bilgiyi ona benzeyen onunla ilişkili terimlerle özümsemeye başlamanın yolunu açar. Toplumsal cinsiyet şeması da özellikleri ve davranışları kadınsı ve erkeksi olarak kategori etmektedir. Cinsiyetle ilgisi olmayan şeyler bile kadınsı ve erkeksi olarak kategorize edilir. Örneğin narin ve bülbül kadın özelliklerine aslan ve atılgan erkeksi özelliklere göre algılanır ve bu şekilde işlenir. Ya da fiziksel güç erkek için işlenirken fiziksel çekicilik kadınlar için işlenmektedir (Pehlivan, 2017: 506).

2.5.Psikanalitik Kuram

Freud'un görüşlerine dayanan psikanalitik kuram özdeşleşme ve içselleştirme kavramları üzerinde durmaktadır. Çocuğun toplumsal cinsiyetine uygun davranışları edinme süreci çocuğun küçük yaşlardan itibaren ebeveynleri ile kurduğu özdeşim süreci ile bağlantılıdır. Buna göre çocuk annesi ve babasının özelliklerini alarak cinsiyetine uygun olan rollerini özdeşim kurarak öğrenmiş olur (Çıtak, 2008: 12).

Freud'un kuramında toplumsal cinsiyetin kazanımına ilişkin üç dönem: çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkların farkında olmadıkları dönem, farklılıkları anlamaya başladıkları dönem ve ödipal dönem. Oral ve anal dönemleri içeren ilk dönemde toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramları aynıdır. Bu dönemdeki çocuklar kız ve erkek fark etmeksizin cinsiyet ve toplumsal cinsiyetleri de erkektir. Kız çocuğunun erkeklik organı olarak klitorisleri vardır. İkinci dönem olan ve fallik dönemin ilk bölümünü kapsayan bu dönemde çocuk, kadın ve erkek arasındaki farklılıkları anlamaya başlar ve cinsel kimlikleri oluşur. Bu dönemin de ana cinsiyeti erkek olup kız çocuğu penisi olmadığı için bu durumunu bir kayıp olarak görür ve bu dönemde erkek çocuk babadan hadım edileceği korkusu yaşadığından anneden uzaklaşır ve kız çocuğu da annesinin kendisine erkek çocuğunda olanından(penis) vermediği için annesinden

uzaklaşır ve annesini de eksik olarak görür. Üçüncü dönemde ise çocuk toplumsal cinsiyet rolünün kazanımını edinmeye başlar ve erkek çocuk babası ile özdeşleşir ama kız çocuklarının anneleri ile özdeşleşme zorunlulukları yoktur çünkü kaybedecekleri bir penisi yoktur (Dökmen, 2003: 43-45).

3. TOPLUMSAL CİNSİYET ÇALIŞMALARININ SERÜVENİ

3.1. Toplumsal Cinsiyetin Ortaya Çıkışı

Toplumsal cinsiyet, kavram olarak yeni olsa da içerik olarak son yıllarda gelişip güçlenen bir alan olarak sosyolojide yer almıştır. Dünya tarihinde feminist çalışmalar, ardından kadın çalışmaları olarak adlandırılan faaliyetler zamanla toplumsal cinsiyet çalışmaları adı ile aynı çatı altında faaliyetlerine devam etmiştir.

Feminist çalışmaların bu alanın büyümesinde yeri oldukça fazladır. Feminist araştırmaların en temel soruları kadın ve erkekler arasındaki farklılıkların onların doğal özelliğinden mi yoksa toplumun özelliğinden mi kaynaklı olduğu üzerinde durur. Bu konu hakkındaki görüşler iki ana grup altında toplanmış bulunmaktadır: *Doğacı ve gelişmeci görüş*. Doğacı görüş erkekler ve kadınlar arasında fiziksel ve biyolojik özelliklerden kaynaklanan farklılıklar olduğunu ve tarihsel süreçte bu farklılıklar çerçevesinde şekillendiğini savunur. Erkeklerin fiziki özellikleri gereği daha güçlü ve dayanıklı olmasından kaynaklı haneden uzaklaşabilirlerken, kadınların fiziki olarak zayıf olması ve çocuk dünyaya getirme özelliğinden haneye bağımlıdırlar. Fiziki ve biyolojik özelliklerinden kaynaklı erkeklerin hane dışında kadınların ise hane içinde toplumsal işbölümü geliştirmelerine neden olmuştur. Gelişmeci görüş ise cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğunu savunur ve kadınların çocuk doğurması dışında erkeklerden ayrılan başka özelliklerinin olmadığını biyolojik farklılıkların çok önemli olmadığını savunurlar. Bu görüşe göre bir insanın davranışı içinde yetiştiği sosyal ve kültürel çevrenin bir yansımasıdır.

Feminist araştırmalar 1970'lerin "kadın araştırmaları" yaklaşımından hareketle 1980'lerde ve 1990'larda "toplumsal cinsiyet çalışmaları" terimine geçiş, feminist teorideki gelişmelerle ilgilidir. Bu dönemde, yalnızca kadınlar ve kadınlar üzerine yürütülen bir disiplin alanı yerine farklı kadınlık ve erkeklik zemininde yürütülen araştırmaları kapsayıcı bir terim olarak toplumsal cinsiyet çalışmaları yaygınlaşmaya başlamıştır. Bugün bir disiplin olarak kurumsal yapılanma süreci içerisinde kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları gibi karma bir adlandırmada kullanılmaktadır. Özellikle 1990'lardan sonra eleştirel erkeklik çalışmaları alanı ile Queer kimlik ve araştırma alanının gelişimi beraberinde toplumsal cinsiyet araştırmaları yerine feminist ve pro-

feminist araştırma alanlarını yalnızca kadınlar veya yalnızca iki cinsiyet ile sınırlayan feminist araştırmalar terminolojisi de yaygınlaşmaya başlamıştır.

Feminizm; kadınların ayrı bir toplumsal grup olarak özelliklerini ve eşit olmayan bir konumda bırakıldıklarının bilincine varması ve bu durumu değiştirmek amacıyla ortaya çıkan örgütlü mücadeledir. Bu mücadele 19. yüzyıldan itibaren şekillenmeye başlamıştır. Modernleşme, sanayileşme ve ulus devletleşme süreci ile kadınların hayatında önemli değişimler oldu. Kadın iş gücüne duyulan talebinde artması ile giderek daha fazla kamusal alana çıkmasına evlilik dışında ekonomik alternatiflere sahip olmalarına yol açtı. Kamusal alana çıkan kadın insan ve yurttaşlık haklarını talep ettiler ve oy hakkı için mücadele etmeye başladı. Bu mücadele 20 yüzyılda meyvesini vermeye başladı ve 1960 ve sonrasında Batı’da 2. dalga feminizm ortaya çıkması ile birlikte kadın hak ve eşitlik taleplerinin yaygınlaşmasıyla birlikte geleneksel cinsiyet rollerinin ve iş bölümünün sorgulanmasına da yol açtı. Beden, cinsellik ve toplumsal cinsiyet üzerinde yoğunlaşan kadın, kadın olarak ortak çıkarlarını savunan 2. dalga feminizmin kız kardeşi kavramını ve bilinç yükseltme yöntemini temel alarak “kişisel olan politiktir” düşüncesini savundu. Bu hareket akademiye de yansıdı ve pek çok sosyal bilim bu disiplini etkilemenin yanı sıra “kadın çalışmaları” adlı yeni bir disiplinler arası alanın gelişmesini sağladı. Kadınlar arasında var olan farklılıklar bu hareketin ve feminist teorinin çeşitli dallara ayrılmasına yol açmıştır. Ancak kadınlar arası sınıfsal, ırksal, etnik, cinsel, dinsel ve benzeri farklılıkları göz ardı ettiği gerekçesiyle özellikle siyah feministler ve 3. dünya feministleri tarafından eleştirildiler. Daha sonra ortaya çıkan post-modern feminizm yaklaşımı bir yandan kadınlar arasındaki farklılıklara karşı daha duyarlı olmayı sağlarken bir yandan da bu farklılıkları salt söyleme indirgeyerek kadınların mücadelesini zayıflatma tehlikesini getirmiştir. Var olan dünyadan ataerkil egemenlik hüküm sürmeye devam etmekte ve kadınların ezilmesi de onlara uygulanan baskı ve ayrımcılık da son derece gerçek ve somut olmaya devam etmektedir. Bu nedenle baskıcı yapıları salt söylemsel farklılığa indirgemek ve ayrımcılığa yol açan eşitsiz iktidar ilişkilerini gözden kaçırmak son derece tehlikelidir(Berktaş,2013: 4-19).

3.2.Kadın ve Erkeğin Konumlandırılışı: Kamusal Alan/Özel Alan

Özel alan-kamusal alan ayrımının tarihsel kökeni Antik Yunan dönemine kadar uzanmakta ve erkek kadın arasındaki biyolojik farklılıkların sosyal alanda da

yansımaları meşru görüldüğü ve erkeğin üstün tutmanın bir yolu olarak günümüze kadar gelmiştir. Feministler biyolojik durumlardan kaynaklı kadınların doğaları gereği kamusal alandan dışlanmışlıkları ile mücadele etmekte ve bedenlerinin kendilerine ait olduğunu söylemektedirler (Günindi, 2015: 83).

Özel alan kamusal alan dikotomisinin en keskin ayrışması sanayi devrimi ile birlikte yaşanmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte hane dışında üretimin yapılmaya başlanması ile beraber 'ev' ve 'çalışma alanı' diye iki farklı mekân ayrımı ortaya çıkmış ve bu da 'piyasa' ve 'hane'nin birbirinden farklı cinsiyet düzenleri oluşturması sonucunu doğurmuştur. Bu ikilik kendi aralarında bir hiyerarşi oluşturmuştur. Kadının çocuk dünyaya getirmesi ve erkekle ilgilenmesi onun özel/mahrem dünyasındaki üretkenliği gibi hane içinde de yeniden üretime yönelmiş, erkekte de akıl yürütme, farkındalık gibi özelliklerinden hane dışını yansıtmıştır. Kadınların ve erkeklerin doğaları gereği bu ayrımın birbiriyle bağlantılı olduğu düşünülmüştür (Sancar, 2009: 51-54).

Sanayi devriminden önce özel alan ve kamusal alan arasındaki ayrım belirgin değildi üretimin büyük kısmı hane içinde gerçekleşir ve tüm aile üyeleri buna katılırdı herkes üretimde yer alırdı erkekler ve kadınlar arasında tamamlayıcılık vardı kadınların bilgisi ve yaratma yetileri son derece önemli olup ve pek çok açıdan Cinocentric yani kadın merkezidi ortaya çıkan piyasa ekonomisi ve sanayileşme ile birlikte bu düzen çarpıcı bir şekilde alt üst oldu üretim sadece ev içinde değil ev dışı da kar elde etmek için bir güç haline geldi. Kamusal alan ve özel alan arasındaki ayrım erkeğe yeni ufuklar açarken kadını sınırlamış, kadını toplumdaki dışlamış ve erkeklerden ötekileştirmiştir. Ev içi olan özel alana ait her şey piyasa ekonomisine katkısı alamadığından dolayı tüm önemini yitirip değersizleştirilmiş ancak hane dışı kamusal alanda yapılan üretim piyasa ekonomisine katkı sağladığı için önemli bir alan olmuş ve erkeğe değer kazandırmış bunun uzantısı olarak da ataerkil sistem daha da güç kazanmıştır. Özel alanda sevgi, fedakârlık, anlayış değer görürken kamusal alanda rekabet, saldırganlık, bencillik, cesaret önem görmeye başlamış bu özelliklerinde en iyi taşıyıcıları olarak kadın ve erkeklere roller, sorumluluklar biçilmiştir (Bhasin, 2003: 35-38).

Kamusal/özel ayrımı geçmişi köklü bir ataerkil zihniyete dayanan bir ilişki durumudur. Ataerkillik özel alan/kamusal alan ayrışmasında ataerkilliğin ideolojisi gereği doğa-kültür ayrımından kaynaklı kadınların kamusal alanın dışına itilmelerinin nedeni olarak görülmüştür. Kadınların doğurganlık özellikleri sebebiyle bedenleri doğa

ile özdeşleşmiştir. Buna karşılık, erkeklerin kültürü temsil ettiği kabul edilmektedir. Yani biyolojik cinsiyetin toplumsal ve kültürel kurgulanışı kadınların herhangi bir alandan dışlanmaları için gerekçe olabilmektedir. Kamusal-erkek/özel-kadın ayrışması toplumsal yaşama katılımında da belirleyici bir rol olmuştur. Kadınların doğaları gereği hane içinde kalması ve hane içi üretimde bulunması erkeklerin de ekonomik ve siyasal alanda yer alması kadın ve erkeğin bu şekilde konumlandırılışına neden olmuştur. 18.yüzyıldan itibaren kadınların “kamusal” alana girmesi birey ve yurttaş olmayı talep etmeleri ile başlamış (Günindi, 2015: 83-89).

Yapısal-İşlevselci kuramlar kızların ve erkeklerin cinsiyet rollerini toplumsallaşma süreci içerisinde öğrendiklerini ve cinsiyetlerine uygun olan davranışlarının ödüllendirilip, olumsuz olanların cezalandırılması sonucu toplumsal sürece katkıda bulduklarını savunur. Bu kuramın önemli temsilcilerinden Parsons özel ve kamusal alan ayrımını gözeterek ‘araçsal’ ve ‘dışavurumsal’ yol ayrımı yapmıştır. Dışavurumsal roller kadınların üstlendiği, araçsal roller erkeklerin üstlendiği roller olarak belirlenmiştir. Bu rollerin farklılaşmasını da biyolojik bir bakış açısı ile açıklamaya çalışan Parsons kadının çocuk doğurması ve çocuğun bakımı sırasında çocukla kurduğu güçlü bağ ile açıklamaya çalışmış ona göre erkeğin çocukları ile bu türden güçlü bir ilişkisi yoktur. Bundan dolayı kadının çocuk üzerinde birinci dereceden sorumlu olması dışavurumsal rollerde uzmanlaşmasının yeter koşul olduğunu düşünmüş, erkeğin de araçsal rollerde uzmanlaşmasının nedeni olarak toplumdaki statüsünü olarak görmüştür (Günindi, 2016: 37).

Özel-kamusal ayrımı, toplumsal ilişkilerin temel iki alana ayrıldığını varsayan önermedir; içinde yaşadığımız modern toplumlar bu ayrımın üzerinde şekillenmiştir. Özel alan; hane, aile gibi kişisel ve yakın ilişkilerin yaşandığı alanlardır ve devlet kontrol ve regülasyonunda görece bağımsız bir alana işaret eder. Kamusal alan ise kişilerin iş ilişkileri ya da politik eylemler gibi toplumla ilişkili etkinliklerini kapsayan, devletin kontrol ve regülasyonu altında olan alandır (Pilcher & Whelehan’dan akt. Adak, 2016: 29).

3.3.Toplumsal Cinsiyetin Oluşmasında Eğitimin Yeri ve Önemi

Eğitim her ne kadar kişinin bilinçlenmesi ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve ilerlemesi adına önemli bir yere sahipse de insanın kendi gücünü fark edebilmesi ve bunları dönüştürebilmesi adına da gizli bir gücü de içinde barındırır. Eğitim yuvaları

kültürün aktarıcısı olduğu gibi kişiyi geliştirebilecek farkındalık alanlarının da olduğu önemli alanlardır (Tan, 2011: 85). Eğitim, bireyleri belli bir zamanda kabul gördüğü kültürü ve bilgiyi aktarmak ve işgücüne katılabilmek için gerekli ön koşulları kazandırmak gibi işlevleri nedeniyle toplumsal cinsiyet içerikli iletiler taşır. Bundan kaynaklı eğitim sistemi hangi düzeyde olursa olsun toplumsal cinsiyet hakkında var olan kalıp yargıların ve sınırlamaların taşıyıcılarıdır.

Eğitim bireyin toplum içindeki konumunun yükseltilmesi için temel bir araçtır. Hem toplumsal hem de bireysel bağlamda etkin bir değişim aracı olan eğitim, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin en aza indirilebileceği bir kurum olmasına karşın, eğitim sistemi açık ya da üstü örtük cinsiyetçi öğeler içerir. Eğitim-öğretim materyallerinde yer alan cinsiyetçi öğelere maruz kalan kız öğrencilerin çoğunlukla annelik rolünün uzantısı kabul edilen öğretmenlik, çocuk doktorluğu, hemşirelik gibi alanlara yönelik mesleklere; erkek öğrencilerin fen ve teknik alanlarında yönlendirilmeleri örnek olarak verilebilir. Bu yüzden eğitim kadınının değişim ve dönüşümünde önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda eğitim kadınının kendini tanıması, aile içi rollerindeki farklılaşmaları talep etmesi, evde geçirdiği zamanın kendisini geliştirmeye yönelik olarak yön değiştirmesi, okuduğu ve izlediği şeylerde tercihler yapması, evlilik ve cinsel ilişkide tercihlerini yapması, şiddete karşı durması, haklarını kullanması, ekonomik bağımsızlığını yaratarak çalışma alanında yer almasını pekiştiren annelik rolünü daha iyi oynaması gibi başlıca sonuçlar doğurmaktadır (Günindi, 2016: 68).

Eğitim sistemi sunulan bilginin ve süreçlerin yeniden üretiminde önemli bir rol oynamakta ve egemen kültürde baskın olan hegemonik düzenin kalıp yargılarını devam ettirmekte bazen de bu hegemonik düzenin sorgulanmasına zemin hazırlamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin savunulduğu durumlarda bile egemen olan kalıp yapılar güçlendirmekten geri kalmamaktadır. Bu yapıların en çoğu da kadınların ötekileştirilmesini maskeleyebiliyor, müfredat cinsiyetçilikten arındırılsa bile gizli müfredat okul yönetici ve personellerinde, okul etkinliklerinde ve kültürel ortamında kendisini gösterebiliyor (Sayılan, 2012: 14).

Eğitim, temel insan hakları arasında yer alır. Fakat eğitimin içeriği bireyleri güçlendirilebileceği gibi güçsüz de kılabilir. Çocukların okula ilk adım attıklarında karşılaştıkları eğitim materyallerinden biri olan ders kitaplarının içeriği büyük önem taşımaktadır. Devletin denetiminden geçip çocuklara ulaşan bu materyallerin cinsiyet

rolleri açısından incelenmesi çok önemlidir. Çünkü devlet, ders kitapları aracılığıyla ideolojisini geleceğin büyüklerine aktarırken, yetiştirmek istediği bireylerin niteliklerini yine buralarda oluşturur (Gümüšoğlu, 2008: 41).

Eğitim kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliği sağlamamakta; çünkü eğitimin kendisinde ataerkildir. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri haklı gösterir, devamlılığını sağlar ve görmezden gelir. Ders kitapları, çocuk edebiyatı, üzerine yapılan sayısız incelemeler içerdikleri toplumsal cinsiyete dayalı önyargıyı göstermektedir (Bhasin, 2003: 24).

Feminist analizciler eğitim sistemindeki cinsiyete yönelik politikaların farkında olmasına karşın nasıl ele alınacağı konusunda farklı bakış açıları sergilemektedir. Bunlardan bazıları; *cinsiyet rolü ve toplumsallaşma teorileri, farklılık teorileri, yapısalcı ve post-yapısalcı teoriler*. Bunlara değinecek olursak ilk feminist eleştiri cinsiyet rolüne ve toplumsallaşma teorisyenleri okulda öğretmen rolü ve eğitim materyallerine odaklanır ve cinsiyetçi söylemlerin bunlar aracılığıyla yeniden üretildiğini savunurlar. Farklılık teorisyenleri farklılığı tanımakta ve olumlarlar. Onlar toplumsal cinsiyete duyarlı bir eğitim sisteminin daha adil olacağı düşünürler. Bunu savunurken de ev içi emek ve bakım işini sarmalayan kadınsı değerleri bulmaktadır. Teorik düzeyde odaklanan yapısalcı ve post-yapısalcı teorisyenler okuldaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir iktidar sorunu olarak ele almışlardır. Ancak iktidar analizi konusunda farklılaşmaktadır. Yapısalcılar okullardaki toplumsal cinsiyet eşitliğini sınıf, ırk, etnisite, dinsel ve cinsel yönelimler gibi yapısal eşitsizlikler arasındaki ilişki bağlamında incelemiş ancak post-yapısalcılar toplumsal cinsiyetten başlayarak sınıf, ırk, etnisite, din gibi kategorilere kuşku ile bakılması gerektiğini, toplumsal olarak nasıl inşa edildiklerini ve her kategorinin yapısökümünü ve söylemsel olarak nasıl kurulduğunu deşifre eden eğitim etkinlikleri önerirler (Sayılan, 2012: 15-20).

Okulların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları yeniden üretiminde yer edinmesi düşünüldüğünde bu yeniden üretimi ideolojik ve kültürel aracı olarak müfredat bu kalıp yargılar ile oluşturulmaktadır. Ders kitaplarında bu yeniden inşa süreci dolaylı ya da doğrudan verilmekte ve ataerkil ideolojiyi aktarmaya devam etmektedir. Okul hayatı öğrencilerin sosyalleştiği ilk alan olmasına karşın eğitimin ilk evresi olan okul öncesi eğitimde cinsiyetçi uygulamalar ve tercihler daha belirgin olarak şekillenmiştir. Genel olarak okul öncesi ve okul dönemi egemen kültürün

şekillenmesinde aile-okul iş birliği öne çıkmaktadır. Okul hem yeniden üretimin hem de değişimin bir alanı olmakta ve ataerkil ailedeki güç dağılımını dönüşüme zorlayıcı bir potansiyeli vardır. Kadınlar kısmen de olsa diplomalarını elde edip ekonomik bağımsızlıklarını kazanma şansı elde edebilmektedirler ancak yine de okul müfredatlarının cinsiyetçi tutumları kadınların ilerlemesinde dezavantaj oluşturduğu ve pasif olarak kalmalarına neden olmaktadır (Sayılan, 2012: 67-70).

3.4. Toplumsal Hareketlilik Kapsamında Kadın ve Erkek

İnsanların fiziki mekânda veya farklı toplumsal statüler arasında hareket etmelerine toplumsal hareketlilik adı verilir. Toplumsal hareketliliğin iki biçimi vardır: Yatay hareketlilik ve dikey hareketlilik. Yatay hareketlilik nüfusun, coğrafi olarak yer değiştirmesi ya da aynı tabaka içinde iş değişiklikleridir. Coğrafi alanda yatay hareketlilik; toplu ya da bireysel göçlerdir. Meslek ve iş değiştirmeler, aynı tabaka içinde gerçekleşiyor ve önemli prestij farkı getirmiyorsa; bu, yatay hareketliktir. Dikey hareketlilik, tabakalar arası iniş ve çıkışlardır (“Toplumsal Hareketlilik”, t.y.). Bu çalışmada üzerinde duracağımız konu göçler olup bunun kadın ve erkek için ne sonuçlar doğurduğu ele alınacaktır.

Kent nüfusunun giderek artması kentleşmenin bir ürünüdür. Büyük ölçüde kırdan kente iş göçü ile alakalıdır; ancak göç hiçbir zaman sadece kırdan kente ve emek göçü şeklinde olmamıştır. Doğal afetler, savaşlar, kan davasından kaçma, şiddetten kaçma, dinsel dışlanmadan kaçma, sağlık, eğitim gibi nedenler de göçün ana nedenlerindedir. Göç üzerine yapılan çalışmalarda kadınların 1970'lere kadar bu çalışmalarda yer almadığı gözükmemektedir. Bunun bir nedeni olarak göçmenin iş arayan bekar genç erkek olarak resmedilmesi bir başka neden olarak da kadınların toplumsal olarak erkeklere bağımlı oldukları düşünülmesi ve aile içinde değerlendirilmesidir. Kırkent göçünde esas hareket edenin erkek olduğu var sayılmış olmasına karşın kadınlar bu sürecin bir parçasıdır ve bazı zamanlarda göç ettikleri kentlerde gelişmelerin başrol oyuncularındır. İlk olarak erkeğin ya da kadının göç etmesi diye bir kural olmadığı ama göçün cinsiyetli olduğu ortadadır. Araştırmalara bakıldığında zaman ülkeden ülkeye değişen bir durum söz konusu olup Türkiye'de ilk göç eden genellikle erkektir bundan dolayı göç cinsiyetlidir. Son 50 yıldır giderek artan şekilde kadınlar daha fazla göç etmeye başlamışlardır bura küreselleşmenin etkisi oldukça fazladır. Göçün kadınlaşmasının toplumsal cinsiyet ile olan ilişkisi göç alan kentlerde yaşlılar gibi

bakıma ihtiyacı olan kişilerin özellikle çalışan kadınların ev işi ve bakım hizmetlerinde başka kadınlara ihtiyaç duyması sayılabilir. Sınır ötesi göçlerde gelişmiş ülkelere kadınların göçü fazla iken gelişmekte olan ülkelere erkekler daha fazla göç etmektedirler(Kurdoğlu,2011:118).Göçün cinsiyeti üzerine Ravenstein'in göç kanunu dikkat çekmektedir. Bu kanuna göre kadınlar, erkeklere oranla daha fazla göç etme eğilimindedirler. Ravenstein 1889 yılında yayınladığı ikinci makalesinde, kadınların iç göçler ve kısa mesafeli göçlerde erkeklerden daha fazla göç eğiliminde olduğunu tekrarlamış ve bir ekleme yapmıştır: Erkekler uzun mesafeli ve yurtdışı göçlere, daha fazla katılmakta ve daha yüksek bir göç eğilimi taşımaktadırlar (Yalçın, 2004, 25).

Literatürde göçün nedenleri üzerine birçok teori olmasına karşın en ilgi çekici olanı ve bilineni itme-çekme teorisidir. İsminden de anlaşıldığı gibi göçün nedenlerini itici ve çekici faktörlere odaklanarak açıklamaya çalışır. Kişisel ve görelidir. Dolayısıyla kişisel düzlemde göç için avantajları ve dezavantajları belirleyen yaş, cinsiyet, eğitim, ırk vb. gibi demografik faktörlerin değerlendirilmesi, itme çekme kuramı için çok önemlidir. Örneğin çocuk sahibi bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanakları önemliyken, çocuksuz bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanaklarının durumunun ne olduğu herhangi bir önem taşımamaktadır. Çünkü bu özellikler itici ve çekici faktörlerin değerlendirilmesini belirler. Bundan dolayı herkes için geçerli bir itme-çekme faktöründen bahsedilemez (Çağlayan, 2006: 73)

1970'li yıllara kadar göç teorileri göçü bireylerin rasyonel kararı olarak görmektedir. Bu kararlarda birey için en iyi ve avantajlı olan durumlar göz önünde bulundurulur ve kadınların da aynı kararlar ile göç ettiği varsayıldı. Daha sonra Marksizm'den beslenen göç teorileri işin ucuz ekmek gücü, ekonomik ve siyasal baskılardan etkilendiğini ortaya koymaya başlamıştır. Ancak bu teorilerde toplumsal cinsiyet ana konu olmamış hatta kadınlar eşlerine göre bağımlı bir değerlendirilmiştir. Toplumsal cinsiyet bağlamında göç etmede cinsiyetler arasında farklılıklar görülmektedir. Göç etme nedenleri ve göç edilen ülkelerin koşulları bu farklılığın oluşmasına neden olmaktadır. Refah düzeyi yüksek olan ülkelerin ucuz işgücüne duydukları ihtiyaç ve göç edenlerinde ekonomik olarak kazanç elde etme isteği kadın göçünde önemli bir nedendir. Özellikle hizmet sektöründe ucuz kadın iş gücüne duyulan ihtiyaç kadın göçünü etkileyen hususlardandır (Çelik, 2016: 83-87).

Toplumsal değişimin toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınması ikinci dalga feminist yaklaşımların etkisi ile görünür olmaya başlamıştır. Bu feminist yaklaşımlardan önce cinsiyet farklılıkları göç etme sürecinde önemli bir etken olarak ele alınmamış çünkü göçün asıl önemli kişisi kamusal alanı temsil eden, ailesine gelir getiren erkek olduğu düşünölmüş kadınlar da erkeğin kararlarına tabi olduğu ve onunla benzer şartlarda olduğu kabul edilerek bir anlamda cinsiyet körlüğü² yaşanmıştır. 1970'lere kadar göç üzerine yazılan yazılarda kadın ön planda olmayıp edilgen bir karakter çizip erkeğe bağımlı ele alınmıştır (Şeker & Uçan, 2016: 205).

Göç süreci hem giden için hem de kalan için farklı sonuçlar doğurmaktadır. Göç eden erkeğin yokluğu kadın için mücadele edecek alanları arttırmakta ve bu da kadını zorluklarla tek başına baş etmesine neden olmaktadır. Erkeğin gitmesi ile birlikte kadın hem kadın olmanın vermiş olduğu toplumsal beklentileri karşılamakta hem de erkeğin yapması gereken sorumlulukları da üstlenmektedir. Kadınların gözünde yapılan bu davranış bazen fedakârlık olarak değerlendirilmekte erkekte sadece maddi destek sağlayan konumda kalmaktadır. Göçün nedenleri 1950'lerden itibaren yapısal ve bireysel faktörler doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır. 1990'lardan sonra erkek göçleri ve bununla bağlantılı ilişkiler bir kenara bırakılarak kadın göçmenlere ilişkin çalışmalar ele alınmaya başlanmıştır. Bu açıdan 1990'lardan itibaren hizmet sektöründe çalışan kadın gücü önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine paralel işler olan çocuk ve yaşlı bakımı, temizlik işleri gibi alanlar kadınların çalıştığı alanlar olarak belirlenmiştir (Kalaycıoğlu & vd., 2010: 125-128).

3.5.Aile ve Evlilik

Bir toplumu var eden başlıca kurumlar vardır. Bunlardan bir tanesi de ailedir. Aile nüfus yenileme, kültür aktarma, sosyalleşme, psikolojik ve biyolojik tatmin gibi işlevleri yerine getiren bir kurumdur. Bu açıdan aile toplum için önemli sosyal temellerin atıldığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Süreç içerisinde değişime uğrarsa da toplumun önemli bir kurumu olma özelliğini kaybetmemiştir. Toplumsal değişmeler aile kurumunda da birtakım değişimlere neden olmuştur. Modernleşme öncesi geniş aile yaygın iken modernleşme sonrasında çekirdek aile daha fazla yaygınlaşmaya başlamıştır. Aile kurumunun bir alt grubu olarak görölen evlilik kurumu

²Cinsiyet Körlüğü: Cinsiyet farklılıklarının önemini azaltmak, benzerliklere odaklanmak ve bireysellelikle ilişkili bir kavramdır(<https://hbrturkiye.com/dergi/kadinlar-cinsiyeti-onemsiz-gordugunde-kazaniyor>).

karı-koca arasında imzalanan ve toplumunda onayladığı bir kontrat niteliği taşımaktadır. Modernleşme öncesi evlilik ilişkileri daha çok aile büyüğünün belirlediği kişiyle görücü usulü olarak gerçekleştirilirken modernleşme sonrasında bu durum yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır. Bu yaşanan toplumsal değişimler aile içi rollerin de farklılaşması neden olmuştur. Ailede baba otoritesi zayıflamakta birlikte annenin de himayecilik yönü artmaya başlamış, kadınlarda ekonomik faaliyette bulunarak evde karar alma hakkını elde etmeye başlamışlardır (Akın& Aydemir, 2007: 45-55).

Bir ev halkının bütün üyeleri kaynak hizmet ve fırsatlardan aynı şekilde yararlanmamaktadır. Bu eşitsizliklere dayanarak aileyi güç müzakerelerinin yapıldığı bir yarışma alanı olarak değerlendirirler. Bazı ekonomistler buna *iş birliği ve çatışma modeli* olarak adlandırırlar. Ekonomist feministlere göre aile; toplumsal cinsiyet, yaş, ilişki çeşidi ve karşı gelinmez gelenekler tarafından konulan sınırlamalara bağlı olarak devam eden pazarlığın yapıldığı karmaşık ilişkiler kalıbıdır. Diğer tüm alanlarda olduğu gibi aile içinde de toplumsal cinsiyet etkileşimi, iş birliği ve çatışma unsurları bulunmaktadır. İş birliği yapmamak aile üyelerinin zararlı çıkaracaksa iki cinsiyette iş birliği yapma konusunda orta yolu bulurlar. Kişinin fiziksel yaşamını aile dışında da sürdürebilme kabiliyeti ne kadar yüksekse aile içindeki pazarlık gücü de o kadar yüksek olmaktadır. Aile üyeleri arasında ki bu eşitsizlik bazı üyelerin diğerlerine nazaran daha güçlü bir konuma bazılarını da zayıf bir konuma getirir. Eşitsizliğin nedenlerinden birini toplumsal cinsiyet bir diğerini ise yaş oluşturur. Eğer kadın ev geçiminde para kazanan bir konumdaysa ev halkının diğer üyeleri karşısında güçlü bir konuma yerleşir ve bağımlılığı azalır, aile içinde kıymetli bir varlık konumuna sahip olur (Bhasin, 2003: 28).

Birçok aile kuramcısı ailenin evrensel bir kurum olduğunu iddia eder ve bu iddialara göre de ailenin “ortak ikamet, ekonomik iş birliği ve yeniden üretim” ile karakterize edilmiş bir toplumsal gruptur. Bu toplumsal grup içerisinde toplumsal cinsiyete dayalı bir eşitsizlik vardır. Bu eşitsizliği toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü içerisindeki farklılaşmada görebilmekteyiz. Kadının evde yapmış olduğu ücretsiz emek ve erkeğin dışarıda ücretli olarak faaliyet yürütmesi doğal olarak kabul edildiğinden eşitsizlik yokmuş gibi düşünülmektedir. Aileye evrensel bakışın devamı hatta daha gelişmiş olan aileye işlevsel bakış toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirici bir bakış açısıdır.

Yapısal-işlevselci kuramını temsilcilerinden Parsons evliliğin kazanılmış bir süreç olarak önemine vurgu yapmaktadır. Aileyi bir sistem evliliği de çekirdek ailenin bir alt sistemi olarak önemli görmektedir. Parsons toplumsal sistemdeki düzenin sağlanması için cinsiyet rollerinin farklılaşması gerektiğini ileri sürmüştür bu farklılaşma araçsal roller ve dışavurumsal roller olarak ikiye ayrılmaktadır. Erkekler araçsal rollerden kadınlar dışavurumsal rollerden sorumludur. Buna dayanak olarak ta biyolojik cinsiyeti temel alarak açıklamaya çalışmıştır. Kadının çocuk doğurması ve çocuğuna bakım sırasında geliştirmiş oldukları bağ kurduğunu erkeğin ise çocukları ile bu türden bir bağının olmadığını belirtir. Bu nedenle kadının çocuk doğurması ve çocuk bakımında birinci dereceden sorumlu olması kadının dışavurumsal rollerde uzmanlaşmasını erkeğinde araçsal rollerde uzmanlaşmasını gerektirmiştir. Kocanın birinci rolü 'bakım' ikinci rolü 'sevgi' iken kadının birinci rolü 'sevgi' ikinci rolü 'bakım'dır. Geleneksel olarak evlilik ilişkileri çekirdek ailenin bir alt sistemidir ve roller hiyerarşik bir sınıflamaya tabi tutulmaktadır. Erkek tarafından yerine getirilen araçlar roller hiyerarşik sınıflamanın üst bölümünde yer alırken kadın tarafından yerine getirilen dışavurumsal roller daha altlarda yer almaktadır. Erkeklerin araçsal rollerde uzmanlaşmanın nedenlerinden bir tanesi de ailenin toplumdaki statüsünün erkeğe göre belirlenmesidir (Günindi, 2016: 38).

Marksist feminizm kadının aile ve evlilik içerisinde sömürüldüğü düşüncesine sahiptir. Zira kadının ev içi emeği, karşılığı ödenmeyen ücretsiz emektir. Dolayısıyla bu durum üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanlar için oldukça karlı bir durum olarak ortaya çıkar. Kadının hane içerisinde çocuklara bakması, ev işi ve yemek yapması hatta dışarıdan satın alınabilecek malzemeleri evde daha ucuza üretmesi, eve para getiren erkeğin ücretinin düşük olarak ödenebilmesini sağlar (Delphy'den akt. Karkıner, 2011: 133)

Aileye başka bir yaklaşım olan radikal feminizme göre ataerkillik çağdaş toplumlarda kadınların erkeklere bağımlılığının temelini oluşturur. Şöyle ki evlilik ve ailede var olan takip sisteminin ekonomik temelleri vardır, bu temeli de ev içi emek oluşturur.

Psikanalitik feminizme göre kadınların davranışların temelinde kadının düşünme biçimi yatar. Varoluşçu feminizm J.P. Sartre'ın varoluşçu düşüncelerine ve özellikle Simonede Beauvoir *İki Cins* adlı kitabında erkeklerin kendi olarak, kadınların

ise öteki olarak kavramsallaştırılmasına, Postmodern feminizm Beauvoir kadının öteki olarak kavramlaştırılmasına, Jacques Derrida'nın yapısöküm kavramına ve Jacques Lacan'ın psikanalizine odaklanırlar. Çok kültürlülük ve küresel feminizm sınıfsalve etnik farklılıklar nedeniyle ezilmişlik deneyimlerini. Ekofeminizm ise kadınların kültürel olarak doğa ile bağlantı içerisinde olduklarını, kadınların doğallaştırıldıklarını özellikle inek, tilki, kedi, kuş beyni gibi kavramlarla açıklandığını tartışır. Böyle tartışıp aynı şekilde doğada kadınsılaştırılır. Bu da ırzına geçmek, fethetme, kontrol etme ya da anakara gibi kavramlarla açıklanır. İnsanlar doğaya, kadına davrandıkları gibi davranırlar. Onu fethetmeye, kontrol etmeye çalışırlar (Tong, 1998'den akt. Karkıner, 2011: 137-138).

Modern kapitalist toplumda aile özel hayatın ekonomiden farklı olduğu yanılığını yaşatır. Kapitalizm öncesi toplumlarda aile bir üretim birimiyken sanayi üretimi ile birlikte iş ve ev hayatı birbirinden ayrılır. Dışarıda ücret karşılığı çalışmaya giden erkek için bu olumlu bir ayırmken kadın emek piyasasında sürekli ücretli iş bulamadığı için eve hapsolür. Kapitalist sistemin sürekliliğinin kadının ev-içi emeği aracılığıyla gelecek kuşakların yeniden üretilmesine bağlı olduğu düşüncesi, aileyi tüketim birim haline dönüştürür. Zira kapitalist üretim aracılığı ile üretilmiş malların tüketilmesi için en uygun birim ailedir (Karkıner, 2011: 139).

Hane halkı ortak ikamet ve yeniden üretimin yer aldığı sosyal organizasyonun temel birimi olmakla beraber kültürden kültüre değişen ve süreç içerisinde değişime uğrayan kurumsal düzenlemelerden oluşmaktadır. Hane halkı incelendiğinde bir dizi ayrı eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. Bunun temel nedeni ise toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ve bireylerin hiyerarşik konumları oluşturmaktadır. Aile, cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği ve pekiştirildiği bir alanı oluşturmaktadır. İçinde bulunduğu toplumsal yapıdan bağımsız düşünülemez. Yaşanan toplumsal değişimler dinamik olan aile süreçlerini de etkilemektedir. Ailenin birey ve toplum arasında tampon bir görevi vardır. Bu anlamda aile emek piyasasına bireyleri hazırlamakta ve emek piyasasına göre de kendi yapısını değiştirmekte ve toplumda var olan kültürel ve ideolojik değerleri aile bireylerine taşıma özellikleri de aileye aittir (Dedeoğlu, 2000: 141-144).

3.6. Annelik

Annelik, biyolojik olarak kadınlık ile birlikte düşünülen ancak ne olduğu kültürel olarak doldurulan, kadının çocuğa hamile kalması ve doğumundan sonra

maddi-manevi ihtiyaçlarını karşılama ekseninde devam eden bir roldür (Miller 2010'dan akt. Sever 2015: 73). Bu rol 'içgüdüsel' olarak kişide mevcuttur söylemi üzerine kurgulanır ve duygular ile ilişkilendirilir. Kadın olan her birey fiziki kusuru olmadığı sürece anne olacaktır. Hamilelik süreçlerini yaşayıp doğumdan sonra da her türlü bakımını üstlenmek zorundadır. Çünkü annelik 'içgüdüsel' mitiüzerinden tüm kadınların hamile kalmalıdır. Anne olmak istemeyen kadınlığından şüphe etmelidir gibi söylemler dayatılmaktadır.

Ebeveyn olmayı seçmek, olgun bir yetişkin ve normal olmak, hayatın anlamını bulmak olarak görülür (Engwall, 2013: 333).Çocuk sahibi olmayı tercih etmek toplumda diğer kadınlara göre daha "bencil, sorumsuz, kariyer düşkünü" olarak algılanır ve toplumsal üretime geçiş ile beraber toplum yapısının kompleksleşerek değiştiğini ve iş bölümünün arttığını bu esnada da kadınların özel alana itildiğini ikincil konuma düştüğü ve toplum içerisinde erkekten sonra geldiği ancak çocuk sahibi olmayan kadından da daha üstün bir yerde olduğu toplumsal süreçlerinde bu şekilde belirlenmesi neden olmuştur.

Annelik, günümüzde çalışma konularının odak noktası haline gelmekte ve bu anneliğe yönelik farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Bunlar anneliği kabul etmek, reddetmek ya da müzakere etmektir. Bu söylemlerden en belirgin olan 'kutsal anne' ideolojisidir. Feminist kuramcılarda anneliği kavramsallaştırmada temel sorunsalı kadınların kaderinin üremeden kaynaklanan biyolojik rollerine mi? bağlıdır yoksa biyoloji sadece faktörlerden biri midir? Bu tartışmaya feministler 1960'lı ve 70'li yıllarda anneliğe yüklenen kutsallığı kaldırmaya odaklanırken 80'li yıllara gelindiğinde bakış açıları iki farklı forma bürünmüştür: ilk yaklaşım 70'li yıllardaki annelik mefhumuna eleştirel bakışı sürdürürken ikinci yaklaşım annelik kurum, ideoloji ve pratiğinin feminist bir bilinç ile tanınması gerektiği üzerinde durur (Hançer, 2018: 188).

Psikanalist Nancy Chodorow'un 'nesne ilişkileri' teorisine dayanan *anneliğin yeniden üretimi kuramı* anneliğin sosyal yapının özellikleri ile bağlantılı olduğuna vurgu yapmaktadır. Kadın ve erkek cinsiyetini cinsiyet rollerinin 'anneden ayrılma ve bireyleşme' bağlamında incelemiştir. (Günindi, 2016: 41). Çocuğun ilk toplumsal dünyasını ve bu dünyanın odağında anne-çocuk etkileşiminin rol oynadığını belirtmektedir.

Çocuğun, annesinin kendisine farklı olduğunun farkına varmasının iki cinsiyet için farklı geliştiğini savunmaktadır (Günindi, 2016: 41). Kız ve erkek çocuğun pre-oedipal dönemde anneye yaşadığı farklı ilişkisel deneyimler (annenin kız çocuğuyla özdeşleşmesi, erkek çocuğuyla farklılaşma sürecini yaşaması), anneden ya da öteki cinsiyetlendirilmiş kişiliklerden farklılaşma ve ayrılma süreçlerinin de farklı yaşanmasına yol açmaktadır. Pre-oedipal dönemin kız çocuğu için uzun olması annesiyle uzun süreli ilişkisel deneyimi ve bağımlılık ilişkisini yaşaması demektir. Birincil ebeveynle yani anneye özdeşleşme sürecinin sürekliliği kız çocuğunun farklılaşma ve ayrılma süreçlerini yaşamasını ve ego sınırlarının kesinlikle belirlenmesini zorlaştırırken, erkek çocuğun ego sınırlarının kesin çizgilerle ayrılmasını kolaylaştırır. Erkek çocuk, ayrı bir benlik yaratmak için annesinden uzaklaşmaya ve feminen özellikleri (ilişkisel bağımlılık, duygusallık vb.) reddetmeye ve maskülen özelliklere (ilişkisel bağımsızlık, duygusallıktan kaçınma vb.) sahip olma çabasını gösterir ve kendini toplumsal cinsiyet temelinde “erkek” olarak farklı tanımlamaya başlar. Buna karşın kız çocuğu, birincil sevgi nesnesiyle ilişkisini sürdürmesi daha doğrusu sürdürme zorunluluğu nedeniyle kendini başkalarıyla olan ilişkileri açısından tanımlamaya çalışacaktır. Kadınları annelik isteğine iten asıl neden de bu faktördür (Erdoğan,2008:76). Kız çocuklarının annelik yapmasına nedeni kız çocuklarının anneleri ile özdeşleşen, onun annelik yapma ve doğuştan gelen dişiliği ve emzirme gibi anaç sorumluluklarını yüklenme yeteneklerini içselleştirme bunu kuşaklar arası aktarım ve toplum içinde devam ettirmektedir ve bu anneliğin yeniden üretilmesi kadının sürekli olarak kişisel ilişki ihtiyaç duymasında bulmaktadır. Kadın bunu toplumdaki diğer bireylerden karşılayamadığı için bu durum kadınları anne olmaya itmektir (Günindi, 2016: 42)

Feminist söylemin temelinde annelik ve yeniden üretim tartışmaları vardır. Feminist söylemin anneliğin anlaşılmasına katkısı biyolojik ve toplumsal annelik ayrımında ısrar etmesidir. Annelik bir yandan kadınlığı birleştiren bir unsur olarak ele alınırken, bir yandan da kadına karşı ayrımcılığı pekiştirdiği ve eşitliği bozduğu düşünülmektedir. Feminist söylem 1980'lerin ortalarına kadar anneliğe eleştirel bir tavır takınarak anneliğin reddinin kadının kurtuluşunun bir önceliği olarak değerlendirir. Ancak bu düşüncenin karşısında anneliğin değersizleştirilmesinin temelinde ataerkil cinsiyet ayrımcılığının yattığı düşünülmektedir. Feministler anneliğin kadınlığın doğal bir parçası olduğu düşüncesine sıcak bakmamakta annelik;

toplumsal, ekonomik ve ırksal yapılarla ilişkilidir görüşünü savunmaktadırlar. Anneliğin toplumsal cinsiyet, ırksal, toplumsal ve ekonomik yapılara bağlamak evrensel annelik deneyimine müdahale eder çünkü gerçek anne olmayanlara yapılan ayrımcılığa ve sömürüye dikkat çeker. Bekar anneler, üvey anneler ve belli etnik gruplara bağlı annelerin, karşı karşıya geldikleri ayrımcılık sömürü kolonyal feminizmin konusunu oluşturur. Bugün içinde yaşadığımız toplumda anne olmayanlara karşı eleştirel bir tutum söz konusudur, anne olmayan kadınların çocukların ruh halinden anlamadıkları, onlarla yeterince ilgilenemeyecekleri düşüncesi egemendir. Çünkü anneliğin anne olmadan anlaşılabilir bir durum olmadığı düşünülmektedir. Buradaki anne biyolojik anneye işaret etmektedir (Karkıner, 2011: 140). Eril ideolojinin önemli disiplin ve denetim alanı olarak anneliğe yönelik en eski yaklaşımlardan anneliğin kadınlara özgü doğal ve içgüdüsel bir olgu olarak tanımlanması yer almaktadır. Bu bakış açısına göre kadının bebeğin bakımından sorumlu olması kadınlık durumunu tamamlayıcısı olarak kabul edilmekte, babanın rolü ise korumak, beslemek ve ideal aileyi temsil etmek olarak kurgulanmıştır (Şaşman Kaylı, 2017: 64). Bu yaklaşım tüm kadınların mutlaka anne olmak isteyeceğinden çocuk doğurmak istemeyen ya da çocuğu olmayan kadınların ideal kadınlığı karşılamadıkları, anne olan ve olmayan ya da olamayanlar arasında bir mücadeleyi, ayrımı öngörmektedir.

3.7.Beden İmgesi ve Cinsiyet

Beden sahip olduğumuz bir şey değildir olduğumuz şeyin bir parçasıdır. Hayatımızı ruhsal zihinsel ve fiziksel olarak bütünsel biçimde deneyimleyebilmemiz için varlığımızın yaşama uzanan boyutlarından biridir. Bedenin politikanın konusu haline gelerek çok fazla anlam kazanması bedeni bir yorumlama alanına dönüştürmüştür. Tıp, eğitim, hukuk bedeni toplumsal normlara uygun hale getiren kurumlar olarak işlev görür. Bedene dayalı toplumsal yargılar sağlıklı olmayı, çalışmayı, belli sayıda çocuk doğurmayı, kadınlar için güzel, erkekler için güçlü görünmeyi gibi toplumsallaşmanın temel koşulları haline getirir. Bedenimiz hem nasıl bir hayat yaşayacağımızın kaynağı hem de nasıl bir hayat yaşadığımızın kanıtı haline gelir (Elçik, 2016: 185-186).

Beden, zevk ve bilgi temelinde sınıfsal bir üstünlük bir iktidar olanağıdır; sınıfı zevk ve beğeniler düzeyinde okumayı sağlar. Her şeyin bedenselleştirildiği çağımızda

toplum tarafından idealize edilen bir bedene sahip olmak özellikle kadınlar için imkânsız bir kaynağın kısa yoldan ulaşım olanağının sağlanması anlamına geliyor. Dış görünüşün insanlar arası ilişkilerin hemen hemen her biçiminde giderek belirleyici hale gelmesi bedenselleşmenin somut örnekleri olarak düşünülebilir. Geleneksel öğretilerde kadının değeri, ev içindeki faaliyetlerle anlam kazanırken; günümüzde, kadın, tüketim kültürü ile biçimlenen moda anlayışına uyması ölçüsünde değer görmektedir. Modern yaşam, toplumsal denetim mekanizmasının yönünü değiştirerek kadın bedeninin güzellik ve beğenilmeyi önemli değerler olarak öne çıkarmıştır. Dış görünüşünün ideal beden imgelerinin dışında kaldığı kadınlar sosyal ve toplumsal hayatta bir anlamda yok sayılmakta ve görmezden gelinmektedirler (Karakaya&Cihan,2017:15). Gündelik hayatın estetikleştirilmesini hedefleyen tüketim kültüründe gündelik hayatın politikasının düzenlenmesinde beden merkezi bir konum teşkil etmektedir. Bedeni anlamak, toplumsal ilişkileri anlayabilmek belki de onları bilmek açısından önem taşır. Bedenimiz, sınıfımızın, cinsiyetimizin, mesleğimizin, inandığımız ideolojinin görüntüsü gibidir. Doğrudan beden temelli toplumsal kategoriler ya da beden çağrışımı dolaylı toplumsal kategoriler toplumsal bir varlık olarak bedenin etki alanının genişliğinin açıkça göstermektedir. Bu anlamda beden birçok ayrımcılığı da beraberinde getirmiştir. Tarihin bedeni ilk konumlandırışı onu akıl karşısında öteleyerek gerçekleşir. Aklın dengi olarak görülen ruh erkekle, doğanın dengi olarak görülen beden kadınlıkla özdeşleştirilir fakat bu ikisi arasındaki karşılıklı birbirine denk iki gücün rekabeti olarak değil bedenin ruhu baştan çıkarma çabaları ile ruhun bu duruma karşı koyma iradesi arasındaki çatışma olarak ifade bulur (Ecevit, 2013: 141-142).

Toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde beden, iktidar ilişkilerinin test edilip devam ettirilmesinde ayrıcalıklı bir yer tutmaktadır.16. yüzyıldan itibaren bedenin siyasi iktidarın en önemli sesi olduğuna vurgu yapan Foucault yaşamda önemli bir görev üstlenen iktidarın toplumun disipline etmek ve nüfusu düzenlemek için bedenler üzerinden bir iktidar gerçekleştirmeye çalıştığı görüşünü savunmaktadır. (Michel Foucault'tan akt. Şaşman Kaylı, 2017: 63). Foucault'a göre biyo-iktidar yani bedenler üzerinden iktidar kurmaya çalışan sistem kapitalizmin gelişmesi ile birlikte beden üzerinde denetimli bir biçimde üretim aygıtı olarak düşünülmesi ve nüfus olaylarının ekonomik süreçlere göre ayarlanması için ortaya çıkmıştır. Bedenler üzerinden yapılan politikalar kadın ve erkek için farklı ilerlemekte daha çok kadın bedeni temelinde

planlandığını vurgulamaktadır (Şaşman Kaylı, 2017: 63). Eril ideolojinin kadın bedenine uyguladığı disiplinde kontrol kadın bedenini seyirlik bir meta olarak kodlamakta, kadınları; düşünen, eyleyen, yapan, kendi hayatı üzerinde söz sahibi olan özgür bireyler olarak değil, sessiz, naif, kırılabilir, korunması gereken kendinden ziyade ev içi alanla, aileyle, annelikle bir arada yer almaktadır. Günümüzde eril beklentiler doğrultusunda yaratılan güzellik mitleri de iktidarı pekiştirmektedir (Kaylı, 2017: 64). İktidar mekanizmalarının söylemsel olarak sunularak, fiziksel bir güç olmaktan çıkar ve yönetsel hale gelir. Bu noktada 'özneleşme' kavramı önem kazanır (Foucault'tan akt. Elçik, 2016: 187). Özne iktidara tabi olduğu ve iktidarın söylem pratiklerine göre kendisini inşa ettiği sürece kendisini bir özne olarak var edebilir (Butler'den akt. Elçik, 2016: 187).

Güzelliğin bir sektör haline gelişi bütün kadınlara uymak için kendilerini çeşitli biçimde zorlayacakları standart bir güzellik yaratmıştır. Bu durum komple kendine güvensizliğin üretimi yoluyla kadınlar arası rekabeti kışkırtma ve kadınları sektöre bağlama politikasının odağının oluşturmaktadır (Ecevit, 2013: 161). Bedene ilişkin anlayış, cinsiyet farklılığının ötesinde psikolojik, kültürel ve sosyal algılarımız ile şekillenmektedir. Yani bu cinsiyet farklılığı toplumsal imgelerimiz üzerinden yaşamaktadır. Toplumsal imgelerimiz ile toplumda yeniden üretilen kadın bedenine ilişkin algılar, kadın bedeninin bir denetim unsuru olarak değerlendirilmesine yol açmıştır (Karakaya & Cihan, 2017: 16). Batı'da yaşanan cadı avları tesadüf değildir. Nüfus politikalarının uygulamalarından biridir. Cadı avlarında damgalanan kadın imgesinin karşısına çıkarılan kadın güçsüz, pasif, kontrol edilmesi gerektirir. Bedeni üzerinden normal-anormal ya da patolojik, ahlaklı-ahlaksız, namuslu-namussuz, kirli-temiz, engelli-sağlam gibi ikilikler ile kategorize edilmeye çalışılmıştır. Modernizm ise hem nüfus politikaları hem de ahlaki denetim açısından cinselliği denetimi altına almaya çalışır. Kadınların ev içinde varlıkları uygun görülür ve namus ve iffetin simgesi haline getirmiştir. Cinsellik konuları sürekli olarak bir kara kutu olarak görülmüş ve konuşulması yasaklı konular haline gelmiştir. Kadın bedeninin nesneleştirilmesi yeni olmamakla beraber yüksek sınıftan Çinlilerin ayak sargıları, Afrikalı kadınların dudakları, Güney Asyalı Kareler'in boyunlarının kolye ile uzatılması bunlara verilebilecek örnekler arasında olup bu tür bedensel uğraşlara ve değişimlere kadınlar daha fazla maruz kalıp erkekler çok nadir olarak değişime maruz kalmışlardır (Saygılıgil, 2016: 11-12).

Bir şeyin doğal olduğunu iddia etmek o şeyin değiştirilemez olduğunu ima etmektir. Örneğin eğer kadın erkek arasındaki eşitsizlik doğal durumdan kaynaklanıyorsa buna karşı direnmenin anlamı yoktur. Beden doğum ya da cinsellik gibi biyolojik etkilerle bağları olan edimleri içerdiğinden ayrımcı söylemin diğer referans alanlarına göre çok daha fazla doğallaştırma riski taşır (Elçik, 2016: 189). Başka bir örnekle kadınların cinselliği erkeklerden daha az düşkün olduğu yargısının ele alırsak böylesi bir de kadınların cinsel davranışı ile erkeklerin cinsel davranışı arasındaki farklılığı bu farklılığın doğuştan geldiği sonucunu vurgulayan bir gerekçe olarak sabitlenir.

Feministler sosyo-biyolojik yaklaşımın sosyal davranışların kaynağının biyolojik olduğu iddiasının tersine sosyal davranış ve beklentilerinde biyolojik dönüşümlere yol açabileceği tezini ortaya koymuş buradan hareketle toplumsal düzenleme esaslarından biri olarak erkeğin kadın bedeni üzerindeki baskı ve denetimini deşifre etmişlerdir. Böylelikle tarihsel eşitsizliklerin insan bedeninden yola çıkarak doğallaştırılması kadın bedeninin kadına uygulanan şiddetin gerekçesi olarak sunumu ve benzeri meseleler eleştiri konusu edilmeye başlanmıştır. Sonuç olarak araştırmalar bedenin sadece biyolojik değil, aynı zamanda toplumsal bir varlık olarak kabulü ile yeni bir mecraya doğru kayacak ve böylelikle biyolojik olanla toplumsal olan arasındaki ilişki gündeme gelecektir (Ecevit, 2013: 143).

3.8. Erkeklik

1970'li yılların ikinci yarısından günümüze kadar geçen süre içerisinde erkekler ve erkeklik çalışmaları üzerine yapılan çalışmalar giderek genişleyen bir literatürün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Erkeklik çalışmaları, erkekliğin tarihsel, kültürel ve toplumsal bir kurgu, bir yapı olduğundan hareketle eril iktidarın gücünün kaynaklarını ve farklı tezahürlerine ışık tutmayı amaçlamaktadır (Türk, 2007: 2). Bu haliyle erkeklik çalışmaları feminist teori ile olduğu kadar -siyaset biliminden sosyolojiye, oradan da kültürel çalışmalara uzanan bir çizgide- pek çok alanla yakın bir biçimde ilişkilidir

1970'li yıllarda politik açıdan olmasa da düşünsel temelleri açısından feminizmden ilham alarak erkeklerin kadınlar karşısında kaybettikleri statüyü geri kazanma çabası şeklinde söylemsel olarak akademide başlamıştır (Connell & Kimmel'den akt. Uçan, 2016: 3). Erkeklik çalışmaları kadınlara tepki olsun diye ortaya

çıkılmış bir savunu değil aksine feminizm ile iş birliği içerisinde olup bazı alanlarda erkeklere karşı daha sert tepkiler gösterebilmektedir.

Erkeklik çalışmaları temelde kaynağını Queer teoriden alır (Kimmel'denakt. Uçan,2016:3). Bu teorinin önde gelen isimlerinden Judith Butler, eşcinsellik ve Queer teori arasındaki ilişkilene biçimini ortaya koyar. Queer teori eşcinsel hareket merkezli ortaya çıksa da onunla bütünüyle eşitlenemez. Queer teori açısından belirleyici olan duruş: Normalleşme (Özküralpli,2016:212). Her normal tanımı sınırları dışında kalan bir anormal tanımını da beraberinde getirir. Bu açıdan Queer herhangi bir cinsel kimliği ifade etmeyen, 'sıradışı' olanı savunan 'hizaya' karşı bir duruştur (Yardımcı & Güçlü, 2013: 18). Queer teorinin ilk karşısına aldığı hiza, aslında heteronormativitedir; yani heteroseksüelliğin norm olarak kabul edilmesine karşıdır. Herhangi bir şeyin doğal olduğunu söylemek, onun zorunlu, sabit, değişmez olduğunu kabul etmek demektir. Dolayısıyla heteronormatif düzenin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsel pratikler üzerinden belirlediği her kategorinin mutlak ve zorunlu birer tanımlarının olmadığını, farklılaşabildiklerini, dönüşebildiklerini ve bu hizanın bozulabileceğini göstermeye yönelik bir eleştiridir Queer teori (Özküralpli, 2016: 222). Bu açıdan kendini her an kuran ve yıkan, bir kimliksizleşme olması anlamında net bir tanımı olmayan bir teoridir denebilmektedir.

Tarihsel, toplumsal ve kültürel koşulların bir ürünü olan ataerkil söylem erkekler ve erkekliklerin inşa sürecinin her alanında belirleyici bir nitelik taşır. Erkeklik nedir? diye sorduğumuzda erkeklik; en basit ifadesiyle bir toplumsal cinsiyet kategorisidir. Erkekliğin bir toplumsal cinsiyet kategorisi olarak kabulü ataerkil söyleme karşı bir meydan okumadır. Bu söylem ile erkekliğe atfedilen mertlik, dürüstlük, cesur dayanıklı, güçlü olma, ailenin reisi olma ve namusunu koruma gibi nitelik ve değerlerin onun biyolojik doğasının doğal bir sonucu olduğu fikrini bir gerçeklik gibi sunar. Fakat toplumsal cinsiyet çalışmaları kadınlık gibi erkekliğin de tarihsel, kültürel ve toplumsal koşullar tarafından şekillendirilen bir toplumsal cinsiyet kategorisi olduğunu ortaya koymuştur (Arık, 2016: 230). Ataerkil söylem tarafından erkekliği atfedilen nitelikler ve değerler farklı tarihsel dönemlerde farklı toplumlarda da kültürlerde farklılıklar arz eder. Erkekliğin değişen ve farklılaşan bir olgu olduğunu ortaya konmasıyla da artık erkeğin ve erkekliğin doğası şeklinde ifade edilen değişime kapalı bir fikrin doğruluğu kabul edilemez (Bozok, 2011: 15-19). Erkekliğin bir doğası olduğu söyleme erkek egemen toplumsal yapıyı ve dolayısıyla adaletsiz bir toplumsal

cinsiyet düzeni meşrulaştırmaya hedefleyen bir ideolojinin ürünü olduğu düşünüldüğünden bu bağlamda erkeklik çalışmalarının amacı ataerkil söylemi kuran söz konusu ideolojiyi tartışmaya açmaktır.

Cinsiyet farklarının kaçınılmazlığını ve erkeklere ait özelliklerin önemli ve üstün olduğunu düşünmek cinsiyeti toplumsal iktidar ilişkisi olarak düşündürmektedir. Örneğin kadınların duygusal ve dayanıksız erkeklerin ise akılcı, çıkarıcı ve güçlü olduğunu kabul ettiğimiz için hayatımız hakkında önemli kararlar verenlerin çoğunlukla erkekler olmasını normal karşılayabiliriz. Erkeklerin ve kadınların sahip olduğu düşünülen özellikler aynı zamanda bazı toplumsal ilişkilere de atfedilir. Bu nedenle toplumsal olgularda cinsiyet özellikleri kazanır yani cinsiyetlenir. Yönetmek ve karar almak eril bağlanmak ve tabi olmak dışıl anlamlar taşır. Cinsiyetin tek tek insanların biyolojik özelliklerinden çıkarak toplumsal anlamlar sistemine aktarılması ile toplumsal iktidar ilişkileri de aynı cinsiyet ilişkileri gibi hiyerarşiler olarak işleyen doğal bir düzen haline gelir. Endüstrileşme ve kapitalizmin dünya çapındaki gelişimi yeni ve modern bir cinsiyet farkları düzeni yarattı. Çalışıp para kazanan, ailesini geçindiren erkek nasıl işsiz ve bekar erkekten üstün ise, iş adamı işçi erkekten, kentli kadın köylü kadından, beyaz Batılı erkek Doğulu etnik erkekten daha üstün görülmeye başlandı (Sancar, 2013: 170).

4. FEYZA HEPÇİLİNGİRLER'İN HAYATI VE ESERLERİ

4.1.Hayati

Feyza Hepçilingirler 26 Ocak 1948 yılında Balıkesir'in Ayvalık ilçesinde dünyaya geldi. Tam adı Feride Feyza Hepçilingirler olan yazar, 1966 yılından başlayarak Feyza Baran imzası ile şiirler de kaleme aldı. Emine Hanım ile memur Mustafa Kemal Baran'ın kızıdır. 1966'da İzmir Kız Lisesi'ni bitirdi. 1971'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nda yüksek lisans eğitimini tamamladı. Ardından yurdun farklı illerinde edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. 1981'de Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Edebiyat Bölümü'ne atandı. 1984'te bu görevinden istifa etti. Daha sonra özel dersanelerde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı.

Feyza Hepçilingirler'in ilk öyküsü 1979'da Türk Dili dergisinde çıktı. Yazarın daha sonra öykü ve yazıları sırası ile *Varlık*, *Yarın*, *Dönemeç*, *Sesimiz*, *Öğretmen Dünyası*, *Yaban*, *Gösteri*, *Okur* ve *Yaşasın Edebiyat* dergileri ile *Cumhuriyet*, *Siyah*

Beyaz ve Günlük Haber gibi gazetelerde yer aldı. Hepçilingirler ilk öykü kitabı olan “Sabah Yolcuları” ile dikkatleri çekse de asıl nn 1985’te Sait Faik Hikâye Armağanı’nı da kazandığı “Eski Bir Balerin” adlı öyküsü ile kazandı. Yazarın Türkçenin yanlış kullanımları üzerine kaleme aldığı eleştiri yazılarından oluşan “Türkçe Off” ve bu kitabını devamı olan “Dedim Ahh” adlı yapıtları büyük yankı uyandırdı. yklerinden bazıları ise Fransızca, İngilizce, Almanca ve Sırpça dillerine çevrildi.

Türkiye Yazarlar Sendikası, PEN Yazarlar Derneği, Edebiyatçılar Derneği ve Dil Derneği yesi olan Feyza Hepçilingirler, *Yanlışlıklar* adlı oyunu ile Kültür Bakanlığı Çocuk Oyunları Yarışmasında başarı dlnn, Sabah Yolcuları adlı eseriyle 1981 Akademi Kitabevi yk dlnn (Fazlı Yalçın’la), Uçtu Uçtu Pelin Uçtu ile 1985 Sıtkı Dost Çocuk Romanı Yarışmasında nclk dlnn, 1985 ENKA Bilim ve Sanat dlleri Yarışmasında *Eski Bir Balerin* adlı öyküsü ile nclk ödülünün, aynı adı taşıyan kitabıyla 1986 Sait Faik Hikâye Armağanının, *Savrulmalar* ile 1997 Sedat Simavi Edebiyat dlnn sahibi oldu(“Feyza Hepçilingirler Kimdir?”, 2018).

4.2. Eserleri

4.2.1. Çocuk Eserleri

- Kanatlı Nokta ve Pelin
- Anne Kimdir?
- En Güzel Kim?
- 3 Valiz 2 Sandık
- Sihirbaz Babam
- İnsanları da Küçültebilir Misin?
- Harflerimizin Gizli Dünyası
- Ya Armut Ağacı Olursam
- Yanlışlıklar Ne dediniz, Anlamadım
- Off, Dilim!
- Türkü Çocuk
- Ayvalık'tan Gelen Mektup
- Ardahan'dan Gelen Mektup
- Ezber Bozan Melahat Teyze
- Masal Bozan Feride Teyze
- Çirkin Prenses
- Yazarlık Sınıfı
- Küçülme Oyunu
- Sevilmek İsteyen Köpek Balığı
- Kara Kuzu'nun Kulağı
- Kara Kargalar ile Ak Martılar
- Beyaz Gülün Öyküsü

4.2.2. Diğer Eserleri

- Türkçe "Off"
- Ürkek Kuşlar
- Kırlangıçsız Geçti Yaz
- Savrulmalar
- Öyküyü Okumak
- Öykünmece
- Tanrıkadın
- Türkçe Dilbilgisi Öğretme Kitabı

- Anlar, 101 Kısa Öykü
- Filiz'in Boy Verdiği
- Ekinin Harman Olduğu
- Rüzgârın Göğe Savurduğu
- Yıldızların Suya Döküldüğu
- Atascadero'nun Sincapları
- Kırmızı Karanfil Ne Renk Solar
- Sabah Yolcuları
- Dedim Ah!
- Sorulmadan
- Bu dağların Karı Erimez
- Eski Bir Balerin
- İşte Gidiyorum
- Arada Aşk Var
- Nasıl Pop-Yazar Olunur
- Dilin Zamana Dokuduğu
- Sabah Yolcuları
- Potluğu Gidermek
- Ne Güzel Ölmüştüm
- Halide Edip Adivar-Halka Doğru

5. FEYZA HEPCİLİNGİRLER'İN OKUL DÖNEMİ ÇOCUKLARINA YÖNELİK YAZMIŞ OLDUĞU ESERLERİ

Bu bölüm literatürdeki teorilerin ışığında Feyza Hepçilingirler'in çocuklara yönelik yazmış olduğu eserlerde toplumsal cinsiyet yansımaları, her kitap analiz edilerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

5.1. Anne Kimdir?

5.1.1. Özet

Zehra, Salih, Berkay ve Mustafa aynı mahallede yaşayan çocuklardır. Birlikte bahçede oyun oynadıkları bir gün, arkadaşları Özgür'le ilgili bilmedikleri bir şey öğrenirler ve çok şaşırırlar. Bu öğrendiklerini Özgür'le paylaşım paylaşım konusunda kararsız kalan çocuklar aldıkları bir karar ile Özgür ile konuşmaya karar verirler. Konuşmak istedikleri konu Özgür'e bakan kişinin kendisinin öz annesi yani biyolojik annesi olmadığı. Özgür'ün bu durumdan haberdar olup olmadıklarını bilmediklerinden konuşurlarsa ne tepki vereceğini çok merak etmektedirler. Özgür ile konuşan çocuklar Özgür'ün beklediklerinin dışında bir tepki ile karşılaşılıyorlar. Özgür aslında kendisine bakan annesinin öz annesinin olmadığını bilmekte ve anne olmanın doğurmak ile yeterli kalmadığını önemli olan bakımını üstlenmesi gerektiğini ve bunu kim sağlarsa onun anne olabileceğini ifade ederek toplumsal bir kalıp olan “anne” kavramına çocuk gözüyle farklı bir bakış açısı getiriyor. Çocuklara sıcacık bir öyküyle ‘anne’yi anlatan Anne Kimdir? aynı zamanda arkadaşlık, sevgi ve aile bağlarının önemini dile getiriyor.

5.1.2. Analiz ve Yorum

Anne, bir çocuğu doğuran, bakımını üstlenen veya kendi doğurmadığı bir çocuğu evlat edinen ve bakımını üstlenen kadın olarak tanımlanmaktadır. Feyza Hepçilingirler“Anne Kimdir?” adlı çocuk eserinde çocuğu doğurmayan, evlatlık edinen bir kadının çocuk gözündeki algılama şekli ile topluma mesajlar vermekte. Bu anlatım çocukların kendi aralarındaki şu konuşmalarda görülmektedir:

“Aynur Teyze var ya Özgür'ün gerçek annesi değilmiş” (Hepçilingirler, 2014a: 7).

“Öz annesi değil ama ne kadar iyi bakıyor Özgür'e diyordu biri; öteki de onaylıyordu” (Hepçilingirler, 2014a: 9).

“Özgür anne dediği kadının gerçek annesi olmadığını öğrenince çok kötü olabiliirdi, bunu da göze almamalıydılar” (Hepçilingirler, 2014a: 12).

Çocuklar kendi aralarında Özgür'e söyleyip söylememe konusunda tartışırken Zehra Özgür'e öz annesini kim olduğunu Berkay'ın söylemesini engelleyen kişi, Berkay da Mustafa'ya Özgür'ün öğrenmesi için baskı yapan kişi olarak karşımıza çıkıyor.

Anne Kimdir? adlı kitapta geçen yukarıdaki diyaloglar ele alındığında çocuklar anne kavramına ‘doğuran kişi’ olma vasfını yüklemiş ve bunun aksi olan durumların çocuk gözünde hatta kendi bakış açılarında bile travmatik bir durum olarak algılanabileceği dikkat çekiyor, ancak diğer taraftan gerçek annesi olmamasına karşın kadının Özgür’e çok iyi bakması şaşkınlıkla karşılanıyor. Çünkü öz anne ancak çocuğuna iyi bakım verebilir bunun dışındaki anne çocuğuna iyi bakım veremez olarak düşünülüyor. Anneliğin içgüdüsel olduğu düşüncesi hâkim olduğundan bunun dışındaki anneler öz anne gibi bakamaz şekilde kabul ediliyor. Ancak Özgür durumu öğreniyor ve beklediğimizden çok farklı düşüncelerini şu şekilde aktarıyor:

“...Özgür, bizi doğuran kadın mıdır öz annemiz? Yoksa bakıp büyüten, bizimle ağlayan kadın mı? Senin Aynur Teyze dediğin o insan beni doğurmamış olabilir ama bu yaşa ve bu boya o getirdi. Kızamık çıkardığımda da su çiçeği döktüğümde de sabaha kadar başımdan ayrılmadı, her seferinde doktora, kucağında taşıdı beni. Okuldan iyi bir karne getirdiğimde benimle birlikte ve en az benim kadar sevindi. Babamın aklına bile gelmeyecek pek çok ihtiyacımı o anlar, görür, yerine getirir. Beni her gün yemekleri ile doyuran odur. Yemekleri ile karnımı doyurduğu gibi, sevgisiyle de içimi ısıtır” (Hepçilingirler, 2014a: 20).

Özgür bu düşüncesi ile aslında toplumsal cinsiyet kalıplarını değiştirmiştir. Anne toplumsal kimliğinin doğuran kişi olmadığı, bakım veren, sorumluluğu üstlenen kişi olabileceği mesajını veriyor. Ancak bu durumda şu kapıyı da açmış oluyor bize; doğurmayan ancak bakım veren kişi anne olabiliyor ise baba da bu sorumluluğu alıp anne vasıflarını üstlenebilir. Anne olmak için mutlaka bir cinsiyete sahip olmamız gerekmediği, bakım verip, iyi davranıp, maddi-manevi sorumlulukları üstlenip aynı zamanda erkek cinsiyetine sahip olarak da çocuk yetiştirebiliriz. Anneliğin içgüdüsel olmayan ve sosyal süreçler içerisinde gelişen bir kavram olduğunun mesajını veriyor. Bu paragrafta aynı zamanda baba-anne kategorisi de dikkat çekiyor. Baba kimliğinin çocuk bakımında ayrıntıcı olmadığı, annelerin, anne biyolojik anne bile olmazsa dahi daha detaycı olduğu, bu farklılığında aynı zamanda kadın ve erkeğin toplumdan beklediği ya da biyolojik getirilerinin bir farklılığı olduğu tezlerine götürüyor. Bu farklılıkların dışında, paragraf aynı zamanda kadına toplumda temel sorumluluğuymuş

gibi kabul edilen olan yemek yapma olayı kadına yüklenmiş ve kadın yine özel alana hapsedilmiştir.

5.2.Kanatlı Nokta ve Pelin

5.2.1. Özet

Noktalama işaretlerinin çocuklara anlatılması oldukça güç gibi görüldüğünden Feyza Hepçilingirler bu konuya çocukların gelişim dönemini göz önünde bulundurarak el atıyor. Noktalama işaretlerine insani vasıflar yükleyip bir kurgu içerisinde konuşturup çocukların zihninde yer edinmesine yardımcı oluyor. Bu konuda Türkçe öğretmenlerine yardımcı olabilecek nitelikte bir eser çıkaran Feyza Hepçilingirler aynı zamanda Türkçe imla kurallarına dikkat edilmesi yönündeki hassasiyetini de göstermiş bulunmaktadır.

5.2.2. Analiz ve Yorum

Bu hikâyede noktalama işaretlerinin işlevleri insani vasıflar ve toplumsal roller yüklenerek konuşturulmuş. Bu konuşmalar hikâyede şöyle geçmektedir:

“Mert ilk derse geç geldi, annesi burada yokmuş, babası getirmiş onu okula; o yüzden gecikmiş” (Hepçilingirler, 2016a: 3).

Çocuğun bakımından birincil olarak annenin sorumlu olması toplum içerisinde kabul görüldüğünden, bu bakımın bazen babaya devredilmesi durumlarında sıkıntılar yaşanabiliyor.

“Noktalar, yıldızlar, kanatlı cisimler uçmuştu gözlerinin önünde, annesi ölçtüğünde 39,5 derece ateşi olduğunu söylemişti. Kalkıp annesini seslenmeyi düşünürken bu tek kanatlı noktacıklardan birinin burnunun ucuna konduğunu fark etti” (Hepçilingirler, 2016a:4).

Çocuğun hastalanması ve başında sabaha kadar beklemesi de toplumda anneye yüklenen bir rol olarak kabul görüldüğünden bu görev hikâyede aynı şekilde ele alınmış.

“...Oku baban gibi, eşek olma” (Hepçilingirler, 2016a:44).

Bu söylemde bile erkeğe eğitim önceliği yansıtılmış eğitimsiz olanlar ise hayvanlar ile eş görülmüş. Eğitimde önceliğin erkeklere verildiği bir toplumda bu söylemler erkeğe eğitim alması gerektiği zorunluluğu yüklerken kadın dolaylı olarak ötekileştiriliyor.

“Ünlem teyze küçük Pelin'i mutlu etmek için mutfağa koştu ona yazı işlerinde pek iş düşmediği için vaktinin çoğunu evinde pasta, börek, çörek ile yapmakla geçirirdi” (Hepçilingirler, 2016a:53).

Kadınlara yüklenen rollerden olan teyze vasfı hikâyede ünlem işaretine verilmiş olup ki ünlem işareti yazı dilinde çok kullanılan bir noktalama işareti olmadığından kadına verilmiş ve kadın da özel alana, eve ve mutfağa hapsedilmiştir.

“Noktalı virgül amca kendisi ile tanışmaya gelmeyeceğini düşündüğü için virgüle sinirli ve sitemli davranıyor” (Hepçilingirler, 2016a:57).

Bu paragrafta amca vasfını yüklenmek erkeğe yakıştırılan, sinirli olmayı da beraberinde getirmiştir.

5.3.En Güzel Kim?

5.3.1. Özet

Oya, Ayşe, Fatma, Ahmet, Ali ve Mehmet aynı mahallede yaşayan altı arkadaş. Bir gün canları sıkılınca birlikte bir oyun bulurlar. Oyunun adını da “En güzel kim?” koyarlar. Bu oyun şu şekilde oynanmakta; Çocukların her biri bitki kılığına girecek ve diğer arkadaşları da onun hangi meyve, sebze ya da çiçek olduğunu bulmaya çalışacak. Oyunun sonunda da kimin en güzel ve faydalı bitkiyi seçtiğini Zehra Teyzeleri açıklayacak. Ama kendilerince en güzel ve faydalı bitkileri seçen kafadarları oyun bittiğinde her bitki, meyve ve sebzenin güzel ve faydalı yönlerinin olduğunu birini diğerinden üstün kılan bir yanının olmadığını eğlenceli bir şekilde anlatıyor. Bu kitap çocukların güzellik kavramı üzerine düşüncelerini sağlarken arkadaşlığın önemine dikkat çekiyor.

5.3.2. Analiz ve Yorum

Feyza Hepçilingirler bu eserinde çocukların, bitki kılığına girerek ve diğer arkadaşlarının da onun hangi meyve, sebze ya da çiçek olduğunu bulmaya çalışarak oyunun sonunda da kimin en güzel bir faydalı bitki olduğu Zehra teyzeleri tarafından açıklanacaktır.

Kitabın başlığı ile içeriği toplumsal kalıp açısından düşünüldüğünde aynı şeyi vermemiş çünkü güzellik kavramı bitkilerin faydalı olması durumu ile bağlantılı olarak ele alınmış ve bu oyunda erkek çocuklar da tercih ettikleri bitkiler açısından kategorize edilmemiştir. Fatma havuç, Ayşe gül, Oya marul; Mehmet karpuz, Ali elma, Memet çilek bitkilerini Fatma teyze de çakırdikeni bitkisini tercih etmiş. Her ne kadar homojen

bir dağılım söz konusu olsa da bazı paragraflarda toplumsal cinsiyet yansımaları göze çarpmıştır. Bunlar:

“Ahmet'in aklından geçen bilgi yarışması değildi; ama özellikle kızlar hemen tartışmaya başladıkları için Ahmet düşüncesini açıklama fırsatı bulamadı. Fatma güzellik yarışmasının hoş bir fikir olduğunu söyledi. Ayrıca kendisinin en güzel seçildiğinden de emindi. Oya bilgi yarışmasından yanaydı böyle bir yarışma okuldaki derslerine de katkı sağlardı” (Hepçilingirler, 2014b: 7-8).

Ahmet'in bilgi yarışmasını Fatma'nın da güzellik yarışmasını tercih etmesi erkeğin mantık, kadının ise estetik yönüne gönderme yapmıştır. Oya bir kadın olarak bilgi yarışmasını tercih ederek toplumsal cinsiyet dayatmasının dışına çıkarak kadının da aslında mantık yönünün olabileceğini ve bunu faydacı bir şekilde kullanabileceğinin mesajını veriyor. Ayrıca paragrafta insan iletişimi noktasında kızların tartışmaya meyilli olduğu vurgusu yapılarak kadın kimliğine kadınların geçimsiz, anlaşması zor bir rol yüklemekte ve toplumda kadını özellikleri itibariyle olumsuz olarak ele almaktadır.

“Fatma hem güzel hem akıllıydı çünkü. Bunu kanıtlamak için annesinin ona hep "akıllı kızım" diye sevdiğini söyledi” (Hepçilingirler, 2014b: 8).

Fatma'nın güzel ve akıllı olması birlikte ele alınarak çirkin olan kadınların akıllı olamayacağı ihtimalini doğurmakta nitekim toplumda çirkin kadın ve güzel kadın kategorilerine de olumsuz ve olumlu sıfatlar yüklemesi yapıldığı göz önüne alınınca bu söylemin de buna hizmet ettiği sonucuna ulaşılabilir.

“Oğlanlar "halat çekme ya da çuval yarışması" yapabileceklerini söyledi” (Hepçilingirler, 2014b:8).

Erkek çocuklarının güç ve hız oyunlarını tercih etmesi erkeklere yüklenen toplumsal cinsiyet söylemlerinin etkisi olup bu doğrultuda tercihler yapması toplum beklentilerine uyan bir davranıştır.

5.4.Üç Valiz İki Sandık

5.4.1. Özet

Bir sandık odasında buluşan üç valizle iki sandığın öyküsü bu. Yepyeni, çekçekli, pırıl pırıl kırmızı valiz dünyayı dolaşmıştır, Amerika'yı, İtalya'yı, Avusturya'yı görmüştür. Şişinir de şişinir bu ayrıcalığıyla. Meşin valiz ondan daha eskidir, ama o da övünür kibar beylerin, güzel hanımların elinde bütün dünyayı dolaşmış olmasıyla. Tahta bavulsa çok daha yaşlıdır, gurur duyar kar-kış demeden gencecik askerlere yıllarca eşlik etmesiyle. Sandıkların hikâyesiye bambaşkadır, onlar

da övünürler taşıdıklarıyla. Tartışmanın sonundaysa şunu anlarlar: Her şeyin yerini yenisi alır. Önemli olan, herkesin kendi değerinin farkında olmasıdır...

5.4.2. Analiz ve Yorum

Feyza Hepçilingirler bu eserinde üç sandık ve iki valizi yaşadıkları serüvenler ile konuşur. Bu konuşma serüveninde kişilerin yaşamış oldukları olaylarda toplumsal cinsiyetin yansımalarını görebiliyoruz. Bunlara değinirsek;

“Yaşlı tahta bavul dayanamadı. Uzak ülkeler görmek övünülecek şey mi? Sen daha yoktun o zamanlar, ben askerlik yaptım çocuğum. Mustafa gencecik bir delikanlıydı, 20 yaşında. Onun elinde taşınarak Erzurum'a kadar gittim. Günler süren tren yolculuğu ile kaç yıl kaldım Erzurum'da? Hadi tahmin et. Bilemezsin tabii. Tam dört yıl. Öyleydi askerlik o zaman. Uzun sürerdi çok uzun. Dünyada savaş vardı. Sen savaşın da olduğunu da bilmezsin. Sizinkiler hep zevk sefa gezmeleri...Savaş kıtlık demek, açlık demek, ölüm demek. Şeker yokluğunda çayın kuru üzümde içildiğini duydun mu hiç? Ekmeğin karneyle verildiğini... Asker tayini nedir bilir misin? Askerlere ekmek diye kapkara bir topak verilirdi. Doysa da doymasa da onunla yetinmek zorunda kalırdı asker” (Hepçilingirler, 2013a: 10-11).

Bu paragrafta en önemli nokta erkeğin askerlik yapması ve askerlik sürecinin ne kadar uzun ve zahmetli olmasına yer verilir. Bu sorumluluğun erkeğe verilmesi toplumun erkeğe yüklemiş olduğu ağır bir görev. Bunu karşılayamayan erkek toplumda ikincil konuma düşer, evlenemez, eksik görülür. Bunun tamamlanması gereken bir gelişim dönemi olarak görülmesi erkekte psikolojik olarak ağır bir durum olarak karşılanmasına neden olabilir.

“Sen daha doğmadan ben Kemal Bey'in bakımlı ellerinde taşınarak Paris'e gidip gelmişim, dedi. O zamanlar benim kadar gösterişlisi yoktu... Yalnız Paris'te değil, bütün Avrupa'yı dolaştık” (Hepçilingirler, 2013a: 18).

Erkeğin bakımlı olması ve ülkeleri dolaşması onu topluma karşı üstün konuma getirmekle beraber bu hem kadını hem de erkeği tahakküm altına alabileceği mesajını vermektedir. Bu erkek profili gösterişli ve havalı diğer erkekler buna göre daha alt seviyede. Buda erkeği, erkeğe karşı ikincil konuma düşüren bir hiyerarşi oluşturmaktadır.

“Aysel Hanım genç bir kızdı o zaman. Beline kadar inen saçları vardı. Şimdiki gibi kilolu değildi. İncecik zarif bir genç kızdı. Çuval giyse yakıştırdı,öyle güzeldi” (Hepçilingirler, 2013a: 20).

Yukarıda görüldüğü üzere kadının beden imgesinin nasıl olacağına dair göndermeler yapılmış. Kadın zayıf ve uzun saçlı olmalı bu onu güzel yapar. Bundan farklı kadın profilleri kadın olma fiziki koşullarını sağlamadığından toplumun güzellik algısını bu yönde şekillendirir.

“Ben bir genç kızın hem hayatını hem de hayallerini taşıdım” (Hepçilingirler, 2013a: 26).

Burada konuşan sandık bir kadının çeyizini taşımaktan bahsediyor ve kadının sandığa koymuş olduğu çarşaf, örgü, çorap, dantel gibi eşyalarını kadının hayatı ve hayallerine eş değer görüyor. Kadının amacı ve gayesinin çeyiz sandığında biriktirmiş olduğu malzemelere indirgeyerek kadın için önemli konunun çeyizi olacak kadar gündeme alması ve her kadının evlenince bir çeyizi olması gerektiği mesajını toplumdaki alıp yine topluma aktarıyor.

5.5.Sihirbaz Babam

5.5.1. Özet

Aynı mahallede oturan, aynı okula giden bir grup arkadaş okul dönüşü serviste başlattıkları babalar yarışı diye bir oyun başlatmışlardır. Bu oyunda herkes kendi babasının mesleğinde yapmış olduğu kabiliyetlerden bahsedecektir. Her biri kendi babasını övmekte, babasının ne kadar önemli işler yaptığından söz etmektedir. En küçüklerinden biri olan Alp, babasının sihirbaz olduğunu söyler ve gider. Alp’in sihirbaz babası o gece bütün çocukların rüyalarına girer. Aslında sihirbaz olmayan baba bir bisikletçi ama bisiklet tamiri dışında elinden her iş gelen, eline aldığı malzemelerden farklı şeyler üretebilen bir yapısı olduğundan Alp babasını bir sihirbaz gibi görmekte ve onu o şekilde övmektedir. Tabi bunu bilmeyen çocuklar büyü yapan bir profil ile Alp’ten ayrılınca nasıl algılamışlarsa o şekilde rüyalarında görmüşler. Burada verilmek istenen mesaj sihirbaz olmak için büyülere hokus pokuslara gerek olmadan elimizdeki imkanlar dahilinde üreterek güzel şeyler yapabilir, topluma faydalı bir birey olabileceğimiz.

5.5.2. Analiz ve Yorum

Aynı okula giden bir grup çocuğun okul dönüşü serviste başlattıkları babalar yarışında Alp adlı çocuğun babasının sihirbaz olduğunu söylemesi üzerine çıkan muhabbetten sonra diğer çocukların da babalarının ne iş yaptığını söylemesi üzerine gelişen hikâyede çocuklar şu şekilde anlatımlar yapmışlardır:

“Benim babam bir sihirbaz dedi Alp...”

Demir başlatmıştı konuşmayı. "Biliyor musunuz babam benim neyi sevip neyi sevmediğimi ben bir şey söylemeden şıp diye anlar." demişti.

Markete gelen kolilerin daha açmadan içinden ne çıkacağını bilirmiş örneğin” (Hepçilingirler, 2016b: 5).

“Ozan “Benim babam da ağaclar ve çiçekler hakkında her şeyi bilir,” diye söze başladı” (Hepçilingirler, 2016b: 7).

“Ozan, çocukların “nasıl biliyor? Nereden anlıyor?” diye sormalarını sabırla bekledi. Kimse bir şey sormayınca, “çünkü babam belediyede park ve bahçe işleri müdürlüğünde çalışıyor,” dedi (Hepçilingirler, 2016b: 8).

"Benim babam da ilaçların hepsini bilir," diyen Serkan. Arkadaşlarını çok bekletmeden açıklamasını da yaptı: Eczanede çalışıyor çünkü” (Hepçilingirler, 2016b: 10).

Yukarıdaki açıklamalarda babaların yaptıkları işlerin toplumsal bir kategori içinde ele alındığı görülmektedir. Babaların işleri eczacı, belediyede park ve bahçe işleri ve market işletmek olarak aktarılıyor. Bu meslekler kamusal alanda ve özel alanın yansımalarının olmadığı meslek dalları olarak göze çarpıyor. Bu farklılık süreç içerisinde kırılmaya çalışılsa da yeteri seviyede olmadığı gözlemlenebiliyor. Ayrıca babaların işlerinin yarışma konusu olması erkekler arasında bir kıyası ortaya çıkardığından iş ve statü bakımından bir hiyerarşi oluşturmakta ve bu da çocukların söylemleri ile yeniden üretilerek çocuklar kendi düşünce sistemlerinde en iyi baba mesleğini seçmekte ve kendilerini de ona ulaşmak noktasında rehber edinerek erkeklerin yoğunlukta olduğu bir iş alanının oluşmasına hizmet etmektedirler. Grup içerisinde babası vefat eden Kerem de annesinin mesleğini söyleyerek baba statüsünde görüp paylaşmış ve annesinin yapmış olduğu mesleği ele aldığımızda özel alanda yapılan ve özel alanın yansımaları olan bir meslek olduğu dikkat çekmiştir. Bunlar aşağıdaki paragrafta şu şekilde ifade edilmiştir;

“Sessizliği Kerem bozdu: "benim annem de bütün kumaşları tanır; elbise, etek, bluz modellerinin hepsini bilir," dedi. Sonra kimsenin merak etmesine fırsat vermeden, “çünkü terzi” diye ekledi” (Hepçilingirler, 2016b: 16).

Babaların mesleklerinin yarıştırıldığı o gün, Alp babasının mesleğinin Sihirbaz olduğunu belirterek tüm çocukların kafasında soru işaretleri bırakarak ayrılmışlardır. Sihirbazın yaptıkları düşünüldüğünde bireye üstün bir vasıf vermekte olup ve bu bir erkek karakterde yer bulmuştur. O akşam herkes Alp’in babasının sihirbaz olmasından fazlasıyla etkilenmiş ve herkes rüyasında görmüş. Üstün özellikleri olan bir baba gerçekten sihirbaz mıdır ya da mesleği nedir ki sihirbaz etkisi göstermiştir? Bunu aşağıdaki bölümlerde ele alacağız.

Karakterlerden biri olan Serkan’ın babası eczacı, annesi kuaför ve ikisi arasında yaşanan diyalog Feyza Hepçilingirler’in toplumsal cinsiyet kalıplarını yıkmaya yönelik mesajlar verdiğini ortaya koymaktadır. Bu diyalog aşağıda ele alınmıştır:

“nerde kaldın?” diyen babasının sesi ile irkildi. Annesi gelmişti demek.

“İki gelin başı vardı bugün,” dedi kadın ayakkabılarını çıkarırken. “Sülalece gelmişler. Yaşlı başlı kadınlar bile manikür yaptırdı hep. O sıkışıklıkta bir de pedikür istemezler mi? Canım çıktı.”

Annesinin sesini duyar duymaz odasından fırlayıp çıkmıştı Serkan. Annesi onu görünce, “canım,” dedi. Sarıldı. İki yanağından da öptü. Çenesinden tutup başını hafifçe yukarı kaldırdı. “Nasılsın bakayım yakışıklım?” dedi. “Nasıl geçti okul? Her şey yolunda mı?”

Serkan yerine babası yanıtladı soruyu.

“Yolunda...yolunda... seninki televizyon karşısında uyuyordu geldiğimde. Her şey yolunda, paşanın keyfi de yerinde. Hiç merak etme.

Bir şey söylemeden mutfağa geçti Nergis Hanım. Buzluktan bir paket çıkardı. Bir tane daha... Sonra üstünü değiştirmek için yatak odasına geçti.

Onun arkasından Bülent Bey girdi mutfağa. Donmuş paketleri elinde evirdi çevirdi; ne olduğunu anlamadı.

Bu donmuş nesnelere açılacak, pişecek, biz de bunları mı yiyeceğiz akşam yemeğinde?

Yatak odasının kapısından başını uzattı Nergis Hanım.

"Beyin beğenmiyorsa dışarıdan yemek söyler ya da alır sevgili karısı ile oğlunu kırk yılın başında yemeğe götürür."

"Tabii ya," dedi Bülent Bey de. "Biz ilaç satmıyoruz para kesiyoruz eczanede. Bugün kestiklerimizden bazılarını harcayalım diyorsun yani..."

"Benden çok daha erken geldiniz Bülent Bey. Girseydiniz mutfağa. Akşam yemeğini ömrünüzde bir defa da siz hazırlasaydınız."

Odaya girdi ama söylemeyi sürdürdü.

"Eskiden bütün ilaçlar eczanede yapılmış ya hala öyle olsaydı ne yapacaktın? Sen bırak ilaç yapmayı bir çorba yapamıyorsun."

"Bir söz söyle bir dünya laf dinle," dedi kocası. Salonda şöyle bir döndü. Yemek masasının üzerindeki dizüstü bilgisayarın kapağını çarparcasına kapattı. Öfkeli adımlarla girişe yürüdü.

Az sonra, "seninle başa çıkılmaz zaten" dediği duyuldu. Biraz sonra da kapının kapanma sesi..." (Hepçilingirler, 2016b: 33).

Yukarıda yazılan paragraflar analiz edildiğinde kadının kuaför, erkeğin eczacı olması toplumun beklentilerini karşılayan bir meslek kategorisi olarak verilmiştir. Kadının kuaförde ‘gelin başı’ ve gelin sülalesini bakıma alması kadınların beden imgesine yönelik hassasiyetleri göz önüne serilmiştir. Düğün için yapılan bakım ve masrafların cinsiyetlere göre sorumlulukları belirlenmiştir. Kadın kendisi ve çevresi için beden estetiğine önem vermeli ve ailesindeki diğer kadınlara da bu olanakları sağlamalı bunun karşılığında da verilen ücreti erkek karşılamalı çünkü erkek maddi konuları üstlenmesi gereken bir pozisyonda ve bunu karşılayacak bir durumda değilse

evlenmemeli çünkü ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamaz. Bu bakış açıları kişiyi maddi manevi baskı altına almakta ve kendi elimizle kendimizden yola çıkarak sosyolojik durumlarımızı olumsuz olarak etkilemekteyiz. Kapitalist sistemde yaratılan tüketici toplumda kadın ve erkeğin biyolojik özelliklerinin yansımaları olarak görülen güzellik ve güç, kendisini aile kurarken de fazlasıyla hissettirmektedir. Diyalogda kadının eve geç gelmesi ve erkeğin yemek için tepki göstermesi toplumun aile yapısını ve ailedeki rollerde adaletsiz iş bölümünü ortaya koymuştur. Kadının hem çalışması hemde eve gelip üzerine ev içi işleri de yerine getirmeye çalışması kadına yüklenen beklentiler olup kadını ağır sorumluluklar altına almaktadır. Erkek ise çalışmasından sonra eve gelip böyle bir sorumluluk almamakta ve üzerine şikâyet edebilme cesareti gösterebilmektedir çünkü erkek ev içi işlerin kadına ait olduğu düşüncesi ile yetiştirilmekte ve eve erken dahi gelse o sorumlulukları yerine getirmemelidir bunu yerine getirirse kadınlık görevi yerine getirdiğinden onun kendisine yönelik erkeklik imajına zarar vereceğini düşünmektedir. Ancak Feyza Hepçilingirler bu konuya hassasiyetle yaklaşarak bir farkındalık oluşturmaya çalışmıştır. Bu paragrafta ayrıca erkek çocuklarına ‘yakışıklım, paşa’ gibi söylemler erkeklere yönelik toplumsal söylemler olup erkeklere üstün özellikler atfetmektedir.

Zeynep’in hikayesi ele alındığında aşağıdaki diyalog göze çarpmaktadır;

“Öyle bir kelime söyleyin ki içinden bir harf çıkınca bir şehir, iki harf çıkınca bir hayvan, üç harf çıkınca en kıymetli varlığımız kalsın.”

"Nasıl olsa bilemeyeceğim." diye düşünme zahmetine bile girmemek niyetindeydi Zeynep ama garip bir şey oldu. Kulağına biri “badana” diye fısıldadı. O da yüksek sesle yeniledi fısıldamayı

"Badana"

Sihirbaz alkışlamaya başladı.

"Nihayet!"

Alkış falan Zeynep'in umurunda değildi. Fısıldayanı merak ediyordu o. Kimdi? Kim onu son anda rezil olmaktan kurtarmıştı?

Döndü. Hemen omuz başında annesi vardı.

"Anne....." dedi

"Doğru," dedi sihirbaz. "En kıymetli varlığımız anamız."" (Hepçilingirler, 2016b: 54).

Bir çocuğun dünyaya gelmesinde hem anne hem de baba görev alırken bu ikisi arasında en kıymetli olma vasfının anneye verilmesi babayı çocuk nazarında öteki olarak görmeye neden oluyor. Ebeveyn çocuk ilişkileri ele alındığında çocuk genellikle

anneyi kendisine daha yakın görmekte ve baba ile ilişkileri sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bunun toplum içerisinde kalıplaşmış bir davranış olduğu çocuğun bakımının birincil olarak annede olması gerektiği ve baba gerekli olduğunda bu bakımı devraldığı, anne ile iletişimin daha duygu yoğunluklu baba ile olanın mekanik ve mantıksal olduğu bununda toplum içerisinde roller gereği öğrenildiği ve yansıtıldığı hikâyede de ortaya konmuştur.

Kerem'in hikayesinde baba yok çünkü babasını kaybetmiştir. Bu da kişi üzerinde ve ailede nasıl ele alındığı şu diyaloglar ile anlatılmıştır;

“Kerem'in yanında babasından babasının ölümünden söz edilmesini istemiyordu.

Salih tersanede kazaya kurban gittiğinde daha 4 aylık bir bebektir Kerem.

...şirketin hatalı olduğunu kabul etmesi için aylarca uğraşması gerekmişti Şükriye Hanım'ın. Avukatlar tutulmuş, davalar görülmüş; en sonunda tazminat ödemeyi zorla kabul etmişti şirket. Bu elektrikli dikiş makinesini de o tazminatla alabilirdi zaten. Başka bir şansı yoktu. İlkokul diplomasıyla nerede iş bulabilir, nerede çalışabilirdi? İyi ki elinden dikiş geliyormuş. Kimseye muhtaç olmadan çocuğunu ancak bu sayede büyütebiliyor” (Hepçilingirler, 2016b: 59).

Yukarıdaki paragraf ele alındığında kamusal alanda çalışan erkek ağır ve tehlikeli işlerde çalışarak toplumun beklentilerini karşılamaya çalışıyor bu en temelde sorumluluklarını yerine getirme zorunluluğundan geliyor. Anne Şükriye Hanım baba vefat ettikten sonra eğitim seviyesi yeterli olmadığından iş bulamıyor çünkü kadınların eğitim alanında geri bırakıldı ve bu konuda çalışmalar yapılarak önü az da olsa açılmaya başlandı. Eğitimden mahrum bırakılan kadın evde kendi imkanları dahilinde üretmeye çalışarak aileyi geçindirmeye çalışıyor. Özel alanda yapılan ve özel alanının uzantısı olan işler önemsiz olarak görüldüğünden ücretlendirme de oldukça düşük miktarda olmaktadır. Bu şartlar altında anne evi geçindirme sorumluluğu altında ikinci defa tekrar ezilmeye mahkûm kalıyor.

Hikâyede anlatılan masal ile toplumsal cinsiyet kendisini yansıtmıştır. Kadınların estetik ve kadın bedeninin metalaştırılması erkeklerin de bunlara düşkün bir varlık olduğu hayvanlar üzerinden anlatılmıştır. Burada hem kadın hem erkek zaaf noktalardan ele alınmıştır. Toplum kadını estetik ve güzellik kavramları içinde var etmeye çalışırken erkeği de bunu elde etmeye çalışan bir durum içinde göstermiştir. Bu hikâyede anlatılan masal aşağıdaki paragrafta şu şekilde anlatılmıştır:

“Tam suyu girmek üzereyken aklına annesini ona okuduğu bir masal geldi. Güzel bir genç kız tarafından öpülünce prene dönüşen bir kurbağanın masalıydı bu.

Çevrede güzel bir genç kız varsa ve onu öperse Kerem Kurbağa Prens'e dönüşür müydü?" (Hepçilingirler, 2016b: 62).

Kerem aşağıda yazılmış olan hikâye kesitinde babasının koruyucu ve kollayıcı rolünü rüyasında görüp onu hiç görmemesine rağmen toplumun çizmiş olduğu baba profilinde babasını rüyasında görmüştür. Baba zor ve tehlikeli zamanlarda imdada koşar çünkü baba güçlü ve korkusuzdur. Çünkü o bir erkektir.

"Sonunda aynı durumda beklemekten, kımlıdayamamaktan o kadar yorgun düştü ki daha fazla direnemeyeceğini anladı. Kendisini boşluğa bırakıvermek kurtuluş gibi gelmeye başlamıştı. Tam düşündüğünü yapmak, kendisini boşluğa bırakmak üzereydi ki iki güçlü kolun kendisini sımsıkı kavradığını hissetti. Kucakladığın gibi almıştı onu sıkıştırdığı, sağa sola kıpırdıyamadığı, uçurumun başındaki o sivri taşın üzerinden. Kimdi? Birden anladı Kerem. Yüzünü hiç görmemişti ama babasıydı. Mutlaka oydu. Başka kim olabilirdi? İşte rüyasında imdadına koşmuş, düştüğü tehlikeli durumdan kurtarmıştı onu. Başını çevirdi. Kendisini sımsıkı kucaklayan kolların sahibine baktı. Oydu işte. Annesinin odasında duran fotoğraftaki adamdı" (Hepçilingirler, 2016b: 70).

Kadınların beden imgesine yönelik tutum ve beklentileri toplum tarafından şekillenmiş olup aynı zamanda kapitalist sisteme hizmet etmektedir. Kadın estetik ve güzellik anlayışını ince beden ve güzel kıyafetler giyinerek tamamlayabileceği düşüncesi içerisinde olduğundan ve bu düşüncüyü de medya ve basın organları sürekli olarak dolaylı ya da doğrudan ilan etmektedir. Beden imgesine yönelik diyalog aşağıdaki diyalogda şu şekilde ele alınmıştır:

"Kek almayayım ben," dedi kadın.

"şimdi çıkardım fırından. Mis gibi cevizli kek. Sevmez misiniz?"

"severim de... Baksana halime... Kiloları alıp duruyoruz. Hazır giyimde hiçbir şey bulamıyorum üstüne göre."

"Bizim de para kazanmamız lazım. Değil mi ama? Hep hazır giyimciler kazanırsa biz ne ile geçineceğiz?" (Hepçilingirler, 2016b).

Aşağıdaki paragrafta cinsiyetçi bir söylem olan 'delikanlı' kelimesi aynı zamanda erkekler arasında hiyerarşiyide doğurmaktadır. Küçük erkek çocuğu tam olarak erkek sayılmaz büyüdüğünde delikanlı mertebesine ulaştığında erkek sayılmış olur. Delikanlı güç elde etme ile erkek çocuğuna yüklenen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Yok, daha delikanlı olmadım," dedi Kerem.

"Benden çok daha delikanlılar var okulda. Ben en küçüklerindim."

Maşallahçı çok teyze eğildi, çenesini okşadı Kerem'in

"Bak sen şuna çok da akıllı...sen de büyüsün oğlum: sen de delikanlı olursun" (Hepçilingirler, 2016b: 55).

Erkek çocuklarının küçüklükten başlayarak anneleri tarafından yetiştirilme tarzı toplumsal cinsiyet kalıplarını destelemekte ve pekiştirmektedir. Aşağıdaki paragrafta erkek kardeşinden mutfak işlerinde kendisine yardım etmesini isteyen abla, bu talebinin kardeşi tarafından reddedilmesi durumu ile karşı karşıya kalmakta ve bu reddetme cesaretini erkek çocuk annesinden almaktadır. Çocukların birincil bakımından sorumlu olma vasfı verilmiş olan anne bu gücünü kullanarak eşit ve fark içermeyen bir yaklaşım tarzı ile erkek ve kız çocuklarını yetiştirirse toplumsal cinsiyet kalıplarından arınmış bir toplumu inşa edebilir. Kadın cinsiyetimiz ile diğer kadınları toplumsal cinsiyet kalıplarına hapsederek toplumsal olarak bilinçlenmeyi kamçulamış oluruz.

““Yemezler beyefendi,” “kalk elini yüzünü yıka. Doğru mutfağa bana lazımsın bugün,”

“Ben kadın mıyım? Ne işim var mutfakta? Sen yap ne yapılacaksa.”

“Bak sen!” dedi Sema. “Ne yapılacaksa kadınlar mı yaparmış? Erkeklerde yan gelir yatarmış, öyle mi? Yok öyle bir şey! Kadınlar ne yapıyorsa sen de hepsini öğreneceksin. Gerektiğinde de yapacaksın.”

Omuzlarını silkti Ozan

“Annem yaptırmaz ki... Kıyamaz bana.”

“Şu işe bak sen! Ben kıyılanım sen kıyılamayan öyle mi? İkimiz de bu evin çocukları değil miyiz? Annemiz de aynı babamızda. Ama sen ayrıcalıklı olduğunu düşünüyorsun. Neden? Erkek olduğun için mi? Ben aramızda başka bir fark göremiyorum.”

“Aman tamam tamam,” dedi Ozan. “Seninle konuşulmaz zaten” (Hepçilingirler, 2016b: 72.).

Tam o sırada Zehra Hanım girdi mutfağa. Elindeki naylon torbaları yere bırakırken:

“Benim güzel oğlumu mutfağa mı soktun? diye yalancıkdan sitem etti Sema’ya (Hepçilingirler, 2016b: 74).

“Aman kimse incitmesin kıymetli oğlunu,” dedi annesinin sistemine karşılık verirken Sema. “Böyle yaptığınız için bu kadar beceriksiz erkekler yetiştiriyorsunuz işte. Zaten deminden beri o da “annem kıyamaz bana” deyip duruyor.

“Kıyamam tabii. Bir tanecik oğluma hiç kıyabilir miyim?

“Sanki kızın iki tane değil mi? dedi Sema

“Aman kızım da bir tanedir.” diye tatsızlaşmaya doğru giden konuşmayı tatlıya bağladı Zehra Hanım (Hepçilingirler, 2016b: 74).

Hikâyede göze çarpan bir başka nokta ise evlenme süreci. Aşağıdaki paragrafta Feyza Hepçilingirler hassas davranarak bu süreci toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından arındırmaya çalışmaktadır. Ablasının sevdiği erkeğin kendisini istemeye geleceğini düşünen çocuk bu süreci ‘pasta satın alma’ sürecine benzeterek kadının kendi

söylemleri ile kendisini toplum içinde tekrar ikincil konuma düşürdüğünü ifade etmeye çalışmıştır. Bu süreçte kadının isteme durumu ne kadar hoş karşılanmıyorsa erkeğinde kızın ailesinin süzgecinden geçip bu kızımıza yakışıyor mu? Yakışmıyor mu? Bakabilecek mi? Üzecek mi? Gibi soruları hem erkeğe yüklenen sorumluluk hem de kadının iradesiz ve güçsüz olduğu mesajlarını vererek bu süreci bir pazarlık boyutuna indirgemektedir.

““Gençler kendi aralarında konuşup anlaşmışlar” diye bir laf edilinceye değin Ozan her şeyi yanlış anladığının farkına varmadı. Ablasının bu adamı tanımadığını, onunla ilk kez karşılaştığını, sanmıştı. Bu söz birden aklını başına getirdi. Ablasının sevgilisiydi bu adam. Gençler konuşup anlaşmışlarsa ablası da onunla evlenmek istiyor demektir. Bir zorlama yoktu yani...”

... Ablasına da kızdı. Niye bütün gerçekleri anlatmamıştı ona? Niye “benim sevgilim var. Biz evlenmeyi düşünüyoruz” dememişti de “beni istemeye gelecekler” diye kendisini satılık pasta düzeyine indiren sözler etmişti?” (Hepçilingirler, 2016b: 76)

“Ozan, “özür dilerim,” dedi müstakbel eniştesine. Özür dilerim sana kötü davrandım.”

“Hayır, kötü bir şey yapmadın,” dedi genç adam.

“Yaptım. Hakkında kötü düşündüm,” deyip gülümsedi.” (Hepçilingirler, 2016b: 81).

Toplumsal söylemler ile kişinin hissettikleri artık iç içe geçmiş durumda. Aşağıdaki diyalogda çocuk marketten bir şey alarak kendisini baba gibi hissediyor ve bununla gurur duyuyor. Evin geçimini karşılayan baba gururlu bir babadır ama sağlayamazsa eksiktir.

“Ben de markete,” dedi Demir.

“Sen de babana gidiyorsun yani...”

“Eh işte öyle sayılır. Eve bir şeyler lazım olmuş da...”

Son sözü söylerken baba gibi hissetti kendisini gururlandı. (Hepçilingirler, 2016b).

Aşağıdaki diyalogda erkeklerin zor ve ağır şartlar altında çalışmanın vermiş olduğu bir süreç yansıtılmış. Erkeğin kas gücüne dayalı işler yapması fizyolojik özelliklerinden dolayı toplumun beklediği bir davranış olup her erkeği bu fizyolojik sağlamlıkta görme durumunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca erkeklerin mizaç özelliklerinin sert ve sinirli olması ve bunu babaların bir otorite olarak yapabileceği meşru görülen durumlar arasındadır.

“Ama ninem dedi ki...” diye başladığı cümleyi bitiremedi Demir. Babası öyle sert baktı ki susmak zorunda kaldı.

Öteki iki kişi ile birlikte kamyonun sebze kasalarını indiriyorlardı. Üçünün de teri gömleklerinden üstüne taşmıştı.

Geri geri gitti babasının gösterdiği köşeye çekildi. Demir, babasının sık sık “benim gibi olmak istemiyorsan oku,” demesi bundandı. Ne kadar zor bir hayatı olduğunu görüyordu işte. Bu yüzden eve ölü gibi yorgun geliyordu.” (Hepçilingirler, 2016b: 84).

Ataerkil toplum yapısından kaynaklı kadının ezdiği bir sistemde ataerkil yapı yeniden üretilmektedir. Eğitimli kadının eğitimsiz kadını kendi hizmetinde, özel alan işlerinde çalıştırması ve bundan da pek fazla memnun olmaması kadını tekrar ikinci defa ötekileştirerek kadını kendi hem cinsine karşı mücadelesinde başarısız kılmaktadır.

“...Annesi hafta içi her gün bir öğretmen hanımın çocuğuna bakmaya gidiyordu. “Neden hiç evde olmuyorsun? diye sorduğunda öyle açıklamıştı Demir’e. O öğretmen hanımın çocuğuna bakacak kimsesi yokmuş. Bu yüzden o hanım okuldan dönünceye kadar Demir’in annesi bakıyormuş çocuğa.” (Hepçilingirler, 2016b: 86).

“Sağa sola bakındı Demir. Büşra’nın tek kolunu kopardı plastik bebek hemen orada, divanın altında...” (Hepçilingirler, 2016b: 87).

“... Öğretmen Hanım okuldan dönünce ütü yaptırmış. O yüzden gecikmiş.

“Tam gelmeye hazırlanıyordum, bir sele dolusu ütülenecek çamaşır çıkardı,” diye anlattı yemekte.

“Çok gerekli olmayanları yarına bıraksam olur mu?” demiş de kurtulmuş. Kadın gönülsüzmüş ama insafa gelmiş nedense.” (Hepçilingirler, 2016b: 88).

5.6. İnsanları da Küçültebilir misin?

5.6.1. Özet

Burkay küçük bir çocuk olduğu için kendisinden büyüklerle konuşurken kafasını hep yukarı kaldırmak zorunda kalıyor, onlarla göz hizasında konuşamamak kendisini rahatsız ettiğinden çamaşır makinasına atılan kıyafetin küçüldüğünü gözlemleyen Burkay insanların da makinaya atılarak küçülebileceğini düşünüyor. Çocuk psikolojisini anlamak adına güzel mesaj veren Feyza Hepçilingirler çocuklara verdiği önemi bize bu şekilde ifade ediyor.

5.6.2. Analiz ve Yorum

Burkay, annesinin de insanların çamaşır makinesine koyup küçültebileceğini düşünüyor ve annesine de "insanları da küçültebilir misin?" diye soruyor.

““Anne” dedi Burkay. "insanları da küçültebilir misin?" (Hepçilingirler, 2015a: 7).

Burkay bu soruyu neden babaya değil de anneye soruyor? diye sorduğumuzda elbette ki ev içi rollerin cinsiyete göre dağılımından kaynaklı diyebiliyoruz. Özel alanda yapılan işler kadın işi diye toplumsal kodlarımıza işlendiğinden çocuk da bunu öğrendiğinden anneye sorma ihtiyacı hissediyor. Anne de çalışan bir kadın olduğundan kendi ev işlerinde yardımcı olsun diye kadın bir işçi tutuyor. Burada kadının kadına yönelik üstünlüğü ve yine özel alanda çalışması için kadının tercih edilmesi toplumsal cinsiyetin yeniden üretiminin hem kadın eli ile hem de özel alanda aynı şekilde ele alındığını görüyoruz. Aşağıdaki paragrafta da kadın işçiye yönelik diyalog eşler arasında ele alınmıştır.

““Evet, ne yazık ki! dedi karısı.”

...Kötü bir şey oldu. Huriye Hanım onu pamuklu çamaşırlar ile birlikte sıcak suda yıkamış.”” (Hepçilingirler, 2015a: 11).

5.7.Harflerimizin Gizli Dünyası

5.7.1. Özet

Harflerimizin gizli bir dünyası ile bize harfleri çocukların anlayabileceği bir kurgu ve dil ile anlatan Feyza Hepçilingirler Pelin karakteri ile bizleri harflerin dünyasına alıp harflerle konuşturuyor. Harflerin dünyasını da insanların dünyasına benzer şekilde konumlandıran Feyza Hepçilingirler bir anlamda vermek istediği mesajları ve kendi dünyasını da harfler aracılığıyla bizlere aktarıyor.

5.7.2. Analiz ve Yorum

Harflerimizin Gizli Dünyası adlı hikayesinde Feyza Hepçilingirler çocukların anlayabileceği bir dil kullanarak harfleri konuşturup kendi dünyalarına çekiyor. Bu harflerin dünyası da acaba insanların dünyası gibi mi? Orada da harfler toplumsal cinsiyete bürünmüşler mi? diye sayfaları çeviriyor ve analizlerimizi yapmaya başladığımızda aşağıdaki paragrafta kadınların çok yönlü rolleri ile karşılaşyoruz. Hem kamusal alanda olup hem de özel alanın sorumluluklarını üstlenen kadın sorumluluk noktasında daha fazla ezilmekte ve bu kişiyi manevi olarak fazlasıyla yıpratmaktadır. Günlük koşuşturmacanın, ev ve iş sorumluluklarının, anne olmaktan gelen vicdani sorumlulukların hepsi birleşince kadın daha hızlı yıpranmakta ve bu mücadele edecek alanların artmasına ve bir müddet sonra da tükenmelerine neden olmaktadır.

““Her zaman acelesi olan kadınlardandı annesi.Aceleci olmak için haklı nedenleri vardır kuşkusuz; ama gene de Pelin bunca işi olmamasını ve onu caddelerde böyle koşuşturmamasını yeğlerdi. Ayrıca bunun annesine özgü bir durum olmadığını da biliyordu. Yuvadaki çocukların anneleri hep acelecidir ve daima çok işleri olur. Öyle çok işleri vardır ki bazen çocuklarını yuvadan almayı bile unutabilirler.” (Hepçilingirler, 2009: 8).

Roller o kadar kanıksanmış ki çocuklar bile çok düşünmeden erkek ve kadını ev içinde nerde konumlandıracaklarını toplumsallaşma ile otomatik olarak öğreniyorlar. Aşağıdaki paragrafta da çalışan kadın ev içi sorumluluklarını yerine getirmek için mutfaktaki yerini bir molaya gerek duymadan almış bile...

“Tahmin ettiği yerde, mutfakta buldu annesini. Üstündekileri değiştirmiş, önüne önlük bağlamış ve akşam yemeğini hazırlamaya girişmişti.” (Hepçilingirler, 2009: 11).

Aşağıdaki paragrafta erkekler ev içi ne iş yapar sorusunun cevabı bulunmaktadır. Erkek tamir, onarım, elektrik gibi işlerde uzman olarak görülür ve toplumda hiç olmazsa bu kabiliyetlerin bir erkekte olmaları gerektiğine inanır ve her erkeğin kesinlikle bu işler için özel bir alanı ve çantası da bulunmalıdır. Erkeğe bu vasfı veren ne diye baktığımızda biyolojik farklılıkların kabiliyetleri etkilediği görüşü yer almaktadır.Biyolojik yaklaşım, daha çok hormonları, beyin yapısı ve işleyişini cinsiyet farklılıklarının nedeni olarak görür (Dökmen,2003: 52). Erkekler daha mantıksal ve mekanik düşündüğü kabul edilerek her erkeğin bu alanda bir şekilde bilgi sahibi olması gerektiği düşünülür. Oysa ki bunu başaramayan erkek olduğu gibi başarabilen kadın da var ancak bu rollerin değişmesi durumunda erkek erkekliğinden kadın da erkeğe yakınlığı ya da erkek statüsünde değerlendirildiğinden daha değerli bir konuma geldiği söylemsel olarak da kendisini gösterir.

“Babasının evdeki onarım işlerinde kullandığı araç gereç geldi aklına.” (Hepçilingirler, 2009: 15).

Toplumsal hiyerarşide yönetici pozisyonlarında büyük çoğunlukta erkeklere yer verilmektedir ve aşağıdaki paragrafta bunu destekler yöndedir.

“Büyük ağabeyi yöneticidir. Yönetici olduğu için hiç uğramaz bizim mahalleye. Ama B Teyze burada oturur.” (Hepçilingirler, 2009: 33).

Kadın ve erkek fizyolojik yapılarının farklı olduğu gözle görülebilecek bir gerçekliktir ancak kadın bedenine yönelik söylemler cinsellik ile birlikte verilerek beden utanılacak ya da gizlenmesi gereken bir alan haline gelmeye başlamıştır. Hatta aşağıdaki paragrafta memelerin büyük olması daha makul olanı gibi bir algı oluşturulmuş ve kız çocuğunun annesi gibi memelerinin olacağını düşünmesi küçük

kızda utanma duygusu oluşturmuştur. Utanılacak bir durum olarak algılanması toplumun bunu saklanması gereken mahrem alan olarak lanse etmesi kız çocuğunun bu alanda duymuş olduğu muhabbette bile utanmasına neden olabilmektedir. Ancak öteki tarafta erkek çocuğunun sünnet olması toplumda erkeklığe adım olarak düşünüldüğünden utanılacak bir durum olmanın ötesinde gurur duyulacak ve üzerine eğlenceler düzenlenecek kadar önemli görülmektedir. Kadının kendi doğal bedeni ile utanması ne kadar doğru değilse erkeğin de sünnet olarak hem psikolojik olarak travma yaşaması hemde bunu erkek olmanın vermiş olduğu sembolik sorumlulukları üstlenmesi bakımından doğru kabul edilmemelidir.

““Annelerinden tek farkların memelerinin olmayışı.”

İnce ince kıkırdadı sonra.

"Memeleri de olacak." dedi Yumuşak. "Biraz büyüsünler hele. Belki annelerinden bile büyük memeleri olacak."

Anlamli anlamli Pelin'in dümdüz göğsüne baktı. Pelin, başını önüne eğdi. Kendisinin de annesi gibi memeleri olacağını, hatta sutyen bile takacağını biliyordu; ama gene de o utanmıştı galiba. (Hepçilingirler, 2009: 34).

Erkeklerin korkusuz ve güç sahibi olması gerektiği aşağıdaki paragrafta kendisini ortaya koymuştur. Kız çocuğunun dışarıda başına bir sıkıntının gelmesi ya karşı cins tarafından tacize uğrama ya da beklenilmeyen doğal bir kaza olabilir nitekim erkeklerin kadınları erkeklerden koruması gerektiği son derece erkeğe de yüklenen anlamın olumsuz ve yaptıkları uygun olmayan davranışları meşru kılan bir bakış açısı. Ayrıca kadının korkması erkeğin daha cesaretli olası öğrenilmiş bir süreç olup buna inandırılmışız.

“Derken anne M atıldı:

"Yemeği birlikte yiyelim, sonra gidirsiniz."

Baba M:

"Yemekten sonra ben sizi götürürüm." dedi. "Bizim buralar biraz karanlık olur geceleri. Belki küçük kız." (Hepçilingirler, 2009: 46).

Toplumsal cinsiyet söylemleri edebi eserlerde yeniden üretilerek karşımıza çıkmaktadırlar. Bu alanlardan bir tanesi de masallardır. Çocuklara çocukluk döneminde okunan masallarda kendi kahramanlarımızı oluştururuz. Her cinsiyet kendisinin yansıması olan cinsiyet ile özdeşim kurar nitekim aşağıdaki paragrafta da Pamuk Prenses olmak kız çocuğunun gözünde oldukça yüksek bir merteye olup bu durumu hissettirecek her atmosfer onu mutlu etmektedir. Çünkü bir kızın hayali pamuk kadar

beyaz ve zarif bir prenses olmak ve erkekleri bu anlamda etkileyebilme gücünü fizyolojik olarak yerine getirmektir. Kadın prenses olduğu için yedi cüceler ona tabi. Demek ki pamuk prenses gibi zarif ve naif olursak erkekler bize hizmet eder aksi takdirde sen değersiz bir kişisin.

Burada aynı zamanda erkeklerinde kriter olarak baz aldığı şeylerin erkekleride aşağı bir konuma aldığı, sadece kendi estetik anlayışları ile hareket ettikleri gibi basit düşündükleri mesajını vermektedir.

“Yumuşak’ın annesi yer yatakları açmıştı küçükler için.

...etrafını saran küçük yataklara bakarak tümünün annesiymiş gibi duyumsadı kendisini. Yedi cüceler Pamuk Prenses’iydi. Çevresinde yediden çok yatak vardı gerçi ;ama bu, Pelin’in prensesliğini etkilemezdi.

...yatağın içinde kasılarak oturdu. “Pamuk Prenses olmak ne güzeldi!” diye düşündü. Düşlerinde sık sık Pamuk Prenses olurdu; ama kendini prensesliğe bu geceki kadar yakıştırdığı olmamıştı.” (Hepçilingirler, 2009: 55).

Aşağıdaki paragrafta harflerin dünyası ve insanların dünyası arasındaki toplumsal cinsiyet yansımaları ele alınmış ve harflerin dünyasında böyle bir farklılaşmanın olmadığı gösterilmeye çalışılmış ve insanların dünyasındaki bu farklılıktan dolayı Pelin utanmıştır. Bu farklılaşmanın olmayışı fizyolojik özelliklere bağlanarak anlatılmıştır. Ancak fizyolojik özellikler bir üstünlük belirtisi olarak değil de bir dengeleme aracı olarak anlatılmaya çalışılmıştır.

““Herkes çalışıyor burada. Kadınlar da çocuklar da.” Dedi Pelin.

Bu konuyu daha önce açıklamıştı Yumuşak, bu yüzden bir şey söylemek gereğini duymadı.

Pelin’in aklına yeni bir şey gelmişti.

“Kadınlarla erkekler nasıl ayırt ediliyorlar? Annelerle babalar yani...”

“Ayırt edilmeleri niçin gerekiyor ki?” dedi Yumuşak.

Pelin, yanıtını bilmiyordu.

“Babalar daha güçlü, anneler daha çalışkandır. Bunu herkes bilir. Birbirlerine gösterecekleri üstünlükleri yoktur.”

Pelin gene bir şey söylemedi. Birbirlerine üstünlük taslamadıklarını görmüştü çünkü. Baba Yumuşak, gazetesini eline alarak bir yana çekilmiyor, karısının sofrayı kurmasını, sonra toplamasını, bulaşıkları yıkamasını beklemiyordu. Birlikte çalışıyorlar, birlikte dinleniyorlardı. Kendi evlerini, annesinin eve gelişinden yatıncaya değin durmaksızın sağa sola koşusunu anımsadı. Ama Yumuşak’a anlatamazdı bunu. Çünkü harflerden daha aşağı olmak onuruna dokunuyordu.” (Hepçilingirler, 2009: 75).

Çocuğun bakımından birincil olarak annenin sorumlu tutulması anne çocuk arasında güzel olmayacak diyalogları da bazen beraberinde getirebiliyor. Pelin ile annesi arasında yemek yeme üzerine yaşanan diyalogda Pelin yemek yesin diye annesinin söylemiş olduğu cümleler Pelin için yalan olarak algılanmakta ve yalan söyleyen bir anne profilinin çizilmesi kadın ve anne rolüne yüklenen hoş olmayan bir yakıştırma olarak kalmaktadır. Aşağıdaki diyalogda bu durum şu şekilde anlatılmıştır:

“...yemek yemeğe kandırmak için söyledikleri her zaman küçük, sevimli yalanlardı. Pelin içinden güler ve başışlardı bu yalanları. Ama inanmak yalnızca aptal olmayı gerektirirdi.

...annesini kırmaktan çekindiği için yalanlarını yüzüne vurmazdı; ama bu yalanlara inanmazdı da.” (Hepçilingirler, 2009: 88).

Harfler dünyasındaki yönetici pozisyonunda olan harflere baktığımızda erkek cinsiyetli harflerin yer aldığını görmekteyiz. Aşağıdaki paragrafta en üstte olan yönetici A bulunmaktadır;

“Herhalde yöneticiliğini ve başkan olmasının önemini vurgulamak istemişti bu sözleriyle; ama Pelin, A’yı gerçekten başkan olduğu ve böyle büyük bir konakta oturduğu için tanıyıp tanımadığını doğrusu bilmiyordu.” (Hepçilingirler, 2009: 107).

Ayrıca A Bey’in yönetiminde yapılan organizasyonda insan evlatları ‘insanoğlu’ tabiri içerisinde sürekli ele alınarak kadın erkek olmaksızın herkes ‘oğul’ kelimesi içerisinde eritilmiş ve söylemsel olarak da erkek üstün bir konuma getirilerek tüm insanlığı kapsamıştır.

“Burada A zillere basmış, gelenleri sağa sola koşuşturmuş, bir hazırlığa girişmişti. İnsanoğullarının temsilcisini iyi ağırlamak gerektiğini düşündüğü için boyuna buyruklar veriyor; arabalar, şoförler hazırlatıyordu.” (Hepçilingirler, 2009: 111).

A bey ile yapılan görüşmeden sonra B bey ile görüşülmüş ve B beyin yönetim işinde olmasına karşın bu işlere pek karıştırılmadığı aşağıdaki paragraftan analiz edilmiş ve burada erkeğin erkeğe yönelik ötekileştirme davranışını görmemiz mümkün olmuştur.

“Yumuşakla V amcanın söylediği gibi yönetim işine karıştırılmadığı için zamanı gerçekten bol olmalıydı.

... Gördüğünüz küçük kız, insan, dedi. Bizleri merak edip gelmiş. Az önce saygıdeğer yönetici A ile görüştüler. Sizi de görmesinin uygun olacağını düşünerek ziyaretinize getirdik.

B bey şişman ellerini birbirine çarparak sevincini belli etti.” (Hepçilingirler, 2009: 123).

“...yönetime nasıl parasal destek sağladıklarını anlatıyordu B bey. O ve paralı yakın çevresi olmasa, saygıdeğer A'nın astığı astık, kestiği kestik bir yönetimi sürdüremeyeceği gibi, başkan seçilmeyi bile başaramayacağını, her şeyi kendisinin sağladığını söylüyordu.” (Hepçilingirler, 2009: 125).

“Yönetimin üçüncü üyesi C bey olup kendisi de yine erkek egemenliği altında ezilen bir erkek karakter rolünde toplumsal cinsiyetin hem sözde iyi konumunda hem de ezilen konumunda olarak bir tablo çizmektedir.

...saygıdeğer, soylu ve kahrolası A'yı bayıla bayıla görmeye gittikten, şişko yiyicilerin temsilcisi B beyi ağzın açık dinledikten sonra C'yi görmekten kaçırıyorsun, öyle mi?” (Hepçilingirler, 2009: 128).

5.8.Ya Armut Ağacı Olursam

5.8.1. Özet

Yaz tatilini dayısının çiftliğinde geçiren Onur, bahçede dolaşırken bir ağacın aşılandığını görür ve merakla izler. Aşı yapılan yabancı ağaç, armut ağacı olacak ve meyve verecektir. Çiftlikte geçirdiği keyifli günlerin ardından yaz tatili biter ve Onur kente döner, okula başlar. Arkadaşlarından ertesi gün aşı olacaklarını öğrenen Onur birden korkuya kapılır ve okulda yaşanan diyalogda armut ağacının aşılanma süreci ve insanların kitap okuyarak kendilerine bir şeyler katması süreci harmanlanarak okuyucuya aktarılıyor.

5.8.2. Analiz ve Yorum

Yaz tatilini dayısının çiftliğinde geçirmek isteyen Onur'un armut ağacının aşılanma sürecine tanık olması ve bu sürecin kitap okumanın önemi ile bağdaştırılması süreci anlatılmaktadır. Kitapta toplumsal cinsiyet yansımaları olarak bahçıvanın bir erkek karakter olması ve yanlış anlaşılabilir bazı durumların toparlanması sürecinin anneye düşmesi dikkat çekmiştir. Anne her zaman için açıklayıcı ve dengeleyici taraf olma rolünü üstlenmiştir.

“...Annesi önce kucakladı ve öptü oğlunu. Sonra da onunla konuşmaya başladı.” (Hepçilingirler, 2017a).

5.9.Yanlılıklar Ne dediniz, Anlamadım

5.9.1. Özet

Yazılılarıyla Türk dilinin kendine özgü niteliklerini daima övmüş, onun yabancı diller karşısında eriyip gitmesine, alıntı kolaylığına karşı direnç göstermiş dil ustası Feyza Hepçilingirler bu kitapta iki oyunuyla çocuklarımıza seslenir ve onların

eğitimlerine ilişkin hataları ve Türkçe'nin doğru kullanılmasının örneklerini oyun içinde oyun yoluyla bu kez çocuklara ve onu okuyan yetişkinlere anlatıyor.

5.9.2. Analiz ve Yorum

Feyza Hepçilingirler bu kitapta iki oyunuyla çocuklarımıza sesleniyor. Onların eğitimlerine ilişkin hataları ve Türkçe'nin doğru kullanılmasının örneklerini oyun içinde oyun yoluyla çocuklara anlatıyor. Bu eserde çocuklar arasında geçen diyaloglardaki toplumsal cinsiyet yansımaları keşfedilmeye çalışılmıştır.

Diyaloglarda 'insanoğlu' kelimesi oldukça fazla kullanılmıştır. 'oğul' kelimesi erkeği temsil eden bir kavram olduğundan tüm insanlar için 'insanoğlu' tabirinin kullanılması kadını hiçe sayan bir söylem olduğu düşünülmektedir.

"Ben İnsanoğluyum" (Hepçilingirler, 2011: 7,8,76).

Bilge ve Berk arasında geçen diyalogda toplumsallaşma süreci içerisinde kız ve erkek çocuklarının oyun tercihlerinin ne tür olduğu ve nasıl şekillendiği açık bir şekilde ortaya konmuştur. Bilge'nin bebek ile oynaması ve kendisini bebeğin annesi olarak görüp onun bakımından sorumlu tutması gözlem yoluyla çevresinden edinmiş olduğu bir bilgi olup toplumsal cinsiyet kalıplarına hizmet etmektedir.

"Bilge: Ne olur söyleme anneme Berk. Bebekle oynamak istiyorum. Çok istiyorum. Biliyorsun, izin vermedikleri için buraya gizlice getirdim bebeğimi. Ver de birazcık olsun oynayayım.

Berk: Evet, ama birazcık, tamam mı? Söz mü?

Bilge: Tamam, söz. (Bebeği alır, öper, koklar, sever, kucaklar. Özlem gidermektedir.) Benim güzel bebeğim Ayşe'm. Bir tanecik Ayşe'm. Hadi gel, otur şuraya. Bak annen sana mama yedirecek.

Berk: Hiç mama yer mi? Gerçek bebek mi sanki?

Bilge: Olsun! Gerçek değil ama o benim çocuğum. Annesiyim ben onun

Berk: Annesiymiş. Yalancı sen de." (Hepçilingirler, 2011: 15).

Aşağıdaki diyalogda çocukların oyun tercihleri ve tercihlerindeki meslek seçimlerini görebiliyoruz. Kız çocuğu evcilik oyunu oynamak isterken erkek çocuğu inşaatçılık oynamak istiyor ve meslek tercihleri genellikle özel ve kamusal ayrımını ortaya koyacak nitelikte.

"Bilge: Yoksa hep o inşaatçılık oyunu mu oynatılıyor sana?

Berk: Aynı oyun inşaatçılık

Bilge: Sevgili bebeğim karnın doydu mu? Tamam, şimdi kendi kendine oyna. İstersen benimle de oynayabilirsin. Gel Birlikte oynayalım. Ne oyun oynamak istiyorsun? Evcilik oynayalım mı? Hı...Ne dersin?” (Hepçilingirler, 2011: 16).

“Berk: Hoş geldiniz mühendis bey. Biz de sizi bekliyorduk

Özgür: Hoş bulduk Berk.

Berk: Mimar Hanım... Mimar Hanım... Neredesiniz?” (Hepçilingirler, 2011: 17).

Anne ve babalar çocuklarının meslek seçimlerini onlar dünyaya gelmeden önce bile bazen düşünebiliyor ve çocuk doğduktan sonra bu tercihlerini çocuklarında görmek istedikleri için çevrelerini buna göre şekillendiriyorlar. Almış olduğu oyuncaklardan, gideceği okullara kadar her şey buna hizmet edecek şekilde yönlendiriliyor. Bu tercihlerde baba daha baskın bir karakter çizip bunun yerine getirilmemesi durumunda sinirlenme hakkını kendinde bulabiliyor. Ancak anne yine dengeleyen taraf olarak toplum içindeki misyonunu yerine getiriyor doktor dahi olsa da ; çünkü o bir kadın ve anne, karşı tarafta da baba ve o bir otorite.

““Baba: Kızma ha! Bir de "kızma" diyor. Bak şu utanmaza! Bak şu kendini bilmeze! (Sesini giderek yükseltmektedir. Üstünde doktor önlüğü ile anne gelir.)” (Hepçilingirler, 2011: 21).

““Anne: Başlıyoruz. Hazır mısın? Babanın önünde beni küçük düşürmek yok. Oldu mu?” (Hepçilingirler, 2011: 22).

“Tercihlerin çocuklara bırakıldığı zamanlarda bile yine bir kadın erkek farklılaşması görülebilmekte, terzi olmak isteyen bir kız çocuğu, limoncu olmak isteyen bir erkek çocuğu.

Bilge: Ben terzi olmak isterim, herkesi giydirmek güzel bence.

Berk: Limoncu.” (Hepçilingirler, 2011: 26-27).

Aşağıdaki paragrafta kız çocuklar evcilik oynamakta ve toplumsallaşmanın basamaklarını öğrenmekteler.

“Jale ile Ziyet sehpanın üzerindeki oyuncak tabaktan, kucaklarındaki bebeklere mama yedirmektedirler.

Kadının özgürlüğünü kısıtlayan ve onu özel alana hapseden yine bir kadın olduğu aşağıdaki paragrafta ele alınmıştır.

Melahat Hanım: Ah şekerim, kayınvalidesi buradaymış. Nasıl gelsin kadıncağız? Kayınvalidesi oyuna kızar, bilirsin.” (Hepçilingirler, 2011: 30).

Aşağıdaki paragraflarda Feyza Hepçilingirler toplumda çarpık görmüş olduğu konulara değinmiş ama toplumun genelini yansıttığından söylemlerin hangi eksikliklerden kaynaklı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Her paragrafta ayrı ayrı ele alınacak önemli noktalar bulunmaktadır. Aşağıdaki ilk paragrafta kocasının sağlamış

olduğu ekonomik kazançtan övünen ve bu kazanç ile evin iç dizaynına para harcayan bir kadın profili görmekteyiz. Oysa ki bir kadın da kendi ekonomik kazancını sağlayabilmeli ve bu kazancını eve değil de daha farklı alanlara harcayabilir. Ama toplumsal süreç içerisinde kadın evine yatırım yaptıkça kendisini mutlu hissetmekte ve öyle bir duruma gelmiş ki özel günlerde kadınlara alınan hediyeler evde ortak kullanılan ev eşyaları niteliğinde olmaktadır.

“Suzan Hanım: paranız var, çok şükür. Hüsamettin Bey iyi kazanıyor. Ne yapacaksın bu eski koltukları kullanıp da... Ben modası geçmiş şeyleri hiç sevmem. Bak Jale'nin üstündekilere... Son moda. Avrupa'dan getirttim.” (Hepçilingirler, 2011).

Bir diğer paragrafta kadının beden imgesi ön planda tutulmuş ve kadının kalıplaşmış bir yürüyüş şekli ile yürümesi onu güzel kılmakta imajı oluşturuluyor. Kadın manken kriterlerinde yürümeli algısı oluşturulup doğal olan yapılar bile kalıplara hapsedilerek doğallıktan çıkarılıyor. Herkes tek tipleşiyor.

“Suzan Hanım: Bak bak! Yürüyüşüne bak. Manken gibi yürüyor. Ne güzel salınıyor, görüyor musun?” (Hepçilingirler, 2011: 31).

Bir diğer paragrafı ele aldığımızda Suzan Hanım daha küçük olan kızı Jale için “çeyiz yapma” düşüncesi içerisinde olup bu yöndeki düşüncelerini oldukça geleneksel bir bakış açısı ile aktarmaktadır. Kız çocuklarının “okumamaları” ve “zengin koca bulmaları” noktasında bir kadın ve diğer kimliği ile annenin bu durumu kendi içinde normalleştirip kızının da bunun devamı olarak görmesi toplumsal cinsiyet kalıplarının yeniden üretilmesine hizmet etmiştir. Kız çocuklarının bir birey olarak toplumda var olmaları ve kendi ayakları üstünde durabilme kabiliyeti göstermeleri onların en büyük çeyizidir. Annelerin kız çocuklarını büyütürken bu hassasiyette davranarak desteklemeli ve önlerini açmalılar. Aşağıdaki paragraf metin içinde eleştirilmiş bir durum olarak Feyza Hepçilingirler tarafından da ele alınmıştır.

“Suzan Hanım: ...ben zaten Jale'nin çeyizi için de bir şeyler ısmarlamıştım.

Melahat Hanım: Çeyiz mi? Ne çeyizi ayol, Jale daha çocuk.

Suzan Hanım: Al al. Alınmış alınmıştır. Kız bunlar. Birkaç yıl sonra büyüüp serpiliverirler. İlkokul bitti mi tamam. Ne olacak okuyup da sanki? Bir özel öğretmen tutup yabancı dil dersi aldırırız. Yarın öbür gün Avrupa'ya gidince gerekli olur. Hem bak biz okumadık, bir eksikimiz var mı? Şöyle bir de zengin koca bulduk mu onlara oh...Bir elleri yağda bir eli balda olur. (Jaleye döner) Jale, güzel otur buruşturma giysini. Kızarım sonra.” (Hepçilingirler, 2011).

Aşağıdaki paragrafta kız çocukların küçük yaşta dış görünüşe yönelik bakış açıları ele alınmış ve kıyafetlerin insan ilişkilerinde anlamlı olduğu ve kadının bu konuda güzel ya da çirkin olmasının önemli olduğu küçük yaşta öğretilmektedir. İnsani

vasıfların ötekileştirildiği sadece dış görünüş ile değerlendirilmelerin yapıldığı çarpık toplumsal süreçlerde kadınların estetik ve bedene yönelik eğilimleri kadını aynı zamanda insani vasıflardan uzaklaştırdığı mekanik ilişkiler zeminine oturttuğu yönünde bir algı oluşturmaktadır.

“Jale: Annemin bundan önce aldığı giysimi görmüş müydün? Çok güzel. Buraları hep işleme. Eteklerinde de iki sıra dantel var. Onu da Almanya'dan getirtti. Ben hiç yerli malı giymem.

Ziyet: Benim giysim güzel değil mi? Bak benimkide de işleme var. Dün çarşıdan aldık. Beğenmedin mi?” (Hepçilingirler, 2011: 32).

“Jale: Anne, Ziyet bana dedi ki benim giysim çirkinmiş. Dövsene onu anneciğim. Haydi döv. Bana çirkin çocuk dedi. Çirkin mi benim giysim? Çirkin mi? Söylesene.” (Hepçilingirler, 2011: 33).

Feyza Hepçilingirlerkadına dayatılan “iş gücü gezmek, yemek, koca parası harcamak ve giyinmek” konularına eleştirel bir şekilde yaklaşarak farkındalık oluşturmaya gayret etmiştir.

“Suzan Hanım: ...gece ayrı gezmek, gündüz ayrı gezmek. İnan, gezmekten ve yemekten yoruluyorum. İnsan her yerde yemek zorunda kalıyor. Yemesen ayıp. Geçen Nükhet Hanımlarda öyle oldu. Çayın yanına dört çeşit pasta börek çıkardı.

Suzan Hanım: ...Bu kadar çok yersem kilo alırım şekerim. Yeni kürküne sığamam sonra.

Suzan Hanım: “Hanım sen de çok masraflı oldun,” diye. “Aldırınca dek ne yalanlar uydurdum bilemezsin. Ah, şöyle üç beş kuruş kendi gelirim olmalıydı. O zaman sen gör bendeki giyimi, süsü. Ama böyle her şey için kocadan para istemek çok acı.

Melahat Hanım: ...kocan hiç para esirgemiyor ki senden. Öyle değil mi?” (Hepçilingirler, 2011: 35).

Ailelerin çocuklarına aldıkları ve çocukların kendileri için almak istedikleri eşyalar ile alakalı diyalogları ele aldığımızda aşağıda şöyle bir tablo çıkıyor: kız çocuğu büyüdüğünde diğer söylemi ile kadın olduğunda kendisine kürk, pırlanta almak istediğini ve bunu annesinden örnek alınarak, kocasından talep ederek yapacağını ifade ederken; erkek çocuk kendi başına kendisine araba ve deniz motoru alacağını belirtiyor. Erkek kamusal alanda özgür ve rahat kadın ise özel alanda sınırlı ve talepkar. Bunlar süreç içerisinde öğrenilen durumlar olarak aktarılır:

“Ziyet: Ne iyi annen var. Benim ki olsa almaz. Daha küçüksün der.

Özhan: Bu kadayık çocuk hiç kürk giyer mi?

Jale: Sen sus. Anlamazsın. Hiç kürksüz kadın olur mu?

Özhan: Ama sen kadın değilsin ki...

Jale: Olacağım

Ziyet: Ben de kürk aldıracağım. Babama söylerim, ağlarım. Belki alır.

Jale: Evet ağla. Hem de çok ağla. Ağlamanı acırsa belki alır.

Ziyet: Başka ne aldıracaksın sen?

Jale: Pırlanta yüzüklerde aldıracağım. Ama büyüyünce. Annem gibi kocama aldırırım ben de.

Özhan: Bir açık arabam olsun isterim.

Özhan: Başka... bir de deniz motorum olsa iyi olur.

Zeynep: İşte ben de güzel giyinmek için büyümek istiyorum.

Jale: Ben de. Süslenmek için. Takıp takıştırmak için. Kadın olmak için.” (Hepçilingirler, 2011: 36).

Bu hikâyede Feyza Hepçilingirler denetçi rolü ile hikâyedeki çarpıklıkları eleştirmektedir. Aşağıdaki paragrafta bu eleştiri yapıcı bir şekilde ele alınmıştır. Eleştirilen durumların sosyolojik olarak analiz ederek toplum ve onun parçası olan kurumların bu sürece hizmet ettiklerinden dolayı suçlu olduklarını ifade etmiştir.

“Denetçi: Jale'nin manken gibi yürüyüşüne değinmediniz. Ama değinseydiniz, yine annesini suçladınız, Kuşkusuz. Oysa anneler babalar suçlu değil her konuda. Toplumda da suç var, eğitimde de medyada da suç var, internette de. Sözün kısası, yanlışla özendirilmede toplum da suçlu, eğitimde. Herkes Dış görünüşe bu denli önem verirse, Jale'de önem verecek, annesi de. Bu kaçınılmaz sonuçtur. Anneler, babalar, hatta dedeler, nineler...Eğitilmemişse suçu onlarda mı aramalıyız? Yoksa eğitimde mi? İşte sorun da budur.” (Hepçilingirler, 2011: 47).

Feyza Hepçilingirler aynı eserindeki farklı bir hikayesinde erkeklerin ağır işlerde çalışması, kadının evin geçimi için kadın hizmetinde çalışması, “baba” denen kavramın içinin toplum tarafından doldurulduğu, aslında o kavramların içeriğinin kişiler tarafından doldurulduğuna değinmiştir. Aşağıdaki diyaloglarda bu analizler oldukça açık bir şekilde ele verilmiştir.

“Sadık:...İşte bu çuvala doldurup depoya götürüyorum kağıtlarla kartonları. Bugün iki kez gidip geldim çok yoruldu. Çuvala zor oluyor bu iş. Çuval dediğin ne ki hemencecik doluveriyor. Sonra sırtla, götür, daha depoya kadar. İnsanın ayakları şişiyor, beli ağrıyor.

Sadık: Anneme vereceğim bu parayı

Sadık:...Annem gelsin hele çocuğu bir görüp işe çıkacağım.” (Hepçilingirler, 2011: 53).

Sadık: ...çocuk bakmaya gidiyor. İşin garipliğine bak. Zeynep, el kapısına çocuk bakmaya gidiyor. Evde kendi kardeşi hasta.

Sadık:...Zeynep de çalışıyor ama onun aldığı ne olacak... Ancak okul harçlığı

Veli:...Babam olsaydı başımda ne güzel, ona söyledim, o alıverirdi, ben sıkıntıya girmezdim.

Sadık:...Veli kardeş benim babam da gurbette çalışmaya bir gitti gidiş o gidiş, önceleri para gönderirdi arada. Sonra onu da kesti. Keşke senin gibi olsaydım. Hiç olmazsa “öldü” derdim. Bir söz... şimdi hep bekle,hep bekle...” (Hepçilingirler, 2011: 54).

“Sadık: Bak gördün mü Veli? Baba yoksa para yok, baba olsa para yok.” (Hepçilingirler, 2011: 55).

Kadın kimliği aşağıda mızımızlanma kavramı ile olumsuz etiketlenerek kadınları hepsine yönelik bir algı oluşturulmuştur.

“Kaan: Ne anlaşılabilir kızlar... Burada kocakarılar gibi nasıl mızımızlanıp durdular.” (Hepçilingirler, 2011: 72).

Erkeklerle yönelik yapılan eleştiride Feyza Hepçilingirler eşit davranarak ötekileştirmenin her türüsüne karşı olduğunu hissettirmiştir. Yukarıda kadın için “mızımız” ifadesi kullanılırken aşağıda erkek için “dinlemeyi bilmez” gibi ifadeler kullanılmış ve ikisinin de toplum tarafından cinsiyete yüklenen bir düşüncenin ürünü olmasından geneli yansıtmamaktadır.

“Özge: Amaaan! Erkek milleti işte! Dinlemeyi bilmezler, konuşmayı bilmezler, işleri güçleri dalga geçmek.

Melek: Biz de kadın milleti değil miyiz yani? (Hepçilingirler, 2011: 83).

5.10. Off, Dilim!

5.10.1. Özet

Feyza Hepçilingirler bu eserinde Türkçe'nin içinde düşürüldüğü acıklı olduğu kadar gülünç duruma dikkat çekmek için bu eseri kaleme almıştır. Eserde aile yaşantısı içerisinde Türkçe'nin doğru kullanılması için çaba gösteren bir anne profili ve bu hassasiyete saygı duyan eş ve çocuklar bulunmaktadır. Bu konuya farkındalık getirmek amaç olduğundan yanlış kullanılan Türkçe kelimeler tespit edilmeye çalışılmış ve olması gereken doğru söylemler ile yerini değiştirmiştir.

5.10.2. Analiz ve Yorum

Yapılan analizde aşağıda kategorize edilen ilgi alanları göze çarpmakta. Erkekler futbol oynar ve bu terimleri onlar bilir kadınlar futbol ile ilgilenmez, ilgilenmek istemez, ilgilenilse bile “sen erkek misin” gibi söylemler ile sözde kadını yükselten erkeği alçaltan bir yargılama cümlesi kurularak her halükârda toplumsal cinsiyet kendisini sporda da var eder. Toplumun oluşturduğu kalıplarda kadın ve erkek

yerini bilmeli bunun dışına çıkarsa toplumun eleştirisi oklarına maruz kalınacağı cinsiyet fark etmeksizin kendini gösterir.

“Annesinin futbolla pek ilgilenmediğini bildiğinden doğrudan babasına yöneltti soruyu: "Forvet mi diyor baba?"” (Hepçilingirler, 2011: 19).

Aşağıdaki paragrafta dikkati isimlere çekersek, toplumda Burçak ve Burçin kız isimleri olarak genellikle lanse edilir ancak Feyza Hepçilingirler bu eserinde Burçin’i erkek karaktere vererek bu kalıpları yıkmaya çalışmıştır. Ayrıca paragrafta çocukların oyuncak seçimindeki farklılıklar göze çarpmaktadır. Bebekler kız çocuğunun dikkatini çekerken, uzaktan kumandalı araba da erkek çocuğunun dikkatini çekmiştir. Bu algısal durum toplumsal cinsiyet kalıplarının oyuncaklarda kendisini nasıl var ettiğini ortaya koymuştur.

“...Kitapçıya gitmeden önce bir oyuncakçının vitrinin önünde durakladılar. Aslında süslü giysiler içindeki bebekleri görüp duraklayan Burçak’tı; ama dönüp Burçin’e çattı: "Okula gidiyorsun. Hala gözün oyuncaklarda... Büyü artık büyü"

...Gerçi Burçin de uzaktan kumandalı bir cipe dalıp gitmiş, gözlerini ondan alamaz olmuştu; ama yine de altta kalmadı: "Akıllım asıl sen Barbie bebekleri görünce durdun. Sen büyü asıl, anladın mı? Yoksa git bebeciklerini büyüt."

...Elektrikli tren Emre'ninkinin aynıydı. Barbie bebeklerin hostes kıyafetlisi yoktu Burçak’ta ama onun dışında sekiz on tane değişik kıyafetli Barbie bebeği zaten vardı.” (Hepçilingirler, 2011: 105).

Aşağıda “dedikodu” kelimesinin kız çocuklarına sıfat olarak kullanılması bu kavramı tüm kadınlar için etiketleyerek dedikodu yapan erkekleri ve dedikodu yapmayan kadınları ele almamaktadır. Dedikodu olumsuz olarak kullanılan bir tabir olması ve bunun kadına yönelik olarak kullanılması kadını söylemsel olarak ikinci plana atmaktadır.

“Burçak önce, çok kızmış gibi itti onu, sonra kolundan tutup çekti. Kız giysileri satılan başka bir dükkânın önüne kadar. Orada zıncı diye durdu yeniden. Yanında küçük oğlan kardeşi değil de dedikoducu kız arkadaşlarından biri varmış gibi, "Aaa! gördün mü?" dedi. Bennu'nun eteğinin aynı.” (Hepçilingirler, 2011: 41).

“Kızlar erkekleri cilve yaparak ayartır” aşağıdaki paragrafın ana fikri konumundadır. Kadın genellikle baştan çıkaran, ayartan tarafta iken erkek kandırılan, oyuna gelen taraf oluyor bu durumda kadınlar tehlikeli yaratıklar erkekler ise saf diye bir algı oluşturulmuş oluyor.

““Ay, siz de...” dedi Burçak. Kendisi gibi değil, bir genç kız gibi söyledi bunu. Delikanlının yakışıklılığını görür görmez, birkaç saniye içinde büyümüş, cilveli bir genç kıza dönüşmüştü sanki. Kardeşi adına özür dileme gereğini duyduğunda da aynı genç kızdı. Genç kız rolü oynayan küçük bir tiyatro oyuncusu.” (Hepçilingirler, 2011: 43).

Objektifliği baba sağlar çünkü anne duygusal bir varlıktır algısı toplumda var olan bir algı olduğundan çocuk yaşadığı problemi babaya aktarmayı yeğleyerek sorun çözücü, kurtarıcı vasfını erkeğe vererek onu aile ve toplum içinde bir basamak öne taşıyor.

“Akşam babasına söyleyecekti. O kimseyi haksız yere şımartmazdı bu bacasızın kafasızlığının övülecek bir şey olmadığını bildirdi ve Burçin'e haddini bildirirdi.” (Hepçilingirler, 2011: 45).

Bir diğer baba algısı da babalar her zaman kazanır ve haklıdır. Bunun tersi durumlar babalık rolüne pek bağdaşmamaktadır çünkü toplum güçlü ve haklı bir baba profili yaratmış bunun dışına çıkan baba tüm görevlerini yerine getirmiş sayılmaz.

“Baba, çocukların önünde böyle hararetli konuşmalar yapmaktan hoşlanmadığı için, tartışmayı bir an önce bitirmek istiyordu ama; çocukların önünde yenilmiş gibi görünmekte istemiyordu.” (Hepçilingirler, 2011: 50).

Erkek çocuk için delikanlı olmak öyle önemli bir vasıf ki erkeği mutlu etmesi gerek ama aşığdaki paragrafta bu tabirin etkili olmadığı bir durum yaşanıyor sebebi ne diye baktığımızda kız çocuklarının tişörtlerle ilgilenmesi. Bu şunu da ortaya koyuyor aslında kadınlar beden imgelerine o kadar düşkünler ki okulda verilen ödevin önemi bile bu ilgiyi arka plana atmıyor haliyle şu profil çıkıyor kadın zafiyeti olan erkek ise buna sahip olmayan işi ciddiye alan kişi.

“Kendisinden delikanlı diye söz edilmesi pek bir şey ifade etmedi Baran'a. Kızların tişörtleri üzerlerine tutmaya başladıklarını görünce bayağı sinirlendi.” (Hepçilingirler, 2011: 81).

Dükândan çıkarken kızların aklı tişörtlerde kalmıştı ama Baran'ın yeniden azarlanmasından çekindikleri için dönüp bakamadılar. (Hepçilingirler, 2011: 83).

Aşığdaki paragrafta güzel kız profili akıllı kelimesi ile birlikte alınarak ikisi arasında yüksek korelasyonolduğu yönünde bir algı oluşturmakta ve güzel kızlar yakışıklı erkeklere bakar bunun dışındaki erkekler bakılmaya değer değil mesajları ile erkekler de kadınlar da güzel ve yakışıklı sıfatları ile hiyerarşilendirilerek toplumu ayrıştırıyor.

“O gün çok özel bir mektup aldı Burçin. Çok özeldi; çünkü sınıfın en güzel kızı Ada'dan geliyordu.

... Ada ve gelir gelmez sınıfın bütün erkeklerini kendisine aşık etmişti.

... Sınıftaki erkek çocukların çoğu, zil çalınca onun çevresinde kümelendiler, ona sorular sordular, bir isteği olduğunda bir koşu gidip kantinden aldılar. Bütün bir yıl boyunca Burçin Ada'nın çevresinden hiç ayrılmayan o çocuklardan biri olmadı, olamadı. Kendisinde o cesareti bulamadı. Çünkü Ada'nın çevresinden hiç ayrılmayan çocuklar kadar yakışıklı olmadığına emindi.” (Hepçilingirler, 2011: 89).

“... Yani hem güzeldi hem akıllı. Öyle bir kızdan özel bir mektup almak çok önemliydi ve bu mektubu alan şanslı kişi Burçin'den başkası değildi.” (Hepçilingirler, 2011: 90).

“... Rus kızları çok güzel olurmuş onu da bir arkadaşı ile sohbet ederken babası söylemişti.” (Hepçilingirler, 2011: 95).

Aşağıdaki paragrafta toplumun hem erkeğe hem de kadına yüklediği olumsuz olabilecek sorumluluklardan bir kesit aktarıyor. Erkek kız ailesi ile tanışmaya gidince kızın ailesi erkeği süzer burada erkeğe baskı uygulandığı gibi aynı zamanda erkeği yüceltme davranışı da vardır. Aile onay verirse erkek kızını koruyup kollar imajı ile kadının sahip çıkılması gereken bir varlık olduğunu erkeğin ise toplumun beklentilerini karşıladığından kaynaklı evlenebilecek kişi olabileceğini ima etmemektedir. Beklentileri karşılamazsa zaten kız da kedisine uygun görülmez nitekim aşağıdaki son cümlede erkeğe kahraman olarak atfedilmesi şu mesajı beraberinde vermekte: kadın çok kötü bir yaşam içinde ve onu bu yaşamdan erkek kurtarmaktadır. Bunu evlilik yolu ile kendisine bağımlı kılarak yapar. Bu iki cinsiyet için de oldukça ötekileştirici bir bakış açısıdır.

“Yaşlılar, daha yemek başlamadan dikkatli bakışlarla süzmüşlerdi delikanlıyı. Aytül hala, onlardan daha atik davranmış, az önce eğilimleri ve kişiliği ile ilgili bir ön sorgulama bile yapmıştı.” (Hepçilingirler, 2011: 109).

“Kız kardeşinin sevdiği, belki de evleneceği genci, daha doğru dürüst tanışmadan azarlaması hiç yakışık almazdı.

“Betül de mutfakta sorguya çekilmişti. Kimin nesiydi bu Serkan? Niyetleri ciddi miydi? Bütün ailesi İzmir'de mi yaşıyordu? Ailenin kökeni nereye dayanıyordu?” (Hepçilingirler, 2011: 111).

“İzmirli çocuk aileden geçer not alamamış; beklentileri boşa çıkarmıştı. Hem onun zaten Amerika'yı bırakıp Türkiye'ye yerleşmek gibi bir niyeti yoktu. Dolayısıyla aile, Serkan'a kızlarına kavuşmalarını sağlayacak bir kahraman gözüyle bakmaktan da vazgeçmişti.” (Hepçilingirler, 2011: 141).

5.11. Türkü Çocuk

5.11.1. Özet

Annesi ile babası öğretmen olan Barış meraklı bir çocuktur ve kafasında yanıtını arayan birçok soru vardır. Babasının sınıf geçme hediyesi olarak verdiği defteri günlük olarak kullanmaya başlayan Barış buraya hem yaşadıklarını hem de kendi hayal dünyasındaki öyküleri yazar, babasının derlediği türkülerden bazılarını eklemeyi de unutmaz. Yaz tatilini geçirmek üzere ailesiyle birlikte köye gidince de orada bambaşka

bir dünyaya girer. Doğayı, kuşları, yıldızları, özgürlüğü seven Barış köydeki çocuklarla da sıkı bir arkadaşlık kurar, hem onlara çok şey öğretir hem de kendisi pek çok şey öğrenir: paylaşmayı, dostluğu, yardımlaşmayı... Bu hikâye serüveninde önemli konuları ele alan Feyza Hepçilingirler toplumsal cinsiyet yansımalarını ne kadar yansıtmış onu incelendi.

5.11.2. Analiz ve Yorum

Aşağıdaki paragrafta kadın erkek fizyolojisinde organların işlevleri anlatılmış ancak toplumsal yaşantı içerisinde kadın memesi bebeği doyurma işlevinden çıkarak ataerkil egemen zihniyetin cinsel objesi haline gelmeye başlamaktadır. Doğal olan biyolojik süreç toplumsal anlamlandırma süreci ile yeniden anlam kazanmış.

“Annemi Bilge'yi emzirirken çok seyrettim. Bana da meme vermiş ben küçükken. Kadınların memelerinin ne işe yaradığını anladım. Meme vermeye, çocukları küçükken onların karınlarını doyurmaya yarıyor. Ama babamın da memeleri var. Benim de var. Peki erkeklerin memeleri ne işe yarar?” (Hepçilingirler, 2013b: 19).

Baba ve erkek işçiler tarlada çalışmak zorunda çünkü bunlar onların toplumsal görevleri.

“...babam işçilerle birlikte tütün tarlasının kıyasına çardak kurmaya uğraşiyor. İşçilerin çardağı kurulmuş; onlar çoktan başlamışlar işe.” (Hepçilingirler, 2013b: 35).

Erkek adam korkmaz düsturunu, aşağıdaki paragrafta çocukken hayvandan korkunca almış olduğumuz toplumsal geri bildirimler ile şekillendiriyoruz.

“...Horozdan korkan oğlan.” (Hepçilingirler, 2013b: 42).

Aşağıdaki paragrafta Feyza Hepçilingirler *ağa* kavramını erkek cinsiyetinden uzaklaştırıp kadınların da ağa olabileceğini anlatmaya çalışıyor ancak kadın ve erkek de olsa ağalık kavramı bir hiyerarşi barındırdığından sadece toplumsal cinsiyet eşitsizliği değil, aynı zamanda aynı cinsiyetli kişiler arasında da bir ast-üst ilişkisi oluşturmaktadır.

“Bugün Zeynel Ağa'yı bulacağız köyde...Şener Şen'in canlandığı ağa, içindeki insanlarla birlikte köylerin de sahibiydi. Babasının sözünü ettiği Zeynel Ağa'da öyle birkaç köyün sahibi ağalardan mıydı?

“Yok” dedi babası. “Bizim buralarda o kadar zengin ağa yok. Buradakilerin çiftliği vardır, hayvanları, tarlaları, traktörleri... O kadar. Köyleri falan yoktur.”

“Bunlar küçük ağalar mı?

“Evet,” diye yanıtladı babası gülerek. “Bunlar küçük ağalar. Deden de küçük ağlardan biriydi. Şimdi babaannen kadın ağa oldu. Tütün işi yapmayı da dedenin

hatırına inatla sürdürüyor. Bu işin eski tadı kalmadı ama bakalım daha ne kadar sürecek.” (Hepçilingirler, 2013b: 46).

Aşağıdaki paragrafta kızlar ve erkekler olumlu ve olumsuz özellikleri barındıracak şekilde kategorize edilmiş ve küçükken bu söylemler ile büyütülen çocuklar bu toplumsal kalıplara takılıp bunları kendi gerçeklikleri olarak algılayarak yaşıyor ve bu şekilde muamele görüyorlar.

“Kızların iyi bir oyun arkadaşı olmadığını düşünüyordu Barış. Koşamazlar, biraz koşmalar yorulurlar, hemen ağlamaya başlarlar. Onlar ağlayınca büyükler koşup gelir. Oynadıkları oyun her neyse yarım kalırdı. Eşe öyle değildi. Küçük olmasına küçüktü ama çeşitli oyunlar bulmakta Dursun'dan olmasa da Ahmet'ten daha iyiydi. Mızıkçılık da yapmazdı pek. Öteki kızlar gibi mızıkçılığa, durup dururken ağladığına şimdiye dek tanık olmamıştı Barış.” (Hepçilingirler, 2013b: 48).

Bileziğin kime verileceği bellidir çünkü kız çocukları ve kadınlar bilezik takar ve bu takılar onları mutlu eder. Nitekim toplumsal ilişkilerde kadınlara hep takı toka tarzı hediyeler alınır ve kadınlar bunlar ile mutlu olmayı kendisine kabullendirir yeri gelir sevgi ya da değer kavramını bu eşyalara bağlayabilir ancak erkeğe bu tarz ziynetler çok fazla hediye edilmez ve bu onları o kadar mutlu etmez.

“Tabak çanak parçalarının arasında toprağa gömülü bir küçük bilezik bile bulmuştu o gün. Çardağa döndüğünde Eşe'nin koluna taktı bileziği. Oyuncak gibiydi bilezik. Oyuklarına dolmuş toprağa temizleyince işlemeleri ortaya çıkmış parlamıştı. Eşe'nin nasıl sevindiğini görünce kadın da kızının kolunda almadı bileziği.” (Hepçilingirler, 2013b: 64).

Kıyafet ve oyuncak seçimleri de önceden toplum tarafından belirlenmiştir. Hangi cinsiyetin ne giyineceği ve hangi oyuncak ile oynayacağı sorgusuz kabul edilir ve bunun doğruluğu dışına çıkıldığında o cinsiyete büründüğü düşünülduğünden reddedilir. Nitekim bu reddediş çoğunluklu olarak erkekler tarafından olup kadınları ötekileştiren bir söylem içerisinde olmaktadır. Aşağıda da erkek çocuk gözünden bu farklılık anlatılmıştır.

“Ama erkek giysisi mi giyecekti Bilge? “Sadece erkeklerin giyebileceği giysiler mi var?” dedi annesi. “Senin giydiğin her şeyi Bilge'de giyebilir.”

Kız oyuncakları ile oğlan oyuncakları basbayağı farklıydı. Barış'ın hiç bebeği yoktu söz gelim. Bilge'nin de kamyonlarla, itfaiye araçlarıyla oynayacağını hiç sanmıyordu Barış.” (Hepçilingirler, 2013b: 68).

İsimlerin sadece cinsiyeti olmadığı gibi kadın ve kız diye ayrımı da oluyor nitekim bu ayrımı bize toplum öğretiyor.

“Hiç Ayşe Kadın diye bir ad duydunuz mu? Hem de küçücük bir kız çocuğunun adı...” (Hepçilingirler, 2013b: 86).

Kadınlara atfedilen toplumsal söylemler de kadınlar arasında bir hiyerarşi oluşturmaktadır. Sultan ve hanım olmak her kadının alabileceği bir statü olarak görülmediğinden günlük dilde bile kullanımı çok az olmaktadır.

“Kendi aralarında birbirlerine “Hanım” dediklerini hiç duymadım. “Bacı, gelin, aba, kadın, teyze, ana” hepsi var, hanım yok. Galiba “Hanım” olmakta “Sultan” olmak kadar ulaşılmaz onların yaşamında.” (Hepçilingirler, 2013b: 87).

Erkek egemen zihniyet kamusal alanı fazlasıyla tahakkümü altına aldığından dolayı bu alanda kadının var olmaya çalışması kadın üzerinde oldukça olumsuz bir duygu oluşturmakta ve yaşam alanlarını daraltmaktadır.

“Böyle akın akın gidilen deniz kıyısına gitmek köylülerin aklından bile geçmiyordu ama. Yol kıyısındaki kahvehaneler; gidenleri ve dönenleri seyretmek isteyen erkeklerle doluydu. Köylü kadınlar ise değil plaja gitmek, bu kalabalığın arasında çarşıya çıkmaya bile çekiniyorlardı.” (Hepçilingirler, 2013b: 89).

Kadına yönelik cinsiyetçilik kadınlar arasında da yeniden üretilmektedir. Çalışan, kamusal alanda kendini var eden kadın bu mücadelesinde bir başarı elde ederken yine bakmakla sorumlu olduğu düşünülen çocukları kendi hem cinsi olan kadına vererek kadını yine özel alana hapsetmektedir. Bu alan her ne kadar diğer kadına da ekonomik kazanç sağlasa da ev içi emek ve üretim olduğundan düşük ücrete tabi tutulmaktadır. Ekonomik kazancı elinde olan kadınlar arasında da aynı statüye sahip olsalar bile paranın vermiş olduğu ve kent yaşamının üstün görünmesi dolayısıyla gizli bir hiyerarşi ortaya koymaktadır. Bu konuya da Feyza Hepçilingirler şu diyaloglar ile yer vermiştir:

“O yüzden çocukları getirmemişler evde kadına bırakmışlardı.

Kadını, onları beklemeden çocukları doyurup yatırması için uyarılmışlardı.

Az önceki hanımın incecik askılı bluzuna bakarken annesinin şalvarlı hali gelmişti gözünün önüne. İkisi de aynı okulda öğretmendi. İkisi de aynı eğitimden geçmişti. Annesinin tütün zifti ile kahverengi olmuş elleri ile o hanımın ojeli, uzun tırnaklı elleri arasında neden bu kadar büyük fark vardı öyleyse? Yalnız eller mi? Son model gösterişli bir araba, yazlık ev ve gündelik yaşam... Tümü ne kadar farklıydı. Önce havuzda ya da denizde küçük bir banyo, sonra dinlenme, sonra düğün hazırlığı ve düğün... Çocuklar mı? Evde “kadın” vardı ya! Ve kendi gündelik yaşamları: Sabahın 3’ünde yataktan kalmakla başlayan yaz tatili günleri...

““Aman tütün iğnelerini toplayın çocuklara batmasın.”

... “Öğleye patlıcan kızartalım. Biraz da biber...

... Tarhana çorbası yapalım mı?

... Bol domatesli bir bulgur pilavına ne dersiniz?”

... Yemek sonrası için program yapmaya gerek bile yok. Kırpışan, kızaran gözler uykuya hasret. “Yarın yine erkenden kalkacağız. İyisi mi erken yatalım.”

İki yaşam arasında fark yaratan şey yalnızca babasının köy çocuğu olması mıydı? “Öyle ise haksızlık bu” diye düşündü Barış. Çalışmaksa onlar da çalışıyordu; hem de çoluk çocuk, gece gündüz, yaz kış demeden. Yoksa Kasım Emmi'nin dediği gibi, alın yazısı diye bir şey vardı ve ne yapılırsa yapılsın değişmez miydi? Onların kaderini belirleyen neresiydi peki? Köy mü, kent mi? Köyde kentliydi, kentte köylü ya da ne kentliydi ne köylü. Neydi peki?” (Hepçilingirler, 2013b: 90).

“Kendimi babaannemin yerini koyduğumda ona hak veriyorum. Köyde rahat istediği gibi yaşamak varken dört duvar arasına kapanıp çocuk bakmak istemiyor. Tartışma da bundan çıktı zaten. Babaannem “benden bu kadar! kadın tuttun, baktırın çocuklarınıza,” dedi. Annem de kadın tutacak kadar para kazanmadıklarını söyledi. Annemin yerine de koyabiliyorum kendim. Köyün çarşısında karşılaştığımız öğretmen arkadaşı gibi yaşamak varken o evde çalışıyor, okulda çalışıyor. Sürekli, zamanla yarış içinde. Okulda ve evde çalışmakla kalmıyor; tarlada da çalışıyor.” (Hepçilingirler, 2013b: 135).

Erkek çocuklarının erkekliklerini belgeledikleri merasim olan sünnetler erkekler için olumlu bir mesaj içeriyor olduğu düşünülse de erkekleri aşağılayan bir tören olduğu düşünülmektedir. Bir erkeğin erkekliği de iki bacak arasında aranmamalı ya da cinsel olarak işlev gören vücut organı, şenlikler ile bu şekilde önemli hale getirilmemeli, bunu bir övünç kaynağı olarak değerlendirmemelidir. Toplumun erkeğe yönelik tutumu sözde erkeği yükseltirken kadını ikinci konuma itmektedir. Kadının bekaretinden farklı olmayan bu merasim kadında namus kriteri olarak ele alınırken erkek de erkeklik nişanesi olarak ele alınmaktadır. Ne sünnet ne de bekaret kadın ve erkeği yükselten ya da alçaltan konum niteliği barındırmamalıdır. Haremlik selamlık eğlenceler de bu ayrımı daha da pekiştiren durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Üç gün sonra sünnet var. Veli'nin sünneti... Bizim evde de sünnet telaşı şimdiden başladı.” (Hepçilingirler, 2013b: 101).

“Annemle babaannem yemek işine şimdiden sıvandılar. Babam da bizim bahçeyi ışıklandırıyor. Kadınlar Keriman teyzelerin bahçede eğlenirken erkeklerde bizim bahçede yemek yiyip, içeceklermiş. Neden ayrı ayrı eğlendiklerini sordum. “Köyde adet böyle,” dedi annem.

“Ben oğluma anlı şanlı düğün yapacağım,” diyor.” (Hepçilingirler, 2013b: 102).

“Sünnet düğünü bugün sabahtan başladı. Veli erkenden giyindi sünnet giysilerini. Akşama kadar onlarla dolandı.” (Hepçilingirler, 2013b: 105).

“Sünnet giysileri çok güzeldi Veli'nin. Atın üzerinde bir masal prensi gibiydi. Sünnet olmaya ilk kez özendim. Veli'yi de azıcık kıskandım galiba.” (Hepçilingirler, 2013b: 106).

Aşağıdaki türküde toplumsal halk değişlerinin cinsiyetçi söylemleri nasıl yeniden ürettiği aşağıdaki dörtlüklerde de ele vermiştir kendisini.

“Ah Kızım Edalı Kızım
Çekilmiyor nazın
Seni bir çoban istiyor
Vereyim ona

Ah Ana ana dilleri yana
Ben varamam ona
Çobanın koyunu çoktur
Saydırır bana

Ah Kızım Edalı kızım
Çekilmiyor nazın
Seni bir Attar istiyor
Vereyim ona

Ah Ana ana dilleri yana
Ben varamam ona
Attarın boncuğu çoktur
Dizdirir bana

Ah Kızım Edalı Kızım
Çekilmiyor nazın
Seni Bir Sarhoş istiyor
Vereyim ona

Ah Ana ana dilleri yana
Ben varırım ona
İçer İçer sarhoş olur
Sarılır bana. (Hepçilingirler, 2013b: 113).

Erkeklerin de insan olduğunu ve insani vasıflardan bir tanesinin de ağlamak olduğunu Feyza Hepçilingirler hikayesinde ele alarak erkeğin üzerindeki o ağır sorumluluğu kaldırmaktadır. İnsani vasıfların toplumsal söylemler ile baskılanması insan iletişimde çatışma alanlarını arttırmaktadır.

“Barış'ın ağladığını görünce herkes seferber oldu. Erkeklerden, “Erkek adam ağlar mı?” diyenler oldu. Kadınlar hemen susturdu onları. “Ağlar elbet. Niye ağlamazmış? Erkek insan değil mi?” dediler. Kimi, arkadaşlarından ayrılacağına yordu. Barış'ın ağlamasını; kimi türkünün dokunaklı oluşuna bağladı.” (Hepçilingirler, 2013b: 120).

“Ne kadar gerçekçiler. Ben onların yanında duygusal sümüklü bir oğlan çocuğum.” (Hepçilingirler, 2013b: 127).

5.12. Ayvalık'tan Gelen Mektup

5.12.1. Özet

Diyar, ailesi ile birlikte Amerika'da yaşayan bir çocuktur ama o yaz ailesinden önce Türkiye'ye gelmiş anneannesinin oturduğu Ayvalık'a gitmiştir. Ayvalık'taki tatile gitmek için ailesini beklerken anneanesi ona Ayvalık'tan gönderilmiş bir mektup

verdi. Kendi adına yazılmış zarflı, pullu bir mektupla ilk kez karşılaşan Diyar hem heyecanlandı hem de şaşırđı. Çünkü mektup Yusuf adında, tanımadığı bir çocuktan geliyordu. Yusuf ile mektuplaşarak iki kültür arasındaki farklılıkları anlatan, farklılığın zenginlik olduğunu ortaya koyan, mektuplaşarak eski haberleşme vasıtalarının heyecanını hayatımıza koyan bir eser ele alarak önemli konulara değinmiştir.

5.12.2. Analiz ve Yorum

Zor şartlar altında çalışmaya mahkûm bırakılan erkekler bunun bedellerini de aşağıdaki paragrafta görüldüğü gibi ağır ödemekteler.

“Yıllardır yatalaktı babası. Çalıştığı inşaatın üçüncü katından düşünce omurgası zedelenmiş, belden aşağısı tutmaz olmuştu. (Hepçilingirler, 2018a: 15).

Erkeklerin de ağlayabileceğini anlatan Feyza Hepçilingirler, aynı zamanda erkeğe yüklenen misyonu da ortaya çıkarmaktadır.

“Eskiden gözünden bir damla yaş gelmeyen adam şimdi durup dururken ağlamaya başlıyordu.” (Hepçilingirler, 2018a: 16).

Flört ilişkilerinde kadın ve erkeğin konumlandırılışı erkeğin kızı mutlu etme, eğlendirme anlayışı üzerine kurulu olur ancak karşılıklı rıza gösterilen durumlarda kimin kimseyi mutlu etme zorunluluğu yoktur şartlar eşittir. Ancak talep eden kadın karşılması gereken kişi erkek olarak toplumsal bir konumlandırılış duygu durumlarımızı aşağıdaki cümlede de kendisini kızgınlık olarak ortaya koymuştur.

“Onun el alemin kızını eğlendirecek zamanı mı vardı? (Hepçilingirler, 2018a: 16).

Annenin hikayedeki konumlandırılışı mutfak ve kocasının yanı. Hem fedakâr eş hem de sorumluklarını bilen anne olması gereken kişi profilini aşağıda vermektedir.

“Zaten anne, gündüzleri çoğu zaman mutfakta vakit geçirirdi. Mutfakta olmadığı zamanlarda da burada, kocasının yanında oturur, ufak tefek el işlerini yapar; geceleri de babanın yatağının çaprazındaki çekyatta yatardı.” (Hepçilingirler, 2018a: 36).

Erkek çocuklarının mutfak işine bulaştırılmadan büyütülmesini doğru bulmayan Feyza Hepçilingirler bunu dede torun arasındaki şu diyaloglar ile aktarmaktadır:

““Yemekle aran nasıldır, söyle bakalım,” demesini, “Gayet iyidir,” diye yanıtladı Yusuf. “İştahım yerindedir. Yemek ayırt etmem. Her yemeği yerim.”

“Onu demiyorum. Aç kalmayacak kadar yemek yapmayı biliyor musun?”

“Yemek yapmak mı? Bizim evde yemekleri annem yapar.”

“Ya annen bir yere gitmişse?” diye sordu dedesi bu kez.

“Annem hiçbir yere gitmez.”

“Diyelim ki gitti. Sende okuldan geldin. Demin dedin ya nasıldı? Hah, kurt gibi açsın. Ne yaparsın? Aç aç oturup anneni mi beklersin?”

Dudağını kıvırdı Yusuf. Ne yapardı böyle bir durumda? Doğrusu hiç düşünmemişti.

Elini Yusuf’un omuzuna attı dede. “Bir kadını özgürleştiren para kazanmasıdır. Bir erkeği özgürleştiren ise karnını doyurmak için kimseye muhtaç olmaması.”

“Anneme de mi?” diye safça sordu Yusuf.

“Annene de... Bugün annene, yarın eşine muhtaç olmamak için kendi karnını doyuracak kadar yemek yapmayı bilmelisin.” (Hepçilingirler, 2018a: 53).

Aşağıdaki karakterlerden Diyar karakteri kız çocuğu olmasına karşın yemek yapmayı bilmiyor nitekim bu duruş toplumun beklediği bir duruş olmayıp toplumsal cinsiyet kalıplarını yıkmaya yönelik bir anlatımdır.

““Hayrola, yemek öğrenmeye mi karar verdin?”

“Laf olsun diye söylemişti ama “Evet” dedi Diyar. “Sanırım Yusuf yemek yapmayı biliyor. Bana da bilip bilmediğimi sordu. En kısa zamanda yemek yapmayı öğrenmeliyim.” (Hepçilingirler, 2018a: 62).

“Yemek öğrenme hevesin bu kadar mıydı? Bütün hevesi bürülcülerle birlikte bitti gitti anlaşılın.” (Hepçilingirler, 2018a: 64).

Erkek te olan kız da olsun toplum sana seni cezalandıracak alanlar oluşturmaktadır. Erkeksen sanayiye kızsın terziye diyerek her iki cinsiyete yaptırım uygulayarak toplumsal cinsiyetin tek mağdurlarının kadınlar olmadığını erkeklerinde bu durumlardan etkilendiğini aşağıdaki paragrafta ortaya koymuştur:

“Yusuf’un bazen, “keşke kız olsaydım,” dediği olurdu ama annesi bu sözün karşılığını vermekte gecikmezdi: “O zaman da biraz elin kırılсын, dikiş öğren diye Terzi Nesibe Teyze’nin yanına çirak verirdim seni.”” (Hepçilingirler, 2018a).

Aşağıdaki paragrafta toplumsal kalıpların dışında bir tablo görmekteyiz. İş bölümü cinsiyete göre değil kişilerin müsaitlik durumuna göre ayarlanmış. Ayrıca Diyar kız çocuğu olmasına karşın öncelik olarak yemek bilmesi düşünülmemiş ve yemek yapmanın kadın işi olmadığı kabiliyet ve lezzetli yapmakla alakal olduğunu ve bunun erkek tarafından da yerine getirilebileceği hikâyede biz okuyuculara verilmek istenmiştir.

“En erken kalkan ve evden en önce çıkan babalarıydı. Kahve makinesini akşamdan ayarladığı için, sabah kalktığında kahvesini hazır bulurdu. Duşunu alıp giyininceye kadar Diyar’da ... sonrasında makine gibi çalışırdı babası. Bir yandan

bulaşık makinesini boşaltır, kirlileri yerleştirir; bir yandan çocukların okula götürecekleri öğle yemeklerini ayarlar” (Hepçilingirler, 2018a: 80).

...Tarifini öğrendiği yemekleri yapıp anneannesini, annesini, en çok da babasını şaşırtmak istiyordu çünkü. Evde yemekleri genellikle babası yapardı ve yemek konusunda çok iyidir. (Hepçilingirler, 2018a: 64).

5.13. Ardahan’dan Gelen Mektup

5.13.1. Özet

Mustafa Ardahan’da yaşayan bir çocuktur. Her sabah köyün hayvanlarını besleyip bakımlarını yaptığından biraz geç kalıyordu okula. İlk dersler genelde Zeynep Öğretmen’in dersiydi. Zeynep Öğretmen yaptığı işleri, sorumluluklarını bildiğinden Mustafa’ya kızmazdı. Yine okula geç kaldığı sabahlardan birinde Mustafa, sınıf arkadaşlarını diğer günlere göre daha bir düşünceli buldu. Zeynep Öğretmen onlara bir ödev vermişti. Mustafa’nın da çok yakında öğreneceği gibi bambaşka bir dünyanın kapılarını açmış, onlara birer mektup arkadaşı bulmuştu. Mektup arkadaşı ile yazışmalarında kültür ve düşünce farklılıklarına değinen Feyza Hepçilingirler aynı zamanda bunu şartlar içinde değerlendirerek olması muhtemel ve nasıl olması gerektiği yönünde mesajlar vermektedir.

5.13.2. Analiz ve Yorum

Baba ev geçindirme sorumluluğundan kaynaklı il dışında çalışmaya mahkûm edilmiş anne ise baba olmadığından evin tüm sorumluluğunu üstlenmiş durumda.

“Babası gurbetteydi Mustafa’nın. Annesi tek başına işlere yetişemiyordu. Kardeşleri vardı ama hepsi Mustafa’dan küçüktü annesinin bakımına muhtaçtı.” (Hepçilingirler, 2018a: 5).

“Babası uzaktaydı ama onları, çocuklarını ve karısını ne kadar sevdiğini bilmez olur muydu? Hele annesi... hele annesi... Babasının gönderdiği parayla aileyi, evet bu küçük aileyi geçindiren, bütün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan annesinin, başka annelerden eksiği değil, olsa olsa fazlası vardı.” (Hepçilingirler, 2018a: 41).

Erkeklerin kamusal alanda nerelerde çalışabileceğini aşağıda görebiliyoruz. Ayrıca fiziki özelliklerinden kaynaklı erkeler ağır işlerde çalışmak zorunda kalmaktalar iş olanakları yok ise bunu sağlamak için başka illere de gidip çalışabilmeliler çünkü evin maddi olarak geçim erkeğe yüklenmiş ve bunun karşılanmasını beklemektedir toplum.

“Kısa süreliğine gelen babası bile çalışmıştı okul inşaatında. Harç karmış, sırtında tuğla taşımış, duvar örmüş, yeni sınıfların kısa sürede bitmesine katkıda bulunmuş. Zaten erkeklerin çoğu çalışmak için gurbetteydi. Mahallede kendi dükkânı

olan bakkal, terzi, ayakkabı tamircisi, marangoz gibi kişiler dışında yetişkin erkek yok gibiydi.” (Hepçilingirler, 2018a: 7-8).

... o da babasının çalışmak için Ankara’ya gittiğini söylemek zorunda kalacaktı. Usta bir marangoz olduğu halde Ankara’da inşaat işçiliği yaptığını anlatması gerekecekti. (Hepçilingirler, 2018a: 33).

Erkeğin olmaması aile kavramını karşılamamaktadır ancak süreç içerisinde aile tanımlamaları da artık şekil değiştirmekte aynı cinsten bireyler evlenip evlat edinip bir aile kurabilmekteler ancak aşağıdaki cümlede ailenin diğer yarısı baba görülmüş olup kadın da bu konumlandırılıştaki eksik, bağımlı gösterilmiş.

“...üç çocuğuyla çaresiz, yoksul, genç bir kadın... ve bu yarım ailenin neredeyse tüm yükünü üstlenmiş Mustafa...” (Hepçilingirler, 2018a: 9).

“Evet, babası uzaklardaydı ama yanlarında değil diye onlar aile sayılmazlar mıydı yani? Aile olmak için belli bir ölçü mü vardı sanki! Kardeşleri ve annesiyle onlar da pekâlâ bir aileydiler.” (Hepçilingirler, 2018a: 40).

Erkeğin il dışına çıkması orada çalışması ya da okuması sıkıntılı bir surum arz etmezken kadın olarak bunun yapılması uygun bulunmamaktadır. Kadın ev dışına çıkarken problem yaşadığı gibi il dışına da çıkarken problemler yaşamakta ve sırf bu sebepten ötürü birçok kadın eğitimden mahrum edilmekte, iş olanaklarından faydalanmamaktadır.

“Zeynep gibi genç bir kızın Ardahan kadar uzak bir yerde tek başına nasıl yaşayacağı konusundaki kaygılarını ancak baş başa kaldıklarında konuşabilmişlerdi.” (Hepçilingirler, 2018a: 18).

Dinsel inançlar erkek ve kadına eşit bir şekilde muamelede bulunmamış ve bu durum kadını yine erkeğe mahkûm, köle olarak konumlandırmıştır. Her şey erkeğin vidan ve adaletine bırakılmış kadın hiç sayılmıştır. Dini inançların geleneksel normlar ile iç içe geçmesi kadını daha da geriye götürmüş ve mücadele edeceği alanları arttırmıştır.

“Eskiden böyle şeyler olurmuş. Bir adam birden fazla kadınla, hatta dört kadınla birden evlenebilirmiş. Şimdi mi? Şimdi hem yasak hem de geçim sıkıntısı var. Ardahan’da erkekler karılarına ve çocuklarına bakamadıkları için gurbete çıkmak zorunda kalıyorlar. Neyse...” (Hepçilingirler, 2018a: 28).

Ardahan yaşam şartları zor olan bir memleket bundan kaynaklı oraya gitmek talep edilen bir durum değil ancak vatani görevin erkeğe yüklendiği toplumlarda bu topraklarda vatan toprağı sayıldığından erkekler bu yerleri kendilerine yüklenen askerlik sorumluluğundan dolayı gitmek zorunda bırakılıyorlar nitekim askerlik yapmayan erkeklere de toplum içerisinde farklı bir bakış açısı geliştiriliyor.

Askerlik göreviyle gelenler olmasa kimsenin gelesi, uğrayası olmazmış... asker oğlunu ziyarete gelenler dışında kimsenin yolu düşmez buraya. (Hepçilingirler, 2018a: 62-63).

Aşağıdaki paragrafta toplumun erkekten beklentisi ve bu beklentiye yönelik söylemleri açık bir şekilde görmek mümkün;

“gel bakayım koç yiğidim.... Aslan parçası...” (Hepçilingirler, 2018a: 41).

“Baban gelinceye kadar bu evin erkeği sensin. Sen dik duracaksın ki iki kardeşin de hayat karşısında nasıl durulması gerektiğini sana bakıp öğrensın.” (Hepçilingirler, 2018a: 74).

5.14. Ezber Bozan Hatice Teyze

5.14.1. Özet

Hatice Teyze bize toplumun beklentilerinin dışında bir kadın profili çizmektedir. Kendisi toplumdaki farklı olmasına karşın talep edilen bir karakterdir. Onu bu kadar talep edilen kılan özelliği ise her konu hakkında fikrinin olması, olayları sorgulaması ve körü körüne bir şeylere bağlanmaması. Bu özelliği her ne kadar bazen kişileri rahatsız etse de aynı zamanda ilgilerini de oldukça çekmektedir. Merak eden, sorgulayan ve sürekli doğruların peşinden koşmaktan asla yorulmayan biridir Hatice teyze. Soru sormakta da ustadır, yanıtları bizlere buldurmakta da. Onunla her konuşma keşifler eşliğinde gerçekleşir. Bu arada anlaşıldığı üzere, Hatice Teyze ezberden hiç hoşlanmaz çünkü o gerçek bir ezber bozucudur.

5.14.2. Analiz ve Yorum

Feyza Hepçilingirler kadın karakterimiz olan Hatice Teyze üzerinden kadınların oldukça bilgili ve kültürlü olabileceklerini oldukça güzel anlatarak toplumsal konumda kültürlü insanlar olarak yer edinmelerini sağlamıştır. Vermiş olduğu anlamlı mesajlarında kadınların orta çağda yaşamış oldukları mağduriyetlerine değinerek toplumsal cinsiyetin ne aşamalardan geçtiğini fark ettirmiştir.

“Orta çağda en çok yaşlı ve yoksul kadınlar kedi beslemiş Avrupa’da. Bu kadınlarla ilgili büyücü ve cadı hikayeleri anlatılmaya başlanınca bunların besledikleri siyah kedileri uğursuz sayanlar çoğalmış. Bu dönemde pek çok kedi acımasızca yok edilmiş. Fransa’da Kral 13. Louis yasaklayınca kadar da sürmüş bu kedi ve cadı avı.” (Hepçilingirler, 2017a: 45).

Güzellik ve çirkinlik algıları nasıl kategorize ediliyor ise o kavramlara yönelik başka kelimeler de bağlantı kurarak aralarında anlam bağı olduğu izlenimi oluşturulmaktadır. Kelimelerin de anlamlandırılışı toplum tarafından

gerçekleştirildiğinden bu kalıpların yeniden güncellenmesi gerektiği ortada olup Feyza Hepçilingirler bu konuda üzerine düşeni yapmaya aşağıdaki paragrafta ele almaya çalışmıştır.

“Haşim yakışıklı bir adam değilmiş. O yüzden böyle karamsar akşam şiirleri yazarmış. Öyle değil mi anne? “Ne ayıp şey! Şair güzel ya da yakışıklıysa gündüz, çirkin ya da yaşlıysa akşam şiirleri mi yazarmış? Olur mu öyle şey? Ahmet Haşim’in sembolist olduğunu, şiirini simgeler üzerine kurduğunu bilmeyenlerin uydurması...”” (Hepçilingirler, 2017a: 47-49).

5.15. Masal Bozan Feride Teyze

5.15.1. Özet

İki oğlan kardeş ve Feride Teyze, bahçelerine inen sis bulutu içinde ilerlerken kendilerini bir masal ülkesinde buluverirler. Karşılıklarına ilk çıkan Kırmızı Başlıklı Kız’ı kurda yem olmaktan kurtardıktan sonra yollarına devam ederken Pamuk Prenses, Külkedisi, Rapunzel, Uyuyan Güzel... Bu kızların tümü de kendilerini kurtaracak prensi bekliyorlardır. Birinin bu kızlara ihtiyaçları olan gücün aslında kendilerinde bulunduğunu anımsatması gerektiğini düşünene Feyza Hepçilingirler Feride Teyze karakteri ile masallardaki pasif, edilgen, bağımlı, aciz kız karakterlerinin farkındalıklarını arttırarak masalların bize verdiği mesajları tepetaklak ediyor. Oldukça önemli alanlara değinen Feyza Hepçilingirler ustalıklı bu eserinde vermek istediği mesajları kaleme alıyor

5.15.2. Analiz ve Yorum

Bu yolculukta Feride teyze “kendi masallarına hapsolmuş, kurtarıcı bekleyen başka kızlara ulaşmamız lazım.” (Hepçilingirler, 2019: 44) diyerek çocuk kitabının ana konusu ve vermek istediği mesajı açıklamıştır. Masallarda ana karakterler büyücü ya da cadı kadınlar, üvey anneler ve kurtarılmayı bekleyen kız çocukları. Üvey anneler her zaman kötülük yapar mesajları barındıran masallarda ki bunlar şu şekilde ele alınmış;

“Aynanın karşısında süslenen o kadın var ya, çok kibirli bir kadın. Kendisini çok güzel buluyor. Dünya da ondan güzel birinin olabileceğine inanmıyor. Üvey kızını tanırsın, Pamuk Prenses.” ... “Pamuk prenses bu kraliçeden daha güzelmış bu yüzden kraliçe onu öldürtmek istiyor.” (Hepçilingirler, 2019: 29).

“Üvey annen ve iki kızının Külkedisinden hoşlanmadığını, ona evin bütün işini yaptırdıklarını anlatmış bile.” (Hepçilingirler, 2019: 47).

... “birkaç hafta sonra bebek doğmuş. Doğan doğmaz cadı gelip bebeği almış. ... on iki yaşına gelince dünyalar güzeli bir çocuk olmuş Rapunzel. İşte o zaman cadı

onu yabancı gözlerden ve dünyadaki bütün kötülüklerden korumak için getirip bu kuleye yerleştirmiş.” ... “cadı Rapunzel’i görmek istediğinde o uzun saçlarını pencereden aşağı sarkıtıp saçlarından tutunarak yukarı çıkarmış.” (Hepçilingirler, 2019: 71-72).

Feyza Hepçilingirler “Anne kimdir?” adlı eserinde annenin bakan kişi mi yoksa doğuran kişi mi olduğu sorusunu çok güzel bir şekilde anlatarak bu hikayesinde de bu eserine atıfta bulunarak üvey annelerin kötü olamayacağını şu cümleler ile ifade etmiştir;

“Bu masalda da bir üvey anne vardı. Bütün üvey annelerin kötü olduğunu düşünmek çok saçma! Bizim sınıftaki Özgür’ün annesi de üvey anne ama Özgür’ü o kadar çok seviyor ki...Aynur Teyze...Özgür de onu öz annesi kadar belki daha fazla da seviyordur. (Hepçilingirler, 2019:47).

Hikâye kitabında dikkat çekilmeye çalışılan konular arasında kadınların güzel görünme uğruna mücadeleleri. Bunlara şu şekilde değinmiştir;

“Pamuk prenses bu kraliçeden daha güzelmış. Bu yüzden kraliçe onu öldürmek istiyor. (Hepçilingirler, 2019: 29).

“Ülkede yaşayan bütün genç kızlar bu gece saraya davetliler. Prensimiz eşini o genç kızların arasından seçecektir. Dikkat dikkat! Ülkede yaşayan bütün genç kızlar.” ... “Az sonra davetliler birer ikişer gelmeye başladılar. Birbirinden güzel kızlar bacaklarına dolanmaması için uzun eteklerini özenle toplayarak annelerinin, babalarının kolundan merdivenleri tırmanıyor...” (Hepçilingirler, 2019: 46-53).

Ancak Feyza Hepçilingirler kızların güzelliğe olan düşkünlüklerini hikâye boyunca şu satırlar ile ele alarak farkındalık oluşturmaya çalışmıştır;

“Prenseler yakışıklı, prensler güzel. İnsandaki tek özellik yakışıklık ve güzelliymiş gibi...” (Hepçilingirler, 2019: 89).

“Güzellikte yarışmak çok saçma! İki de güzel olsa ne olur; o kadar da güzel olmasalar ne olur? İlle de yarışacaklar, birbirlerini kıskanacak ve kıskandıracaklarsa bilgide yarışsınlar, neler yapmışlar şimdiye kadar, hangi eserleri ortaya koymuşlar, o konuda yarışsınlar. Güzel olmak, onların çalışarak kazandığı bir özellik değil ki... tam da bu yüzden ne birinci derecede önemli olabilir ne de bir başarı sayılabilir. (Hepçilingirler, 2019: 29).

“Seni değil, giydiğin mavi tuvaleti arıyor,” dedi Feride teyze prensi kastederek. “Heyhat! Sen buradasın ama o yüzüne bile bakmıyor. Giysilerle ne zamana kadar aldatabilirdin onu?Seni sen olduğun için değil, aslında sana ait olmayan bir geceliğine ödünç alınmış görkemli gösteriden dolayı beğendi....”Güzelliğin bile bu gösterişin gölgesinde kaldı yeterince ortaya çıkmadı.” (Hepçilingirler, 2019: 61).

“Gösterişli giysisinden ve güzelliğinden dolayı beğenilen değil, zekasıyla, başarısıyla takdir edilen bir kişi, gerçek bir insan olmak istemez misin?” (Hepçilingirler, 2019: 63).

Feyza Hepçilingirler ayrıca masallarda kızların hep kurtarıcı olarak bir prensin gelmesini bekleyen pasif ve edilgen yapılarını eleştirerek kız çocuklarının masallarda

erken yaşta bu düşünceler içerisine girmelerini de eleştirip kızları idealleri ve eğitimi için mücadele veren bireyler olarak görmek istediğini aşağıdaki paragraflarda ele almıştır;

““Ah be kızım, bir prensin gelip seni öpmesi mi bekleyeceksin böyle? Bu kadar pasif olmak yakıştı mı sana şimdi? Kuvvetlice bir öksürsen boğazına takılan o zehirli elma parçası fırlayıp çıkacak ağzından” ... “Bak, ne kadar güzel oldu. Kendi çabanla kurtuldun,” dedi. Kimseye ihtiyacın yok. Hele seni kurtarsın diye bir yabancıyı beklemek iyice saçma.”” (Hepçilingirler, 2019: 42).

“Kendi masalını hapsolmuş, kurtarıcı bekleyen başka kızlara ulaşmamız lazım.” (Hepçilingirler, 2019: 44).

““Sen hala prens yolunu gözlüyorsun?” ... bence biz yalnızca kızları edilgen durumlarından kurtarmak için müdahale ediyoruz masallara.” (Hepçilingirler, 2019: 49).

“Pamuk prenses, tıpkı benim hayata dönmek için yakışıklı bir prens beklemem gibi, onlar da kendilerini zenginlik ve lüks içinde yaşatacak bir prens tarafından seçilebilmek için buradalar.” ... “Feride Teyze sen kendini geliştirmek için hiçbir şey yapma, kendi benliğini, kişiliğini kazanmak için en küçük bir çaba bile harcama, sana zengin bir yaşam sussun diye git birine kendini beğendir. Sana saygı duyulmasını falan bekleyemezsin bu durumda. Saygınlık kazanacağın hiçbir şey yapmadın ki... Kişilik sahibi olmayan, başkasına sığınarak onun gölgesinde yaşayan birine kim, ne için saygı duysun?” (Hepçilingirler, 2019: 53).

“Kızınızın on beşinci yaşını kutluyoruz kralım.” dedi Feride Teyze. “Prens henüz çocuk. Evlenecek yaşta değil. Eğitimi tamamladığında kendisine sorarsınız. Eğer prensle evlenmeyi o da istiyorsa, o zaman evlenirler.”

“On beş yaşındaki çocukların evlendirildiği masal çağları geride kalmıştı artık.

“Kızıma iyi bir eğitim sağlayın.” dedi Kral.

“Bu kadar kızla ne yapacaktı Feride teyze?”

“Hepsi yaşlarına ve isteklerini en uygun okullara gidecekler. Severe yapacakları meslekler edinecek, özgüven kazanacaklar. Yaşamlarıyla ilgili kararları verebilecekleri duruma geldiklerinde neyi, nasıl yapacaklarını kendileri karar verecekler. Tüm yaşamlarını kendi istekleri doğrultusunda özgürce yönlendirecekler. Eşlerini de işlerinde kendileri seçecekler. (Hepçilingirler, 2019: 107).

5.16. Çirkin Prens

5.16.1. Özet

Huysuz, geçimsiz, anlayışsız ve kavgacı bir karakter olan Çirkin Prens ilk olarak anne ve babasının gözünde çok iyi bir konumdadır ancak kendisine hizmet etmesi için görevlendirilen öğretmenler onun bu olumsuz özelliklerini ortaya çıkardıklarından aile ülkenin başına kızlarını getiremeyeceklerini anlamış bulunuyorlar. Kral, ülkesinin yönetimini kızına bırakamayacağını anlayınca kara kara

düşünmeye başlar. Kızının öğretmenlerinden birinin önerisi üzerine, ülkeyi yönetecek bilgili bir kişinin seçilmesi için, seçim yapılmasına karar verir. Bu süreçte de çirkin prensesin aklı başına gelir ve olumsuz özelliklerinden arınıncaya birden güzelleştiği görülür. Feyza Hepçilingirler bu eseri ile iç güzelliğin, anlayış ve erdemini kişinin dış görünüşüne yansıdığını kaleme almıştır.

5.16.2. Analiz ve Yorum

Aşağıdaki paragrafta yönetici pozisyonunda bir erkek ve ona itaat eden bir kadın bulunmaktadır. Kadın eşi olmasına karşın kocasının huzuruna yönetici olduğundan kaynaklı rahat bir şekilde çıkamaz ve çıktığı zaman da kullanmış olduğu cümleleri özenerek seçmek zorunda bırakılmıştır, bu tabloların hepsi dolaylı olarak kadını pasif, bağımlı, edilgen, ikincil konuma düşürmektedir.

“Kraliçe bir sabah yel yepelek yelken kürek kralın huzuruna çıkmış:

“Ülkemin kralı, kocaların şahı, derelerin, ormanların ilahı, müjdemini isterim,”
(Hepçilingirler, 2017c: 6).

Aşağıda Feyza Hepçilingirler ülkenin başına geçmesi için bir kız çocuğu dünyaya getirterek toplumsal cinsiyet kalıplarının dışında bir profil çizmesine karşın kız çocuğunun estetik algısı üzerine göndermeler yapılarak beden imgesi kadın için önemli mesajını vermiş bulunmakta oluyor. Ülkenin yöneticisinin kızı isen güzel ve akıllı olmak zorunda imajı oluşturularak statü ve kadının güzelliği arasında bir bağ kurulmuş ve güzellik algısı oldukça abartılacak şekilde aktarılarak kadına yönelik olumsuz bir bakış açısı oluşturulmuştur.

“Küçük prensesi halktan gören olmamış. Prenseslerinin gül dudaklı, kavak yaprağı gibi şirin, akarsular kadar duru, yüreği sevgi dolu, alını ak, zekâsı parlak olduğunu sanırlarmış. Bir an önce büyümesi, haklıyı haksızdan ayırması, ülkeye bolluk bereket getirmesi için dua eder dururlarmış. (Hepçilingirler, 2017c: 12).

“Zaten prenses olarak doğdu diye bir kızın ille de güzel, ille de akıllı, ille de adaletli olması gerekmezmiş. Prensesler de tavşan dudaklı, karga burunlu, patates suratlı, eğri büğrü, çirkinlerin çirkinini bir yaratık olabilirlermiş. Bizim prenseste tam böyle biriymiş, pek bir çirkinmiş. Yüzüne bir kez bakanların yüreğini hoplatır, uykularını kaçırmış. Onu gören kırk adım öteye sıçrar, yedi gün işleri rast gitmezmiş.”
(Hepçilingirler, 2017c: 13).

“Kızın dağda bayırda, mağarada koyakta yaşayan, orman içlerini, ağaç diplerini mesken tutmuş en çirkin hayvandan daha yırtıcı olduğunu söyleyemezmiş.”
(Hepçilingirler, 2017c: 13).

“Biri kızın pörtlek gözleriyle alay edermiş, öteki fırın ağzına benzeyen kocaman ağzıyla.” (Hepçilingirler, 2017c: 15).

“Prenses büyüyormuş; ama o büyüdükçe ülke küçülmekteymiş. Çünkü yiyeceklere öyle doymak bilmez bir iştahla saldırıyormuş ki, öyle oburmuş ki ülkeye kıtlık getirmek üzereymiş.” (Heçilingirler, 2017c: 15).

Toplumsal hiyerarşide üst pozisyonlarda yer almak aşağı statülerde bulunan kişilere cinsiyet fark etmeksizin hükmetme hakkını vermektedir. Nitekim ataerkil zihniyetin mağduriyetini sadece kadınlar çekmeyip erkekler de bu sistemden nasiplerini almış oluyorlar.

“Kraliçe, prensese hizmet için adam aramaya başladığını duyurur duyurmaz bunlar sarayın yolunu tutmuşlar. Prensesin hizmetinde olmaktan onur duyacaklarını söyler, bir an önce işe başlamayı sabırsızlıkla bekler olmuş.” (Heçilingirler, 2017c: 16).

Kral pozisyonunda olan baba kızının ülkenin başına geçmesinden rahatsızlık duymaması olumlu bir bakış açısı oluştururken bu hikâyede kız karakterin oldukça kötü lanse edilmesi elde edeceği hakkı da elinden alınmasına neden olmuştur. Aşağıda bir yöneticide olması gerek meziyetler anlatılmış ancak buna yine kadın uygun görülmemiştir. Haliyle kadın yine üst mevkilerde yerini alamamıştır.

“Yıllardır ülkesini yönetmekten yorgun düştüğü için, kızının bir an önce yetişip yönetimi devralmasını istemiş. Ama ülkeyi yönetmek hiç de kolay bir şey değilmiş; bu yüzden de prensesin çok bilgili, çok kültürlü yetişmesi için elinden geleni yapmaya kararlıymış. Bir prensesin matematikten tarihe, felsefeden edebiyata her şeyi bilmesi gerektiğinin farkındaymış.” (Heçilingirler, 2017c: 20).

“Ülkeyi bu kıza emanet etmelerinin olanaksız olduğunu o saat anlamışlar. Bu kızın yönetime gelecek olsa neler yapabileceğini düşünmek tüylerini diken diken etmiş. Öğretmenin bacağına ısırarak, halka kim bilir neler yapar diye kara kara düşünmeye başlamışlar... kıızı tahta geçirmek, halkı bir cellada teslim etmek olacaktı.” (Heçilingirler, 2017c: 28-29).

“Yöneticilerde bulunması gereken erdemleri saymış önce: dürüstlük, bilgi, birikim, sevgi, saygı, akıl, zekâ, iyilik, donanım... O saydıkça kral ve kraliçebu erdemlerin zerresinin bile prenseste bulunmadığını anladıkları için prensese çaresizce bakıp dururlarmış.” (Heçilingirler, 2017c: 30).

Kız çocuk yine duygusal bir bağ kurularak özel alana geri çekilmiştir. Elde edeceği yönetici pozisyonu elinden alınmış bir şekilde yine bir adım öteye geçememiştir.

“Sen bizim prensesimiz olmaya devam edeceksin. Her küçük kız, ailesinin prensesi, her küçük erkek de prensi değil midir zaten? Diye onu avutmuşlar.” (Heçilingirler, 2017c: 33).

5.17. Yazarlık Sınıfı

5.17.1. Özet

Yazmak isteyenler ama nereden başlayacağını bilemeyenler, yazacak konu bulamayıp boş kâğıtların ya da beyaz ekranların önünde oturanlar, yazdıklarının “doğru” veya “güzel” olup olmadığını merak edenler için Feyza Hepçilingirler taslak olacak bir kitap ile bize bu konuda yardımcı oluyor. Petek Öğretmen’in öğrencileri ile sınıfta yapmış olduğu etkinlikler ile bize de yol gösteren Feyza Hepçilingirler bizi de Petek öğretmenin bir öğrencisi gibi hissettirerek sıcak ve samimi bir ortama davet ediyor.

5.17.2. Analiz ve Yorum

Bu eserinde Feyza Hepçilingirler Petek öğretmenin öğrencileri ile olan diyalogları üzerinde analizler yapılmaya çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet konusunda diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de oldukça hassas davranarak güzel bir eser ile baş başa bırakmıştır bizi. Eserde toplumsal cinsiyet yansımaları analiz edilmeye çalışılmış ve önemli görülen noktalar aşağıda ele alınmıştır.

İlk olarak Feyza Hepçilingirler kitabı okuyacak kişiye de hitap etmek istediği ve bunun cinsiyetini bilmediği için ortak bir isim kullanmayı tercih ederek toplumsal cinsiyet eşitliği ile yola çıkmıştır. Bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Önce size Barış adını önermeyi düşündüm. "Neden Barış?" dersiniz... Dünyamızı Barış'ın kurtaracağına, bu barışı da sizlerin kurabileceğine inandığım ve size güvendiğim için. Ama bunun daha çok erkeklere verilen bir ad olduğunu düşününce hiç istemediğim bir şeye kızların gücendirmeme yol açabileceğini, ayrımcılığa düşebileceği fark ettim. ... o yüzden size hem kadınların hem de erkeklerin benimseyebileceği ve önemseyemediğim başka bir adı öneriyorum: Deniz.” (Hepçilingirler, 2018b: 13).

Çocuklar ile tanışma vaktinde Burçak adındaki kız çocuğunun beden imgesine yönelik söylemleri kızların küçük yaşta bunu nasıl önemsediklerini ortaya koymuştur ancak Feyza Hepçilingirler bu beden imgesine düşkünlüğünün sonraki hikayelerde ders verici niteliğe büründüğünü de gösteriyor. Burçak şu sözleri ile bize aktarıyor:

“Bir buçuk kilo kadar fazlam var. Onu da en kısa zamanda vermeyi planlıyorum. Manken olamazsam da belki hostes olurum. Aslan burcuyum, burcumun bütün özelliklerini taşıyorum.

Hafifçe yüzü buruştu ve "Medyanın etkisi" diye düşündü Petek öğretmen. "Boyu, kilosu, burcu, saçının, gözünün rengi..." bunlardan başka şeyler düşünebilmeli bu çocuklar.” (Hepçilingirler, 2018b: 19).

İkiz kız kardeşlerin toplumsal cinsiyet kalıplarını yıktığını görüyoruz. Kadın ve erkeğe dayatılan rol ve beklentiler yer değiştirebilir. Çünkü bunu kurgulayan bir toplum var bunu da Feyza Hanım güzel bir şekilde fark ettiriyor;

“İkizimin adı Zeynep, benimki Zeycan. İkiziz ama adlarımızdaki "Zey" hecesinden başka ortak yanımız yok. Ben müzikle ve edebiyatla ilgiliyim; o Matematikle ve Fizikle. Ben hareketli yaşamayı severim; o bütün gününü bilgisayar başında geçirebilir. Aslında birbirimizle iyi anlaşmalıyız, birbirimize destek olmamız lazım, çünkü başımızda annemiz yok. Babam devlet memuru. Annemle ayrılmalarından sonra Birgül Hanım’la evlendi. Annem evlenmedi ama bizden uzakta, Antalya’da yaşıyor. O yüzden bizim iyi geçinmemiz gerek. Neyse belki büyüyünce daha iyi anlaşırız. Zeynep’in tersine ben mühendisi falan olmak istemiyorum. Sanat dallarından biri ile ilgili bir mesleğim olmalı. Sınavlarını kazanabilirsem konservatuvara gitmek niyetindeyim. Okumayı da yazmayı da çok seviyorum belki romancı olurum.” (Hepçilingirler, 2018b: 19).

Yazarlık sınıfı eserinde Nergis çiçeğinin Narsizm ile aynı yerden geldiği Yunan mitolojisindeki toplumsal cinsiyet içerikli şu hikâye ile anlatılmaktadır:

“Yunan mitolojisinde anlatılır. Narkissos adlı genç, gelmiş geçmiş en güzel kişiymiş. O kadar güzelmiş ki annesi kendi güzelliğini görmesin diye hiçbir yerde kendi yansımaya bakmasına izin vermemiş. Ama bir gün Narkissos bir gölün kıyısında eğilip suya bakınca yansımasını görmüş ve kendisine âşık olmuş. Gördüğü o güzelliğe ulaşmak için eğilince dengesini yitirmiş ve göle düşerek boğulmuş. Tanrılar onun güzelliğinin sonsuza dek yaşatabilmek için onu bir çiçeğe dönüştürmüşler. İşte bu çiçeğin adı nergistir. Bir de kendisine hayran olanlara "narsist" dendiğini duyarsanız şaşırmayın. Kendini çok beğenme anlamındaki narsizm kavramı da buradan gelir.” (Hepçilingirler, 2018b: 101).

Bak postacı geliyor bölümünde Ozan’ın geleceğe dair mektubu aile ilişkilerinin kadın ve erkek zeminin de kadının hoş olmayan bir tutumda ele almıştır:

“Evliyim, iki çocuğum var. Hedeflediğim gibi, Orman mühendisi oldum. ...Hep bilgisayar başındasın. Yapma. Karın tarafından benim gibi aşağılanmak istemiyorsan kitap okumaya biraz daha fazla zaman ayır.” (Hepçilingirler, 2018b: 142).

Paralar... paralar... bölümünde kadın ve erkeğin paranın nereye harcandığı ve paraya yaklaşımları ele alınmış ve şu tablo ortaya çıkmıştır: kadın sürekli alışveriş yapan,

“Evet, çünkü sen bulsan hemen alışverişe koşardın.” (Hepçilingirler, 2018b: 164).

Kocası para buldu mu kendisini terk edebilecek kadar aciz ve çaresiz hissedecek bir kadın profili çizecek gibi gösterip ama tam tersi bir kadın oluşturarak bizi şaşırtan,

Kadın: sen beni terk etmeye mi hazırlanıyordun? Bütün paramızı alıp kaçacaktın yani öyle mi?

Kadın: ... çöpü attım diye mi? Bu evde bu işleri hep benim yaptığımı unuttun galiba. Bir gün olsun sen çöp attın mı?

Kadın: ... git, paramı al ve defol! Bir daha bu eve gelme.” (Hepçilingirler, 2018b).

Ve son olarak da bu diyalogda kadının sürekli duygusal konuşması ve bundan rahatsız olan erkek profili ki bu profil kadını bağımlı kılan bir yapıya işaret etmektedir:

“Erkek: bana hayatım deme

Kadın: tamam hayatım” (Heçilingirler, 2018b: 164)

“Ayşe: neden aşkım?

Mehmet: bak, yine aşkım diyor. Sen bırak aşkı meşki.” (Heçilingirler, 2018b: 167).

6. FEYZA HEPÇİLİNGİRLER’İN OKUL ÖNCESİ DÖNEMİ ÇOCUKLARA YÖNELİK ESERLERİ

Feyza Hepçilingirler’in okul öncesi dönemi çocuklarına yönelik yazmış olduğu eserleri incelendiğinde toplumsal cinsiyet kalıpları kendisini pek fazla hissettirmemekte olduğunu görürüz. Eserlerde kullanılan görseller de toplumsal cinsiyet yansımaları doğrultusunda analiz edilmiş ve tüm bu bilgiler ışığında dikkat çeken noktalar ele alınmıştır.

6.1.Küçülme Oyunu

6.1.1. Özet

Anneanne, "Küçülme Oyunu" adını verdiği bir oyunla torunu Aras’a ve bütün çocuklara vücudumuzda neler olduğunu anlatmaya çalışıyor. Torunuyla zaman geçirmek isteyen anneanne Aras’ın ilgisini çekecek bir konu bulmaya çalışıyor ama torunu, yapbozlarından başını kaldırıp kendisine bir kez bile bakmadığından onun dikkatini çekecek bir şeyler düşünüp onu oyun arkadaşı yapmak için çaba sarf eden anneanne torunun hikayesidir.

6.1.2. Analiz ve Yorum

Küçülme oyunu eserinde karakterler anneanne, anne ve çocuktan oluşmaktadır. Bu üç kişi arasında ele alınan konu ve sürece bakıldığında bir çocuğa vücudun işleyişi anlatılmış ancak anlatım sürecinde şu analizler dikkat çekmiştir; çocuğun bakımından birincil olarak kadının sorumlu tutulmasından kaynaklı anneanne çocuğa yemek yemesi gerektiğini, tuvaletini tutmaması gerektiğini bol su içmesi gerektiğini vücudun işleyişini anlatarak vermeye çalışmıştır. Anne de oyunun bir parçası olduğundan çocuğuna vermek istediği şeyi kendi uzantısı olduğunu düşündüğü mutfak işleri ile anlatmaya çalışmıştır. Bu hikâyede çocuğun bakımından birincil olarak kimin sorumlu olduğu karakter seçimlerinden kendini ortaya koymuştur.

6.2.Sevilmek İsteyen Köpek Balığı

6.2.1. Özet

Barkın Balık bir köpekbalığı olduğunu daha yeni öğrenmişti. Arkadaşı Bedük bir yunustu. Ona karada yaşayan canlılardan söz etmiş, insanları anlatmış; bu arada insanların köpekbalıklarından korktuklarını söylemişti. Yosun salatası yiyen, kendisi gibi tatlı, küçük, sevimli bir balıktan insanların neden korktuklarını anlamayan Barkın, hemen onlarla tanışmak istedi. İçlerinden biriyle arkadaş bile olmayı planlayan Barkın bu doğrultuda kendisine insan olan bir kız çocuğu karakteri ile arkadaş olup hayvanlara yönelik önyargılarımızın kırılmasına yardımcı olan bir hikâye ele alıyor.

6.2.2. Analiz ve Yorum

Bu hikâye de balık ve insan karakterler analiz edildiğinde anne, özel alanda yemek hazırlayan kişi konumunda konumlandırılmış nitekim anneye ve kadına yönelik algı yeniden üretilmiştir.

6.3.Kara Kuzu'nun Kulağı

6.3.1. Özet

Çok güzel bir çayırda, bir kuzucuk yaşarmış. Bu Küçük Kara Kuzu bir gün kendi etrafında dönmeye başlamış. Neden mi? Çünkü kendi kulağını yemeye çalışıyormuş! Bu çok komik gelse de çocukların mecaz anlam bilmediğinden duyduklarını olduğu gibi anlamaları bu komik sahnelerin çıkmasına neden olabilmektedir. İnsanlar arasında yaşanan diyalogda kuzu kulağı bitkisinin yararlı olduğunu duyan küçük kara kuzu bunun kendi kulağı olabileceğini düşünüp yemeye ve diğer arkadaşlarınınkini de yemeye çalışmasının hikayesidir.

6.3.2. Analiz ve Yorum

Ancak ona bu gerçek kulağını değil de bitki olan kuzukulağını yemesinin faydalı olduğunu Koca Koyun Ana anlatmış çünkü hikâyede en bilgili ve en akıllı Koca Koyun Ana'ymış ancak kuzukulağı bitkisinin hayvanlar aleminde faydalı ve yenilmesi gereken bir yiyecek olduğu çocuk bakımından sorumlu olarak birincil olan annenin anlatması okul öncesi dönem eserlerinde hayvanlar aracılığıyla çocukların zihninde yer edinerek yeniden üretiliyor.

6.4.Kara Kargalar ile Ak Martılar

6.4.1. Özet

Kara kargalar ile ak martuların gövdesi kocaman, dalları okulun bahçesine sarkan Koca Çam üzerindeki diyaloglarının hikayesi bu. Kuşlar paylaşmazdı onu, martılar ve kargalar kavga eder dururdu. Bir gün çocuklar fark etti bu durumu, ama ne yazık, onlar da unutmuştu doğanın rengarenk uyumunu. Bağırış çağırış gaklamalar, birbirine karıştı ve Koca çam bu çatışmanın fayda sağlamayacağını aslında birlikte çok güzel olduğumuzu mesajını veren bir hikâye ele almıştır.

6.4.2. Analiz ve Yorum

Bu hikâye ile renginden dolayı hayvanlar aleminde gerçekleşen ötekileştirme insanlar aleminde de belli bir dönem yaşanan sıkıntıyı hatırlatmakta. Siyahilerin köle ve ikinci sınıf muamele görmesi cinsiyet farkını da gerisinde bırakmıştı. Beyaz kadın ya da erkekler siyah kadın ya da erkelerden hep aşağı konumlandırılmış, yok sayılıştır.

6.5. Beyaz Gülün Öyküsü

6.5.1. Özet

Bir zamanlar bebek olduğuna inanmayan bir çocuğun öyküsü bu. Yalnız kendisinin değil, annesinin, onu her gün okula götüren yaşlı kadının da bir süre önce bebek olduğuna inanmıyor. Bir tomurcuğun, nasıl harika bir beyaz güle dönüştüğünü, sonra yerini yeni bir tomurcuğa bıraktığını anlatarak yola çıkan anneanne torununa bu dünyada doğum ve ölümün olması gerek bir süreç olduğunu anlatıyor.

6.5.2. Analiz ve Yorum

Bu hikâyede anneanne, anne ve erkek bir çocuk arasında geçen diyaloglardan oluşmakta. Anneanne yaşam serüvenini torununa anlatarak onu hayata hazırlamakta ve karşımıza yine çocuğun bakımından birincil olarak kadının sorumlu tutulması bu tablonun ortaya çıkmasına zemin hazırlanır.

7. SONUÇ

Toplumsal süreçler, içinde yaşanılan olay ve durumlardan etkilenen dinamik bir yapıya işaret etmektedir. Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi gibi önemli toplumsal meseleler sosyolojinin de ele aldığı konuların içeriğini genişletmiştir. Daha genel sosyolojik konulardan daha spesifik konulara doğru bir çizgi çizen sosyoloji ele almış olduğu konularda da aynı yolda ilerlemiştir. Bugün Toplumsal Cinsiyet olarak ele almış olduğumuz konu sosyolojide ilk olarak feminist çalışmalar daha sonra kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet çalışmaları olarak evrilmiştir.

Toplumsal cinsiyeti, cinsiyet kavramından ayırmak gerekir. Cinsiyet kişinin kadın ya da erkek olmasına işaret ederken toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe ne yapması ya da yapmaması gerektiğini toplumun beklediği şekilde karşılanması durumuna işaret etmektedir. Bu her ne kadar genel bir açıklama olsa da bugün en basit tercihlerde bile bu bakış açısına yönelik bir seçim yapmaktayız.

Teknolojik imkanların ilerlemesi ile beraber anne karnındayken öğrenilen cinsiyet, çocuk daha dünyaya gelmeden nasıl bir dünyaya gözlerini açacağına zeminini hazırlamaktadır. Erkek ya da kız çocuğu olmasına göre isim bulunmaya başlanması, alınan elbiselerde cinsiyetine göre mavi ya da pembe renginin tercih edilmesi, alınan oyuncaklarda araba ya da bebek alınması, çocuk sevilirken cinsiyetine göre ‘aslan oğlum’, ‘prens kızım’ gibi söylemler sarf edilmesi ya da dilimize pelesenk olan genel örneklendirme cümlelerinde bile ‘kadın gibi dedikodu yapma’ ya da ‘erkek adam ağlamaz’ gibi toplumun cinsiyetten beklenen ifadelerle fazlasıyla şahit olmaktayız. Tabii bu söylemler ve tercihler hayatımızda o kadar yer edinmiş, normalleştirilmiş ve doğru olarak kabul görmüş ki bunların farkına varmak belli analizler ve araştırmalar gerektirmektedir.

İnsanların öğrenme süreçlerine iki faktör etki etmektedir: genetik faktörler ve çevresel faktörler. Bu iki faktör cinsiyet üzerine geliştirilen kuramlarda da farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bilişsel-Gelişim kuramcısı Kohlberg cinsiyet gelişimini cinsiyet kimliği, cinsiyet kararlılığı, cinsiyet değişmezliği diye üç aşamada ilerlediğini ortaya koyarken, psikanalist kuramın kurucusu olan Freud da psiko-seksüel gelişimi, cinsiyetler arasında farklılıkların farkında olmadığı dönem, farkında olmaya başladığı dönem ve Ödipal dönem diye ayırmaktadır. Biyolojik kuramcılar cinsiyetler arasındaki farklılıkları biyolojik farklılıklara ve hormonlara

yüklerken, sosyal öğrenme kuramcılarını cinsiyete yüklenen anlamların içinde bulunduğu sosyal çevre ile şekillendiğini savunmakta ve son olarak ta toplumsal cinsiyet şeması kuramı çocuğın içinde bulunduğu çevrede kadın ve erkeklerin nasıl davranması gerektiğini, toplumsal rollerini kategorize etmiş ve kafasında bu iki cinse ait bir şema oluşturarak kendisini bu şemalar doğrultusunda tanımlayıp bir tanesine yerleştirerek oluştuğu görüşlerini savunmaktadırlar. Bu kuramcılardan yola çıkarak cinsiyet ve cinsiyete yönelik anlamlandırma süreçlerinin çocukluk döneminde önemli olduğunu görebilmekteyiz.

Çocukluk döneminde başkalarının bakımına muhtaç olan çocuk bu süreçte maruz kaldığı her uyarıcı ile hayatı anlamlandırmaktadır. Bu dönemde kendisine bakmakla yükümlü kişi ve maruz kaldığı çevre ona ne öğretirse ve aktarırsa onu öğrenmekte. Bu öğrenme süreçleri türlü şekillerde olabileceği gibi televizyon, tablet, bilgisayar, telefon, kitap, şarkı, dergi gibi görsel ve işitsel uyarıcıların yoğun olduğu materyaller de olabilmektedir. Bu materyaller her ne kadar belli amaçlara hizmet etseler de amaç dışı olarak toplumsal cinsiyet kavramının inşa edildiği, yeniden üretildiği alanlar olarak karşımıza çıkmaktalar. Özellikle okunan ve okutturulan kitaplar çocukların yaşantıları ile paralel kurgulandığından çocuklara bu dönemde okutulan eserler önemli bir yer teşkil etmektedir. Verilmek istenen mesajlar çocuğın yaş ve gelişim dönemine uygun hazırlandığından kalıcılığı arttıracak şekilde görseller kullanılmakta ve buna uygun bir kurgu oluşturularak, anlaşılır ve yalın bir dil kullanılmaktadır.

Okul öncesi dönemi eserler ve okul dönemi eserler ayrı ayrı incelendiğinde farklılaştıkları noktalar olduğu görülmektedir. Okul öncesi dönem eserleri görsel öğelerden fazlasıyla faydalanırken okul dönemin eserlerinde buna daha az başvurulmaktadır. Okul öncesi dönem eserlerinde kullanılan kağıt daha parlak ve renkler daha canlı iken okul dönemi eserlerinde bu özellikler azaltılmaktadır. Ayrıca görsel tercihlerde kullanılan her türlü eşya ve malzeme yazar tarafından oluşturulduğundan buradaki görsellerde bile toplumsal cinsiyetin ne şekilde kendisini var ettiğini görebilmekteyiz.

Feyza Hepçilingirler'in çocuklar için yazmış olduğu eserler, okul öncesi dönem ve okul dönemi eserleri diye iki başlıkta incelenmiş ve toplumsal cinsiyete yönelik içerik analizi yapılmıştır. İlk olarak genel bir bakış içerisinde ele alırsak okul öncesi

dönemi eserlerinde toplumsal cinsiyet yansımaları nadir karşılaşılan bir durum iken okul dönemi eserlerinde toplumsal cinsiyet algılarını yıkmaya yönelik konular ele alınmış ve toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi söz konusudur diyebiliriz. Daha ayrıntılı ele alırsak; okul öncesi eserleri olan ‘Küçülme Oyunu’ ve ‘Beyaz Gülün Öyküsü’nde karakterler anne, annanne ve çocuk üzerinden ilerlemekte ve annanne ilim irfan bilip bunu torununa aktaran konumunda, bunu yaparken sevgi ve merhamet duygularının ağır bastığı, şefkat içerikli bir atmosferin olduğu göze çarpmakta ayrıca örneklendirmeler de genellikle kadının toplum içindeki konumlandırılışının uzantısı şeklinde olup mutfakta soğan doğrama, yemek yemeyi sevdirmeye, çiçeklerden, böceklerden...şeklinde olup toplumun bir kadından beklentilerini karşılayan örneklendirmeler şeklinde istenen mesajlar verilmiştir. Bir diğer eseri olan ‘Kara Kuzunun Kulağı adlı hikâyede koyunlar ailesi cinsiyet olarak değil küçük koyun büyük koyun kategorilerinde olmakta ancak baş karakter Koca Koyun Ana olup, kadın profilinde karşımıza çıkmakta ve hikâyede verilen görev ise öğretici pozisyonu olup bunu yine kadından beklenen sevgi, şefkat ve merhamet boyutu ile gerçekleştirmektedir. Bir diğer eser olan ‘Kara Kargalar ile Ak Martılar’ hikayesinde toplumsal cinsiyete yönelik bir içerik yansıtması analiz edilmemiş, karakterler ak ve kara kategorisinde ele alınmış ve resimler oldukça homojen bir şekilde verilmiştir. Son olarak ‘Sevilmek İsteyen Köpek Balığı’ eserinde de baba ile çocuğun balık tutması ve annenin evde yemek yapması dikkat çeken toplumsal cinsiyet okuması olup kadını özel alan erkeği de kamusal alanda konumlandırılan bir şekilde sunulmuştur.

Okul dönemi eserleri genel olarak değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyet kalıplarının bilinçli bir şekilde yıkmaya çalışıldığı hikâyeye isimlerinde bile kendisini göstermekte olup ‘Ezber Bozan Hatice Teyze’, ‘Masal Bozan Feride Teyze’ dikkat çeken hikayelerdendir, yine toplumsal cinsiyet kalıplarını yıkmaya yönelik eserlerinden olan ‘Yanlışıklar, Ne Dediniz? Anlamadım’ hikayesi içerik olarak toplumsal eleştiri niteliğinde bir eser olup kız ve erkek çocuklarının yetiştirilmesinde ailelere ders niteliğinde mesajlar vermekte ve bu mesajlardan en dikkat çekenini kız çocuklarının süs, estetiğe, koca parasına düşkün bireyler yetiştirmekten ziyade kendilerini oldukları gibi seven, kendi ekonomik özgürlüklerini kazanmış bireyler olarak yetiştirilmesi gerektiğini kaleme almaya çalışmıştır.

Masal Bozan Feride Teyze adlı eseri özellikle masallardaki kız çocukları olan, Kırmızı Başlıklı Kız, Pamuk Prenses, Rapunzel, Kül Kedisi, Uyuyan Güzeller

karakterlerini bağımlı, edilgen, saf, güzellik düşkünü, kendisini kurtarmayı bekleyen prensi bekleyen beklentilerinden arındırıp bağımsız, özgür, mücadeleci, kendi ayakları üzerinde duran bireyler olarak yeniden masallarını oluşturuyor.

En Güzel Kim? Eseri isim olarak kadınlar arasında bir güzellik yarışması mı var? Sorusunu akla getirse de içerik olarak bu düşüncüyü karşılamayan bir hikâye ile karşılaşmaktayız. Toplumsal cinsiyet kalıplarını yansıtan içerik okuması ile karşılaşılmamıştır.

Sihirbaz Babam ve Çirkin Prenses eserlerinde toplumsal cinsiyet yansımaları daha bariz bir şekilde verilmiştir. Hikâye isimleri de buna hizmet edecek şekilde kendini göstermektedir. İçerik olarak çocuklara güzel mesajlar verse de toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yeniden üreten ve destekleyen şekilde ortaya konulmuştur. Sihirbaz Babam hikâyesinde aile üyeleri olan babaların meslekleri konu alınmış, babaya yüklenen misyon önde tutulmuştur. İçerik yorumlaması yapıldığında yer yer toplumsal cinsiyet kalıpları bilinçli bir şekilde yok edilmeye çalışılsa da genel manada erkek ve konumlandırılış daha gözde bir yerde kalmıştır. Çirkin Prenses adlı eser de yine içerik olarak güzel mesajlar verse de toplumsal cinsiyetin yansıtılmasında en eleştirilecek eser konumunu alabilecek bir hikâye diyebiliriz. Kız çocuğunun güzelliği ve ülke yönetimi arasında bir bağlantı kurularak güzel olmayan kız çocukları davranış olarak da olumsuz özellikler sergilemekte ve bu olumsuz davranışlardan dolayı ülkeyi yönetemez ama olumlu ve ahlaklı davranırsa kız çocuğunun güzelliği artar ve ülkeyi yönetebilir mesajı daha yoğunlukta verilmiştir. Olumlu olarak bakarsak eğer ülke yönetiminde kız çocuğunun düşünülmesi cinsiyet kalıbına takılmadığı gerçeğini ortaya çıkarsa da hikâyede kız çocuğunun erdemli ve bilgili bir şekilde gösterilip ülkenin başına geçmesi daha anlamlı toplumsal cinsiyet yansıması yaratabilirdi.

‘Ardahan’dan Gelen Mektup’ hikâyesi toplumsal cinsiyet perspektifinde ele alındığında erkeğe yüklenen misyonun zorlukları ile karşılaşabiliyoruz. Ardahan iklim şartları zor olan bir il ve buraya gelen kişiler daha çok askerlik ya da devlet işi sebebi gelmelerine sebep olabiliyor ve bu zor iklim şartlarına uygun görülen çoğu zaman erkek olup bu toplumsal cinsiyet ayrımcılığına erkek maruz kalmaktadır. Askerlik toplumun erkekten beklediği bir vazife olup bu kriter doğrultusunda hayatını şekillendirmesi bile beklenir ya da devlet görevi tercihlerine erkekleri bu bölgelere göndermek daha kabul edilebilir bir tercih olarak görülmektedir. Kadınların zorluklar karşısında dirençsiz,

savunmasız ve güçsüz olduğu düşünülür. Nitekim bu hikâye eserinde de bu düşüncelere hizmet eden bir kurgu söz konusudur.

!Ayvalık'tan Gelen Mektup' hikâyesinde toplumsal kalıplar yine kırılmaya çalışılmış kadın ve erkeğe yüklenen roller bazen yer değiştirmiş bir şekilde karşımıza çıkabilmiştir. Babanın evde düzenli olarak yemek yapması, erken uyanıp bulaşıkları makineden çıkarıp kahvaltı hazırlaması gibi örnekler dikkat çekmiştir.

'Harflerimizin Gizli Dünyası' ve 'Kanatlı Nokta ve Pelin' hikâyelerinde de toplumsal cinsiyete hizmet eden kurgulamalar olmasına karşın yoğun bir şekilde bu hissettirilmemiştir. Bunda etkili olan faktör ne diye baktığımızda hikayelerin konu içeriği olarak harflerin tanıtılması ve noktalama işaretlerinin kullanım yerlerinin öğretilmesi olduğundan insanlardan ziyade harf ve noktalama işaretleri insan gibi konuşturularak verilmek istenen konu verilmiştir. Ancak tercih edilen harf ya da işaret hangi cinsiyet ile verilmiştir, bu anlamlı olmuş olup bu tercihlerde de en dikkat çekici olanı yönetici pozisyonunda erkeklerin tercih edilmesi olmuştur.

'Üç Valiz İki Sandık' adlı eserde yine erkeğe yüklenen toplumsal beklentiler ve kadının ötekileştirilmesi içerik okuması dikkat çekmiştir. Valiz ve sandıkların kendi aralarındaki konuşmalarda erkeğin askerlik vazifesi, kadının çeyiz sahibi olması gibi toplumsal beklentiler hikâyede ele alınan konulardandır.

'Türkü Çocuk' eserinde kadın ve erkeğin konumlandırışı yine toplumun beklediği şekilde verilmiş olup dikkat çeken önemli konu kadının kendisini var etmek adına başka bir kadını hizmetine alması cinsiyet arasında bir hiyerarşik konumlandırmanın olduğunu ortaya koymuş ve kadının ezilmesi ve ötekileştirilmesine kadın kendi eli ile hizmet etmiş bulunmaktadır. Ancak bu hiyerarşik konumlandırma sadece kadınlar arasında olmayıp erkekler arasında da söz konusu olup bunu ortaya koyan ana kaynağın ataerkil yapı ve bunun getirdiği zihniyetin ürünü olduğunu fark etmek.

'Off, Dilim!' adlı hikâyede Türkçe'nin doğru kullanımı verilmek istenen mesaj olmasına karşın toplumsal içerik okumasında Burçin isminin bir erkeğe verilmesi toplumsal kalıp yargılarını yıkan bir tercih olup hikâyede abla Burçak'ın da kız profilinde toplumun beklediği amaca hizmet etmesi ile toplumsal cinsiyet yargılarına hizmet eden bir durumu ortaya çıkarmıştır.

‘Yazarlık Sınıfı’ adlı eserde hikâye girişinde Feyza Hepçilingir’in hikâyeyi okuyan tüm cinsiyetlere hitap etmek istediğini ve bunu en güzel Deniz ismi ile başarabileceğini belirterek bu konudaki hassasiyetini dile getirmiş bulunmaktadır. İçerik olarak toplumsal cinsiyet kalıp yargıları yok denecek kadar az olup ana karakter kadın ve öğretmen mesleği ile konumlandırılmıştır.

Tüm eserler değerlendirildiğinde Feyza Hepçilingirler’in çocuklara yönelik yazmış olduğu eserlerinde toplumsal cinsiyet konusuna hassasiyetle yaklaştığı hatta bazı eserlerinde bunu bilinçli bir şekilde yaptığı ama bazı eserlerinde de verilmek istenen mesaja odaklanıldığından toplumsal cinsiyet kalıplarının yeniden üretildiği yapılan okumalarda analiz edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adak, Sevgi. (2016). Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet. Feryal Saygılıgil (Ed.) Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Akın, Mahmut. & Aydemir., Mehmet Alf. (2007). Üniversitede Okuyan Kız Öğrencilerin Cinsiyet Rolü Tutumları Bağlamında Aile ve Evlilik Kurumlarına Bakışları. *Edebiyat Dergisi*. Sayı:18,43-60.
- Alptekin, Duygu. (2011). Sokaktan Akademiye: Kadın Hareketinin Kurumsallaşma Süreci. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı:26.
- Arslan Duran, Ahmet. (2018). Murathan Mungan'ın Öykülerinde Hegemonik Erkeğin Tezahür Alanı Olarak Beden: "Ökkeş ile Cengâver" ve "Ensar ile Civan" Örnekleri. *Edebiyat Eleştirisi Dergisi*. Sayı:10,24-46.
- Arık, Efe. (2016). Erkeklik Çalışmaları. Feryal Saygılıgil. (Ed). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. Ankara: Dipnot Yayınları.229-238.
- Aydilek Çiftçi, Münire. (2011). Öğretmenlerin ve Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeye Sahip Anne-Babaların Cinsiyet Rollerini Algısının 60-72 Ay Arası Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri İle İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Berktaş, Fatmagül. (2013). Feminist Teoride Açılımlar. Karkıner, N. ve Ecevit, Y. (Editörler). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. (İkinci Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 4-19.
- Bhasin, Kamla. (2003). Toplumsal Cinsiyet. (Çev. Kader Ay). İstanbul: Kadav Yayınları.
- Bingöl,Orhan. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I).108-114.
- Bozok, M. (2011). Soru ve Cevaplarla Erkeklikler. İstanbul: SOGEP.
- Cengiz, Kurtuluş., Küçükural.,Önder.&Tol., Ulaş.(2004). Hegemonik Erkeğin Peşinden. *Toplum ve Bilim Dergisi*.101,51-70.
- Çağlayan, Savaş.(2006). Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi.*Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı 17(Güz).
- Çatalcalı Soyer, Ayşe. (2009). Okul Öncesi Dönem Çocuk Hikâye Kitapları: Stereotipler ve Kimlikler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (1),13-27.
- Çelik, Zafer. (2016). Göç, Kentleşme ve Toplumsal Cinsiyet. (Ocak)
- Çıtak, Aylin. (2008). Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum: Cinsiyet, Cinsiyet Rolü ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Bir Karşılaştırma. Ankara Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Dedeoğlu, Saniye. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*. 86(Güz).
- Demirel, Gökhan. (2016). Toplumsal Cinsiyet Mağduriyetinde Erkek. Ege Üniversitesi, Muş Alparslan Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo, Tv, Sinema Bölümü.
- Ecevit, Yıldız. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Karkıner Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (Editörler). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. (Birinci Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Ecevit, Yıldız. (2013). Emek. Karkıner, N. ve Ecevit, Y. (Editörler). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. (İkinci Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Elçik, Gülnur. (2016). Beden, İki Nokta Üst Üste. Saygılıgil, Feryal.(Ed.). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Engwall, Kristina. (2014). Childfreeness, parenthood, adulthood. *Scandinavian Journal of Disability Research*. 16/4: 333-347.
- Erdoğan, Türkan.(2008). Nancy Chodorow’un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik.*Aile ve Toplum* Yıl: 10 Cilt: 4 Sayı: 14
- Ersoy Çak, Şeyma. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye’deki Reklam Filmleri ve Popüler Müzik. *YEDİ Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*. Sayı:4,101-110.
- Feyza Hepçilingirler Kimdir? Hayatı ve Eserleri. (2018). <https://www.turkedebiyatcilar.net/feYZa-hepçilingirler-kimdir-hayati-ve-eserleri> (20.04.2019)
- Göğüş Tan, Mine. (2011). Eğitim. Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (Editörler). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. (Birinci Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Güder, Yağan. & Güler Yıldız, Tülin. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarında Ailenin Rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 31(2), 424-446.
- Güldü, Özgür.& Ersoy Kart. (2009). Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*.
- Gümüšoğlu, Firdevs. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*. 2 (4). s. 39-50.
- Gündüz Kalan, Özlem. (2010). Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: ‘Kinder’ Reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Fakültesi Dergisi*.cilt:1, Sayı:38,75-89.

- Günindi Ersöz, Aysel. (2015). Özel Alan/ Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın “Doğası” ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı. *SAD / JSR Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. (Nisan). Cilt:18, Sayı:1, 80-102.
- Günindi, Aysel. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. (Birinci Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hançer, Ayşegül. (2018). Toplumsal Cinsiyet Öznesi Olarak Kadının “Annelik” Kimliğine Eleştirel Bir Bakış. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*. <http://dergipark.gov.tr/ktc> Sayı I (2) 177-202.
- Hepçilingirler, Feyza. (2009). *Harflerimizin Gizli Dünyası*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Çınar Yayınları.
- Hepçilingirler, Feyza. (2011). *Yanlışlıklar Ne Dediniz, Anlamadım*. (Birinci Basım). İstanbul: Mitos Boyut TEM Yapım Yayıncılık.
- Hepçilingirler, Feyza. (2013a). *Üç Valiz İki Sandık*. (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2013b). *Türkü Çocuk*. (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2014a). *Anne Kimdir?* (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2014b). *En Güzel Kim?* (Birinci Basım) İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2015a). *İnsanları da Küçültebilir misin?* (İkinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2015b). *Off, Dilim!* (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2016a). *Kanatlı Nokta vePelin*. (Üçüncü Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hepçilingirler, Feyza. (2016b). *SihirbazBabam*. (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2016c). *Kara Kuzu'nun Kulağı*. (Üçüncü Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2016d). *Sevilmek İsteyen Köpek Balığı*. (Üçüncü Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2016e). *Küçülme Oyunu*. (İkinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2017a). *Ezber Bozan Hatice Teyze*. (Birinci Basım). İstanbul:DoğanEgmont Yayıncılık.

- Hepçilingirler, Feyza. (2017b). *Ya Armut Ağacı Olursam*. (Dördüncü Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2017c). *Çirkin Prenses*. (Dördüncü Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2017d). *Ardahan'dan Gelen Mektup*. (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2017e). *Kara Kargalar ile Ak Martılar*. (Birinci Basım). İstanbul: DoğanEgmont Yayıncılık.
- Hepçilingirler, Feyza. (2018a). *Ayvalık'tan Gelen Mektup*. (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2018b). *Yazarlık Sınıfı*. (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2018c). *Beyaz Gülün Öyküsü*. (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza. (2019). *Masal Bozan Feride Teyze*. (Birinci Basım). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Hepşen, Özlem. (2010). *Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerimde Kadın Bedeni*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Karkıner, Nadide. (2011). *Aile ve Evlilik*. Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (Editörler). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. (Birinci Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kalaycıoğlu, Sibel., Çelik, Kezban. & Beşpınar, Fatma Umut. (2010). *Gitmek mi Zor Kalmak mı? Avrupa'ya Erkek Göçü ve Geride Kalan Kadının Gözünden Göç Deneyimi*. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt:27 Sayı:1
- Karakaya, Handan. & Cihan, Ümran. (2017). *Toplumsal Yapı, İktidar ve Kadın Bedenin Kurgulanışı*. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 6. Sayı:11.
- Koçak, Abdullah. Arun, Özgür. (2006). *İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu*. *Selçuk İletişim*, Cilt:4, Sayı:3,21-28.
- Köseler, Feyza. (2009). *Okul Öncesi Öykü ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Kurdoğlu, Ayça. (2011). *Kent Yaşamı*. Ecevit, Yıldız ve Karkıner, Nadide (Editörler). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. (Birinci Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Özküralpli, İlkay. (2016). *Queer teori*. Saygılıgil, Feryal (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.

- Öztan, Ece. (2016). Feminist Araştırmalar ve Yöntem. Saygılıgil, Feryal. (Ed.) Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sancar, Serpil. (2009). Erkeklik: İmkânsız İktidar. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, Serpil. (2013). Erkeklik. Karkıner, N. ve Ecevit, Y. (Editörler). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. (İkinci Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Saygılıgil, Feryal. (2016). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sayılan, Feyziye. (2012). Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim. antalyakadinmuzesi.org.
- Sever, Merin. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık mı Annelik mi? Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier'den No Kid üzerinden bir karşılaştırmalı okuma çalışması. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*. Cilt 7, Sayı 2.
- Şaşman Kaylı, Derya. (2017). Kadın Bedeninin Annelikle İmtihani: Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısının Annelik Kurgularıyla İlişkisi. Altun, D. ve Toker, H. (Editörler). Toplumsal Cinsiyet. Ankara: Nika Yayınevi.
- Şeker, Dilara. & Uçan, Gülten. (2016). Göç Sürecinde Kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt:14, Sayı:1.
- Toplumsal Hareketlilik. (t.y). Link: <https://sosyolojidersim.weebly.com/toplumsal-hareketlilik.html> (Erişim tarihi: 10.04.2019)
- Türk, Hasan Bahadır. (2007). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. İstanbul Teknik Üniversitesi'nin düzenlediği Pierre Bourdieu: Sosyal Bilimlerde Açılımlar Konferansı'nda Sunulmuş Bildiri.
- Uçan, Gülten. (2016). Toplumsal Cinsiyetin Öteki Yüzü: Erkek. <https://www.researchgate.net/publications/314577360>. (Erişim tarihi: 20.04.2019)
- Vargel Pehlivan, Pelin. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı:31, 497-521.
- Yalçın, Cemal. (2004). Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yardımcı, Sibel., Güçlü, Özlem. (2013). Giriş: Queer Tahayyül. Yardımcı S. ve Güçlü Ö. (Editörler). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Yürek, Nurcan., Balcı Karaboğa, F. Ayşe. (2018). Türkçe Ders Kitaplarında Hegemonik Erkeklik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14(3):956-987.